

ISSN 2350-9767

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2566

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index>

เจ้าของ: ฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา โดยกองบริหารงานวิจัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

โทรศัพท์ 043-203177-8

กำหนดออก: ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน)

เดือนมกราคม - เดือนเมษายน,

เดือนพฤษภาคม - เดือนสิงหาคม,

เดือนกันยายน - เดือนธันวาคม

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ชาญชัย พานทองวิริยะกุล

ศาสตราจารย์มนตรีชัย ดวงจินดา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บรรณาธิการ:

รองศาสตราจารย์ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์

รองศาสตราจารย์จักรกริช สังขมณี

รองศาสตราจารย์ภาคภูมิ หรรณา

รองศาสตราจารย์สุทธิพร บุญมาก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จเร สิงห์โกวินท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอียรชยา อักษรดิษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนจิต จิรสิทธิ์ธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สกลนัย ชะนูนันท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรพันธ์ ชัดชุมแสง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กานูวัฒน์ ภักดีอักษร

Prof. Luuk Knippenberg, PhD.

Assoc. Prof. Aslihan Aykac, PhD.

Prof. Chistoph Antweiler, PhD.

Prof. Noriyuki Suzuki, PhD.

Prof. Jonathan D. Rigg, PhD.

มหาวิทยาลัยบูรพา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยทักษิณ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต

Radboud University, Netherlands

Ege University, Turkey

University of Bonn, Germany

University of the Ryukyus, Japan

National University of Singapore

ฝ่ายจัดการ:

นางสาวภัทรา บำรุงไทยชัยชาญ

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการซึ่งบทความทุกเรื่องต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอย่างน้อย 3 ท่าน (peer-reviewed journal) วารสารรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เป็นต้นฉบับ (Original) ในรูปแบบบทความวิจัย (Research articles) บทความวิชาการ (Review articles) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book reviews) ในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แบ่งออกเป็น ด้านกฎหมาย ปรัชญาและศาสนา การเมืองการปกครอง การศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม และสังคมศาสตร์ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและองค์ความรู้ใหม่ อันเป็นความก้าวหน้าทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารมีกำหนดออก ปีละ 3 ฉบับ (รายสี่เดือน) โดยมีการเผยแพร่ออนไลน์ (Online Journal) ในรูปแบบวารสารทางอิเล็กทรอนิกส์ และมีการเผยแพร่รูปเล่มสำหรับจัดส่งให้ห้องสมุดหรือหน่วยงานที่สนใจ

ISSN 2350-9767

Khon Kaen University International Journal of Humanities and Social Sciences

Vol. 13 No. 2 May - August 2023

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index>

Publisher: Office of the Research and Graduate Studies

Publishing Frequency: KKU International Journal of Humanities and Social Sciences

is published 3 issues annually in

January - April

May- August

September - December

Advisor Committee

Assoc. Prof. Dr. Charnchai Panthongviriyakul

President of Khon Kaen University

Prof. Dr. Monchai Duangjinda

Vice President for Research and Graduate Studies,
Khon Kaen University

Editor:

Associate Professor Thanapauge Chamaratana Khon Kaen University, Thailand

Editorial Board

Associate Professor Aslihan Aykac, Ph.D

Ege University, Turkey

Associate Professor Suwichai Kosaiyawat

Burapha University, Thailand

Associate Professor Jakkrit Sangkhamanee

Chulalongkorn University, Thailand

Associate Professor Pakpoom Hunnapha

Maharakham University, Thailand

Associate Professor Suttiporn Bunmak

Thaksin University, Thailand

Assistant Professor Norachit Jirasatthum

Khon Kaen University, Thailand

Assistant Professor Jaray Singhakowinta

National Institute of Development
Administration, Thailand

Assistant Professor Thianchai Aksrondit

Chiangmai University, Thailand

Assistant Professor Skonchai Chanunan

Naresuan University, Thailand

Assistant Professor Suddan Wisudthiluck

Thammasat University, Thailand

Assistant Professor Jaggapan Cadchumsang

Khon Kaen University, Thailand

Assistant Professor Panuwat Pakdeeaksorn

Prince of Songkhla University Phuket Campus,
Thailand

Professor Christoph Antweiler, Ph.D.

University of Bonn, Germany

Professor Jonathan D. Rigg, Ph.D.

National University of Singapore, Singapore

Professor Luuk Knippenberg, Ph.D.

Radboud University, Netherlands

Professor Noriyuki Suzuki, Ph.D.

University of the Ryukyus, Japan

Managing Staff:

Miss Pattarapa Bumrunthaichaichan

KKU International Journal of Humanities and Social Sciences is a peer-reviewed journal published every 4 Month by Khon Kaen University. We welcome submission from all fields of Humanities and Social Sciences. The journal accepts Thai or English manuscript of original research articles, review articles and book reviews which have never been published elsewhere. Our purpose is to distribute new knowledge in the field of Humanities and Social Sciences. Research areas covered by the journal include (but not limited to): Law, Religions and Philosophy, Political Sciences, Public Administration, Education, Geography, History, Language and Literature, and Sociology.

บทบรรณาธิการ

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ก้าวเข้าสู่ฉบับที่สองของปีที่ 13 ในการทำหน้าที่เผยแพร่ผลงานวิจัยและองค์ความรู้ที่กว้างขวางทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งมีบทความที่กองบรรณาธิการได้คัดสรรนำเสนอแก่ท่านผู้อ่าน จำนวน 7 บทความ ที่มีลักษณะโดดเด่นในทางสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังนี้

เริ่มต้นบทความเรื่องแรกเป็นบทความด้านศึกษาศาสตร์โดยเชษฐรัฐ กองรัตน์ ที่นำเสนอผลการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ศึกษาทั้งกับทั้งนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาและอาจารย์ผู้สอน ทำให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมประเด็นการจัดการเรียนการสอนภายใต้ภาวะวิกฤติของมนุษยชาติที่เราต้องผ่านไปด้วยกันให้ได้

บทความที่สองยังคงเป็นบทความที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานและยังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่ขยายประเด็นมาศึกษากับประชาชน โดยกนกพร ฉิมพลี และคณะ ได้ทำการศึกษาผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ศึกษาการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา

บทความต่อมาเป็นบทความภาษาอังกฤษ โดยคณะนักวิชาการจากประเทศอูกันดา นำโดย Ayub Mukisa นำเสนอผลการศึกษาของงานวิจัยในชื่อเรื่อง Gender and the use of technologies in the fact of drought among smallholder farmers in Karamoja sub region, North eastern Uganda โดยในบทความศึกษาเกี่ยวกับเพศสภาพและการใช้เทคโนโลยีในสภาวะแห้งแล้งของเกษตรกรรายย่อยใน Karamoja Subregion ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอูกันดา การศึกษาพบว่าภัยแล้งส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกรรายย่อย

บทความที่สี่ปรับเปลี่ยนมาอ่านงานวิจัยในสายภาษาศาสตร์กันบ้าง โดยวิรัช วงศ์กัณันท์วัฒนา และณัฐพล ชารีรักษ์ ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยศึกษาในประเด็นภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ตามกรอบแนวคิดการประเมินสถานการณ์ทางภาษาของยูเนสโก

ในบทความที่ให้เป็นผลการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี โดยรังสรรค์ นัยพรม และสาคร ฉวยศรี โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้าน และเพื่อพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บทความต่อมาย้อนกลับมาอ่านงานในสายภาษาศาสตร์อีกครั้ง แต่เปลี่ยนมาศึกษากลุ่มชาติพันธุ์สำคัญในภาคอีสานอย่างชาวผู้ไท โดยณัฐพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์พัฒนา ทำการวิเคราะห์คำเรียกชื่อและความหมายของคำเรียกชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่นักวิชาการในประเทศไทยนิยมใช้ในงานวิจัยและงานวิชาการ รวมทั้งการอพยพย้ายถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ปิดท้ายด้วยการวิจัยในลักษณะ R to R โดยเอกชัย คนคิด และคณะ ทำการศึกษาผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของคณะเกษตรศาสตร์จากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน ศึกษาผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ และศึกษาการปรับตัวในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการองค์กร นั้น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

กองบรรณาธิการหวังว่าบทความทั้งเจ็ดบทความดังกล่าว จะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านไม่มากนักน้อย และเราสัญญาว่าจะเลือกสรรผลงานที่มีคุณภาพทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รวมถึงการบูรณาการข้ามศาสตร์ในสาขาที่เกี่ยวข้องมากำหนดท่านผู้อ่านด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. ธนพลักษ์ ขามะรัตน์
บรรณาธิการ

Editorials

The KKU International Journal of Humanities and Social Sciences, published by the Research and Graduate Studies Division of Khon Kaen University, has entered the second issue of its 13th year. It continues its mission to disseminate research findings and broad knowledge in the fields of Humanities and Social Sciences. The editorial team has carefully selected and presented seven outstanding articles for our readers. The following articles highlight excellence in the disciplines of Humanities and Social Sciences:

The first article begins with an education-related topic presented by Chedtharat Kongrat, focusing on the “Online Learning Management of the Thai Language Department in the Demonstration School of Khon Kaen University” during the COVID-19 pandemic. A mixed methods research design was used in this study. It encompassed both secondary school students and teachers, resulting in a comprehensive study on the management of teaching and learning during the crisis that was being collectively faced by humanity.

The second article is a mixed-method research article that also addresses the issues related to the outbreak of the COVID-19 pandemic. However, it expands the focus to examine the impact on the general public and how they had adapted during the COVID-19 pandemic. The Kanokporn Chimplee, Tawee Watcharakietisak, Rattikorn Srichaichana, Chomchanok Thanaweearporn, and Jarukit Chairud investigated the “Impacts and How People Adjust to the COVID-19 Pandemic and New Community Norms” in terms of the economy, health, society, environment, information technology, and education in Nakhon Ratchasima Province

The next article is presented in English by a group of academics from Uganda, led by Ayub Mukisa. It presents the findings of a research study entitled, “Gender and the use of technologies in the face of drought among smallholder farmers in Karamoja sub-region, Northeastern Uganda.” The study examined the gender dynamics and the use of technology in the context of drought among smallholder farmers in the Karamoja sub-region of Northeastern Uganda. The study revealed that drought poses significant challenges to the livelihoods of the smallholder farmers.

In the fourth article, the focus shifts to research in the field of linguistics. This study was conducted by Wirat Wongpinunwatana and Nattaphon Chareerak, who examined “The Vietnamese Language among Thai-Vietnamese: An Endangered Language in the

That Phanom District of Nakhon Phanom Province.” The research study delves into such topics as the native language, language proficiency, language choices among Thai individuals with Vietnamese ancestry, and an assessment of the situation of the Vietnamese language among this

group in the Tha That Phanom District of Nakhon Phanom Province and is based on the evaluation framework of UNESCO.

In the fifth article, the topic of “The Development of Local Wisdom on the Locally Woven Clothes to Community Innovation in the Border Communities in Ubon Ratchathani Province” is discussed. The research, conducted by Rangan Naiprom and Sakon Chaluaysi, is a qualitative study, which has the objective of studying the local Indigenous knowledge that is used in the production of traditional textiles. Furthermore, the aim is to develop a community-based innovation model for traditional textile production in the border communities of Ubon Ratchathani Province, which is based on the concept of creative economy.

The sixth article revisits the study in the field of linguistics but shifts the focus to “Phuthai” meaning of the same, Original Settlement and New Settlement in Thailand.” This study was carried out by Nattaphon Chareerak and Wirat Wongpinunwatana, who analyzed the naming conventions and the meanings of the names used for the Tai ethnic group, which are commonly employed by academics in Thailand for research and academic purposes. Additionally, the article explores the historical and present-day patterns of migration and relocation for this ethnic group within Thailand.

The last article is a R to R research entitled, "Study Effects of Information Technology Using to Agriculture Faculty Working," and was conducted by Agachai Konkid, Joolahluk Janpet, and Pisamai Khumsuwan. The study aimed at investigating the overall situation of the Faculty of Agriculture regarding the integration of Information Technology into its work practices. It also examined the effects that the utilization of Information Technology had had on the faculty members and further explored the adaptations that the members needed to make in order to use information technology for organizational management. The research followed quantitative research methodology.

The editorial team hopes that these seven articles will be beneficial to you our readers, to varying degrees. We also pledge to continue to select works of high quality in the fields of Humanities and Social Sciences, as well as in interdisciplinary studies that are relevant to your interests. In the future, it is our sincere intention to reward you, our readers.

Assoc. Prof. Dr.Thanapauge Chamaratana

Editor

บทความวิจัย

- ๑ การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส
โคโรนา 2019 (COVID-19) ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น
เชษฐรัฐ กองรัตน์

1
- ๑ ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์
การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่
จังหวัดนครราชสีมา
*กนกพร ฉิมพลี, ทวี วัชรเกียรติศักดิ์, รัตติกร ศรีชัยชนะ,
ชมชนก ธนาวิราภรณ์, จารุกิตติ์ ไชยรอด*

21
- ๑ Gender and the use of technologies in the fact of drought
among smallholder farmers in Karamoja sub region,
North eastern Uganda
*Ayub Mukisa, Florence Kyoheriwe Muhanguzi,
Brenda Boonabaana*

51
- ๑ ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม: ภาษาใกล้สูญ
ของอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา, ณัฐพล ขารักษ์

77
- ๑ การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่วัดกรรมชุมชน
ในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี
รังสรรค์ นัยพรม, สาคร ฉลวยศรี

108
- ๑ “ผู้ไทย, ผู้ไท และ ภูไท” ความหมายของคำเรียกชื่อ การตั้งถิ่นฐานเดิม
และการตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศไทย
ณัฐพล ขารักษ์, วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา

134

- ◎ การศึกษาผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์

163

เอกชัย คนคิด, จุฬาลักษณ์ จันทร์เพชร, พิสมัย คู่้มสุวรรณ

**การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้
ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาด
ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)
ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น**
**Online Learning Management of the Thai Language
Department During the COVID-19 Pandemic in
Demonstration School of Khon Kaen University**

เชษฐรัฐ กองรัตน์ (Chedtharat Kongrat)^{*}

บทคัดย่อ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ (Online) การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการโดยใช้รูปแบบการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และ 2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (มอดินแดง) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 278 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้สอนวิชาภาษาไทย คือ อาจารย์จำนวน 5 คน และนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของผู้สอน ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

¹ อาจารย์ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (มอดินแดง) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Lecturer, Demonstration School of Khon Kaen University, Secondary Level (Mo Din Daeng),
Faculty of Education, Khon Kaen University

^{*} Corresponding author, email: chedko@kku.ac.th

และแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่มของผู้สอน โดยใช้การวิเคราะห์โปรโตคอล (Protocol Analysis) และการบรรยายเชิงวิเคราะห์ (Analysis Description) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียน วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (M) ร้อยละ (%) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.$)

ผลการศึกษา พบว่า 1) การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ ประกอบด้วย (1) รูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ (2) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ (3) ความพร้อมของผู้เรียน (4) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (5) สื่อการเรียนรู้ (6) การวัดและประเมินผล และ (7) ปัญหาและอุปสรรค 2) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.27$, $S.D.=0.80$)

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์, โควิด-19, กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

Abstract

The Coronavirus disease (COVID-19) pandemic has shifted education to online teaching and learning platforms. The Mixed methods research was designed: 1) to study the online learning management of Thai Language department under the Coronavirus disease (COVID-19) pandemic, and 2) to study the opinion of students towards online learning platforms. The samples consisted of 278 students from the Demonstration School of Khon Kaen University, Secondary Level (Mo Din Daeng) studying in the academic year 2021, along with key informants from Thai Language departments, which are 5 lecturers and 2 student-teachers. The research tools consisted of a lecturer's online teaching management observation form, a group discussion, and a student opinion questionnaire. The qualitative data obtained from the group discussion of the lecturers was analyzed using

protocol analysis and analysis description. The quantitative data obtained from the students' opinion questionnaire was analyzed using descriptive statistics, including, mean (M), percentage (%), and standard deviation (S.D.).

The findings revealed that: 1) Online learning management consists of (1) learning management styles, (2) learning management tools, (3) students' readiness, (4) learning process, (5) learning materials, and (6) assessment and evaluation, and problems and obstacles. 2) Students' opinion towards online learning management of Thai Language department in overall was at high level. (M=4.27, S.D.=0.80)

Keywords: Online Learning, COVID-19, Thai Language Demonstration, Demonstration School of Khon Kaen University

1. บทนำ (Introduction)

โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน รวดเร็วและเป็นพลวัต ด้วยความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความสลับซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) อีกทั้งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของประเทศในทุก ๆ มิติ รวมถึงภาคการศึกษาที่จำเป็นจะต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการเรียนการสอนใหม่เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องออกแบบการเรียนรู้ ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบท โดยเฉพาะกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ต้องนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อให้การศึกษาเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนามนุษย์

ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในทั่วโลก และประเทศไทยได้ส่งผลกระทบทั้งด้านสุขภาพ และเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการจัดการศึกษาในวงกว้างอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กระทรวงศึกษาธิการได้มีความพยายามในการประกาศและกำหนดนโยบายเพื่อรับมือกับการระบาดในสถานการณ์

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในทุกระลอกที่สอดคล้องกับแนวทางการบริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในภาพรวมของประเทศอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564: 61) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564: 2-7) ได้เสนอรูปแบบสำหรับการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยให้สถานศึกษาได้พิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมตามบริบทสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ทั้งหมด 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การจัดการเรียนการสอนแบบชั้นเรียน (On Site) 2) การเรียนผ่านโทรทัศน์ (On Air) เป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อวีดิทัศน์การจัดการเรียนการสอนของมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในพระบรมราชูปถัมภ์ 3) การเรียนการสอนแบบออนไลน์ (Online) เป็นการเรียนการสอนผ่านอินเทอร์เน็ต และแอปพลิเคชัน 4) การเรียนการสอนผ่านหนังสือเอกสาร ใบงาน (On Hand) เป็นการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือเรียน แบบฝึกหัด ใบงาน ตลอดจนสื่อการเรียนรู้อื่น ๆ ด้วยวิธีการนำไปให้นักเรียนที่บ้าน ภายใต้ความดูแลช่วยเหลือของผู้ปกครอง และ 5) การจัดการเรียนการสอนแบบ (On Demand) รูปแบบนี้เป็นการเรียนรู้ผ่านทางเว็บไซต์ DLTV (www.dltv.ac.th) หรือช่อง YouTube (DLTV Channel 1-15) และแอปพลิเคชัน DLTV บนสมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ต

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้โดยการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้มีการติดตามและประเมินสถานการณ์วิกฤตการณ์ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงตระหนักถึงความปลอดภัยทางสุขภาพของนักเรียน บุคลากร ตลอดจนผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงในการแพร่ระบาด และให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสนองแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จึงได้ปรับวิธีในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาให้เป็นแบบออนไลน์ (Online) แทนการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนแบบปกติ (On Site) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (มอดินแดง) จึงได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ตามจุดเน้นวิชาภาษาไทย และหลักสูตรแกนกลางการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะด้านเนื้อหาและทักษะการใช้ภาษา เพื่อสื่อสารเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ภาษาในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และปัญหาของสังคม พัฒนาระบบการคิดเพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเอง (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552: 1-2) โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องประกอบด้วยผู้เรียนและผู้สอน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาสภาพของการจัดการเรียนการสอน และจุดเน้นจุดที่ควรพัฒนา ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของผู้สอนและผู้เรียน เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และความต้องการของผู้เรียน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคุณภาพการศึกษา

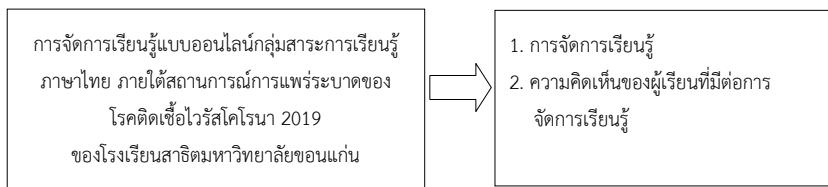
2. วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

2.1 เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยนำองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่ประยุกต์จาก กิ่งฟ้า สินธุวงศ์ (2549 อ้างถึงใน ชีรชัย เนตรนอมศักดิ์, 2561: 258-259) มากำหนดเป็นประเด็นในการออกแบบการวิจัย ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย (1) รูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ (2) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ (3) ความพร้อมของผู้เรียน (4) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (5) สื่อการเรียนรู้ (6) การวัดและประเมินผล และ 2) ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) แบบสามเส้าพร้อมกาลเวลา (Concurrent Triangulation Design) (องอาจ นัยพัฒน์, 2554: 259) โดยที่ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 วิธีการเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (มอดินแดง)ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 916 คน โดยการกำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวคิดของ Yamane (1973: 727-728) กำหนดความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ในระดับความเชื่อมั่นที่ .95 ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยสุ่มนักเรียนแบบแบ่งชั้นภูมิทุกระดับชั้นตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และสุ่มอย่างง่ายจากนักเรียนในแต่ละห้อง จนได้จำนวน 278 คน เพื่อทำการสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์

แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ประกอบด้วย ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านคุณภาพการเรียนการสอน และตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับผลกระทบของผู้เรียนในการเรียนแบบออนไลน์ รวมไปถึงข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดระดับความคิดเห็นเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert

Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้ ระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด ระดับ 4 หมายถึง มาก ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง ระดับ 2 หมายถึง น้อย และระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด ได้ตรวจสอบความถูกต้องด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับพฤติกรรมชีวิตด้านความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ เพื่อหาค่าความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence: IOC) โดยทุกข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ตั้งแต่ 0.80-1.00 ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ และได้ตรวจสอบคุณภาพทั้งฉบับ ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient: α) มีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.95 ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขคุณภาพ

ดำเนินการแจกแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์กับกลุ่มตัวอย่างผ่านกูเกิลฟอร์ม (Google Form) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลความตามเกณฑ์ค่าเฉลี่ยกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด, 2546: 162) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.51-5.00	หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด
3.51-4.50	หมายถึง เห็นด้วยมาก
2.51-3.50	หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
2.51-2.50	หมายถึง เห็นด้วยน้อย
1.00-1.50	หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

4.2 วิธีกรเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สอนวิชาภาษาไทย ได้แก่ อาจารย์ จำนวน 5 คน และนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา จำนวน 2 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จากนั้นอาจารย์ผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยดำเนินการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกการจัดการเรียนการสอน โดยนำองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่ประยุกต์จาก กิ่งฟ้า สินธุวงศ์ (2549 อ้างถึงใน ธีรชัย เนตรธนอมศักดิ์, 2561: 258-259) มากำหนด

เป็นประเด็นในแบบบันทึก ได้แก่ 1) รูปแบบที่ใช้การจัดการเรียนรู้ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 3) ความพร้อมของผู้เรียน 4) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) สื่อการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล และ 7) ปัญหาและอุปสรรค

ดำเนินการสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ (Online Focus Groups) เรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) ทุกวันศุกร์ของสัปดาห์ ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วยระบบ ZOOM Cloud Meetings โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ตามประเด็นในแบบบันทึกการจัดการเรียนรู้

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกการจัดการเรียนการสอน และข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์โปรโตคอล (Protocol Analysis) สรุปจากข้อความที่ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในแบบสอบถาม และการบรรยายเชิงวิเคราะห์ (Analysis Description) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาพของการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย แล้วนำผลการวิเคราะห์ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาสรุปผลร่วมกัน (Merge) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

5. ผลการวิจัย (Research Results)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

5.1 การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์

5.1.1 ด้านรูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ พบว่า ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จัดการเรียนการสอนตามตารางเรียนออนไลน์ โดยลดเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพบหน้าเวลา (synchronous) ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยระบบ ZOOM Cloud Meetings จากเดิมคาบละ 50 นาที เป็นคาบละ 40 นาที และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพบหน้าเวลา (Synchronous) ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยระบบ ZOOM Cloud Meetings 1 คาบเรียน และแบบไม่พบหน้าเวลา (Asynchronous) ผ่านการออกแบบในห้องเรียนแบบออฟไลน์ 1 คาบเรียน

5.1.2 ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ พบว่า อาจารย์ผู้สอนใช้เครื่องมือในการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครื่องมือที่ใช้ในการสอนแบบเผชิญหน้าผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยระบบ ZOOM Cloud Meetings คิดเป็นร้อยละ 100 และ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วย (1) แพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล (EduLearn) คิดเป็นร้อยละ 71.42 (2) ห้องเรียนออนไลน์ (Google Classroom) คิดเป็นร้อยละ 14.29 และ (3) กลุ่มเฟซบุ๊ก (Facebook) คิดเป็นร้อยละ 14.29

หมายเหตุ: EduLearn เป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลที่พัฒนาโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนการเรียนการสอนของนักศึกษา นักเรียน อาจารย์ภายในคณะศึกษาศาสตร์ และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

5.1.3 ด้านความพร้อมของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนเข้าเรียนครบทุกวิชา คิดเป็นร้อยละ 90.50 และมีนักเรียนส่วนหนึ่งที่เข้าเรียนไม่ครบทุกวิชา คิดเป็นร้อยละ 9.50 และนักเรียนมีความพร้อมด้านอุปกรณ์และสื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนแบบออนไลน์ ภาพรวม 74.90 และมีความตื่นตัวพร้อมที่จะปรับตัวกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์

5.1.4 ด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า อาจารย์ผู้สอนใช้การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และแบบห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom) โดยผสมผสานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถแบ่งชั้นได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนผู้สอนใช้เครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์ คือ Kahoot, Gimkit, Vonder, Wordwall ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ผู้สอนใช้เครื่องมือในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ Poll Everywhere, Padlet, Mentimeter ขั้นสรุปและวัดผลการเรียนรู้ผู้สอนใช้เครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์ คือ Kahoot, Gimkit, Vonder, Wordwall

5.1.5 ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่า อาจารย์ผู้สอนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความเหมาะสมของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น สามารถแบ่งเป็นสื่อพื้นฐาน ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน รูปภาพ และสื่อดิจิทัล ได้แก่ สื่อสังคม (Social Media) นอกจากนี้ ยังมีการใช้แอปพลิเคชันและเกมออนไลน์ต่าง ๆ ที่สนับสนุนและสร้างปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ ได้แก่ Kahoot, Gimkit, Vonder, Wordwall, Poll Everywhere, Padlet, Mentimeter

5.1.6 ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า อาจารย์ผู้สอนเน้นการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ทั้งการประเมินระหว่างเรียน (Formative Assessment) และการประเมินหลังการเรียน (Summative Assessment) โดยเน้นที่ภาระงานเป็นฐาน (Task Based) ซึ่งผู้เรียนและผู้สอนได้วางแผนและออกแบบการประเมินร่วมกัน และใช้การทดสอบย่อยท้ายบทเรียนผ่านระบบกิลิฟอรัม

5.1.7 ด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า ในช่วงแรกนักเรียนต้องปรับตัว อาจเกิดความสับสนระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนได้ นอกจากนี้ ผู้สอนไม่สามารถเห็นบริบทในการเรียนทั้งหมดของผู้เรียน และมีผู้เรียนหลายคนไม่เปิดกล้องขณะเรียนจึงทำให้ยากต่อการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และเนื้อหาการอ่านและการเขียนที่จะต้องฝึกปฏิบัติทำได้ค่อนข้างยากกว่าการเรียนในชั้นเรียนปกติ อย่างไรก็ตาม การเรียนแบบออนไลน์ไม่ได้ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพียงด้านเดียว แต่ยังทำให้ผู้สอนและผู้เรียนนั้นเกิดการเรียนรู้แบบใหม่ ๆ ไปพร้อมกันด้วย

5.2 ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์

ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (มอดินแดง) ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ประกอบด้วย ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านคุณภาพการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($M=4.27$, $S.D.=0.80$) เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($M=4.31$, $S.D.=0.77$) รองลงมาคือ ด้านผู้สอน ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($M=4.26$, $S.D.=0.82$) และด้านคุณภาพการเรียนการสอน ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($M=4.22$, $S.D.=0.84$) แสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

รายการ	ค่าเฉลี่ย (M)	(S.D.)	แปลผล
ด้านผู้สอน			
เรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก	4.19	0.79	เห็นด้วยมาก
จัดเนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน	4.32	0.78	เห็นด้วยมาก
ใช้ภาษาและการสื่อสารที่ดีในการจัดการเรียนรู้	4.29	0.87	เห็นด้วยมาก
ส่งเสริมให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้	4.24	0.84	เห็นด้วยมาก
รวมรายด้าน	4.26	0.82	เห็นด้วยมาก
ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน			
กระบวนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมกระบวนการคิด	4.31	0.74	เห็นด้วยมาก
กระบวนการจัดการเรียนรู้มีความน่าสนใจ	4.21	0.79	เห็นด้วยมาก
กระบวนการจัดการเรียนรู้มีรูปแบบที่หลากหลาย	4.33	0.80	เห็นด้วยมาก
สื่อการเรียนรู้และเอกสารประกอบการสอนเหมาะสมกับเนื้อหาและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้	4.51	0.63	เห็นด้วยมากที่สุด
ภาระงานและการทำงานมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเวลา	4.30	0.82	เห็นด้วยมาก
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตรงตามจุดประสงค์และมีความหลากหลาย	4.19	0.85	เห็นด้วยมาก
รวมรายด้าน	4.31	0.77	เห็นด้วยมาก
ด้านคุณภาพการเรียนการสอน			
มีความรู้ความเข้าใจในรายวิชา	4.23	0.79	เห็นด้วยมาก
มีทักษะ/กระบวนการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้	4.22	0.86	เห็นด้วยมาก
มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์	4.20	0.87	เห็นด้วยมาก
รวมรายด้าน	4.22	0.84	เห็นด้วยมาก
ภาพรวมทั้งหมด	4.27	0.80	เห็นด้วยมาก

นอกจากนี้ ยังได้วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์จากคำถามปลายเปิดที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็น โดยการตีความสร้างข้อสรุป ตามประเด็นต่อไปนี้ 1) ผลกระทบด้านบวก ผู้เรียนและผู้สอนเกิดการปรับตัวเพื่อการเรียนรู้ในความปกติใหม่ มีอิสระในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ตามความต้องการและความพร้อมของตนเอง นอกจากนี้ ยังสามารถกลับมาทบทวนบทเรียนย้อนหลังจากวิดีโอที่บันทึกไว้ได้ และมีช่องทางในการส่งงานที่สะดวกสบาย สามารถตรวจสอบการส่งงานได้ ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียน 2) ผลกระทบด้านลบ ผู้เรียนขาดการบริหารจัดการเวลาในการเรียนช่วงแรก เกิดความเหนื่อยล้าจากการเรียนเนื่องจากใช้สายตาอยู่กับหน้าจอคอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน และเกิดอาการปวดหลัง และ 3) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ อยากไปเรียนและทำกิจกรรมกับเพื่อน ๆ ที่โรงเรียน เอกสารประกอบการสอนของอาจารย์ควรพิมพ์แบบสี เพื่อความสวยงามและดึงดูดให้อยากเปิดอ่านมากขึ้น และจัดทำในรูปแบบออนไลน์ เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ไฟล์เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-document) เป็นต้น เพื่อความสะดวกในการพกพา การจัดบันทึก และการทำแบบฝึกหัดในแท็บเล็ต (Tablet) ตลอดจนการทบทวนเนื้อหาบทเรียนตามความพร้อมตนเองได้

6. สรุปและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)

ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ตามประเด็น ดังต่อไปนี้

การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ ประกอบด้วย 1) รูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 3) ความพร้อมของผู้เรียน 4) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) สื่อการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล และ 7) ปัญหาและอุปสรรค ในส่วนของความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.27$, $S.D.=0.80$)

6.1 การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์

6.1.1 รูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้มี 2 รูปแบบ คือ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจัดการเรียนการสอนตามตารางเรียน โดยลดเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพสานเวลาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยระบบ ZOOM Cloud Meetings จากเดิมคาบละ 50 นาที เป็นคาบละ 40 นาที ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพสานเวลา ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยระบบ ZOOM Cloud Meetings จำนวน 1 คาบเรียน และแบบไม่พสานเวลา ผ่านห้องเรียนแบบออฟไลน์ 1 คาบเรียน ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้สอนได้วิเคราะห์และปรับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความปกติใหม่ (New Normal) เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่การเรียนรู้ไม่หยุดชะงัก และลดเวลาในการเรียนรู้อันจะทำให้เกิดความเหนื่อยล้าจากการเรียนออนไลน์ โดยการออกแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลาย โดยที่ผู้สอนคอยชี้แนะและอำนวยความสะดวก (Coach) ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นหน่วยงานภายใต้สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงมีศักยภาพและความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิมล มธุรส (2564: 37) ที่ได้เสนอความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ในยุควิถีใหม่ของภาคการศึกษาไทยไว้ว่า ควรมุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนมากกว่าจำนวนชั่วโมงที่อยู่ในห้องเรียนเพื่อการเรียนรู้นอกห้องเรียนผ่านสื่อออนไลน์ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับข้อสรุปจากงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564: 129) ที่ได้จากการสังเคราะห์การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า สถานศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ผ่านออนไลน์ร่วมกับการจัดการเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ นอกจากนี้ สถานศึกษาเอกชนบางแห่งที่มีความพร้อมจะจัดการจัดการเรียนรู้ผ่านออนไลน์เพียงอย่างเดียว

6.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ พบว่า อาจารย์ผู้สอนใช้เครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้สำหรับจัดการเรียนรู้ คือ ZOOM Cloud Meetings และเครื่องมือที่ใช้สำหรับบริหารจัดการชั้นเรียน คือ แพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล (EduLearn), ห้องเรียนออนไลน์ (Google Classroom) และเฟซบุ๊ก (Facebook) เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์นั้นจะต้องอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน อาจารย์ผู้สอนจึงออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เครื่องมือออนไลน์ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด จะสังเกตได้ว่าเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้นเป็นเครื่องมือออนไลน์แบบสำเร็จรูปที่ใช้งานได้สะดวกสบาย และเข้าถึงได้ง่ายไม่ซับซ้อน นอกจากนี้ โรงเรียนยังได้รับการสนับสนุนเครื่องมือสำหรับจัดการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยระบบ ZOOM Cloud Meetings และเครื่องมือดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้อื่น ๆ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการชั้นเรียน แพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล (EduLearn) จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงทำให้อาจารย์ผู้สอนมีเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับ มนธิชา ทองหัตถา (2564: 48) ที่พบว่า แอปพลิเคชันที่ครูใช้ในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โรงเรียนปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ Line, Google Classroom, Facebook Messenger, Google Meet และยังสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564: 170-171) ที่ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ COVID-19 พบว่า การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ สถานศึกษาได้มีใช้การใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Google Meet, Zoom, MST และการใช้สื่อสังคม (Social Media) ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน

6.1.3 ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนเป็นส่วนใหญ่ โดยเข้าเรียนครบทุกวิชา คิดเป็นร้อยละ 90.50 และมีนักเรียนส่วนหนึ่งที่เข้าเรียนไม่ครบทุกวิชา คิดเป็นร้อยละ 9.50 และนักเรียนมีความพร้อมด้านอุปกรณ์และสื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนแบบออนไลน์ ภาพรวม 74.90 และมีความพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันส่งผลให้อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนออนไลน์มีราคาไม่สูงมากนัก อีกทั้งผู้เรียนในเจนเนอเรชันนี้เกิดและเติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยี ใช้สมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ตตั้งแต่เด็ก จนทำให้กลายเป็นวิถีการดำเนินชีวิต

แบบสังคมดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับ ดนุลดา จามจุรี (2563: 11-13) ที่อธิบายและให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้เรียนเจนเนอเรชันแซด (Gen Z) เข้าใจเทคโนโลยีมากกว่าคนในเจนเนอเรชันก่อน ๆ ชอบประสบการณ์ชีวิตติดหลายหน้าจอ (Multiscreen) และมีความคาดหวังว่าอินเทอร์เน็ตจะใช้เป็นแหล่งทรัพยากรเพื่อช่วยในการเรียนรู้ ผู้สอนจึงต้องใช้กลยุทธ์และนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนที่ผสมเทคโนโลยีรูปแบบต่าง ๆ เช่น Web Searches, Web Games และการใช้สื่อสังคม (Social Media) ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้

6.1.4 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ผู้สอนออกแบบโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และแบบห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom) โดยผสมรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการใช้เครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์ในชั้นนำเข้าสู่บทเรียนและขั้นสรุปและวัดผลการเรียนรู้ เครื่องมือในการแสดงความคิดเห็นในชั้นปฏิบัติการ สอดคล้องกับ ฌีรดา เวชฎาลักษณ์ (2562: 108-109) ที่อธิบายว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยมีผู้สอนเป็นผู้แนะนำ ดังนั้น ผู้สอนจะต้องออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่และนวัตกรรมการเรียนการสอนมาสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการเรียนระหว่างผู้เรียนด้วยกันและผู้เรียนกับผู้สอน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ เกิดเป็นสมรรถนะเพื่อใช้พัฒนานตนเองและสังคมต่อไป

6.1.5 สื่อการเรียนรู้ พบว่า ผู้สอนใช้สื่อในการจัดการเรียนรู้ 2 ประเภท คือ สื่อพื้นฐาน และสื่อดิจิทัล อาจารย์ผู้สอนมีการใช้สื่อประกอบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่หลากหลายทั้งสื่อพื้นฐาน และสื่อดิจิทัล เนื่องมาจากโลกปัจจุบันถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้คนที่จะอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับสังคมในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องเรียนรู้ทักษะในการจัดการและใช้ประโยชน์จากข้อมูลให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการปรับตัวให้ทันกับเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถใช้เทคโนโลยีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องตื่นตัวและเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ดังที่ จินตวิรี คล้ายสังข์ (2563: 104) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของการใช้สื่อเทคโนโลยีสำหรับการเรียนการสอน ซึ่งในปัจจุบันและอนาคตจะมุ่งไปสู่การพัฒนาสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อรองรับอุปกรณ์ในการใช้กับชั้นเรียนได้

เช่น สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต เพื่อให้ผู้สอนนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.1.6 การวัดและประเมินผล อาจารย์ผู้สอนมีการออกแบบการวัดและประเมิน ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งระหว่างเรียน และหลังเรียน โดยเน้นที่ภาระงานเป็นฐาน และ ใช้การทดสอบย่อยท้ายบทเรียนผ่านกูเกิลฟอร์ม เนื่องจากการจัดการเรียนการสอน ไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียนเช่นเดิม ผู้สอนจึงมีการปรับเปลี่ยนการวัดและประเมินผล การเรียนรู้จากแบบทดสอบปรนัยที่อาศัยการตอบแบบเลือกตอบถูกผิด ไปสู่การประเมิน ตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เน้นการวัดว่าสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ในสถานการณ์จริงได้อย่างไร ด้วยการใชการประเมินการเรียนรู้ (Assessment of Learning) และการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning) ร่วมกัน สอดคล้อง กับ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2563: 2) ที่กล่าวว่า การประเมินการเรียนรู้ในยุค ความปกติใหม่ จะต้องเปลี่ยนจากการประเมินเพื่อตัดสินความรู้ความสามารถของผู้เรียน (Judgement) มาเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Assessment for Learning) เน้นการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง (Self Assessment) มากขึ้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมคุณลักษณะ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของผู้เรียนในระยะยาว และยังสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา (2564: 95) ที่พบว่า ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้สอนได้ใช้การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้การวัดเชิงประจักษ์มากขึ้น มีการประเมินจากชิ้นงานโดยใช้เกณฑ์แบบรูบริก (Rubric) นอกจากนี้ ยังได้จัดทำข้อสอบ แบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น

6.1.7 ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ในช่วงแรกนักเรียนต้องปรับตัว อาจเกิด ความสับสนระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนได้ นอกจากนี้ ผู้สอนไม่สามารถมองเห็นบริบทและ บรรยากาศในการเรียนของผู้เรียนได้ทั้งหมด อีกทั้งผู้เรียนหลายคนไม่เปิดกล่องขณะเรียน จึงทำให้ยากต่อการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับ มนธิชา ทองหัตถา (2564: 48-49) ที่พบสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนปากพนัง ในสภาพที่คล้าย ๆ กัน คือ ผู้เรียนยังขาดความรับผิดชอบและระเบียบวินัยในด้านการ ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามเวลาที่กำหนด และยังขาดทักษะในการบริหารจัดการเวลา ในการเรียนรู้แบบออนไลน์ผลกระทบของผู้เรียนในการเรียนแบบออนไลน์

6.2 ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์

ความคิดเห็นของผู้เรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (มอดินแดง) ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.27$, $S.D.=0.80$) ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ สื่อการเรียนรู้และเอกสารประกอบการสอนเหมาะสมกับเนื้อหาและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์ผู้สอนมีการออกแบบวางแผนที่ชัดเจน นำไปใช้และสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน มีการใช้เครื่องมือสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัยและเหมาะกับวัยของผู้เรียน ทำให้เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการเรียน สอดคล้องกับ ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด-19 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564: 78-79) ที่พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้งในด้านบวกและด้านลบ โดยผลกระทบด้านบวก ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเกิดการปรับตัวเพื่อการเรียนรู้ในความปกติใหม่ มีอิสระในการเรียนรู้ เข้าถึงบทเรียนได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ตามความต้องการและความพร้อมของตนเอง สามารถกลับมาทบทวนบทเรียนย้อนหลังจากวิดีโอที่บันทึกไว้ได้ และมีช่องทางการส่งงานที่สะดวกสบายสามารถตรวจสอบการส่งงานได้ ส่วนผลกระทบในด้านลบ ส่งผลเสียต่อสุขภาพของผู้เรียนและผู้เรียนขาดทักษะในการบริหารจัดการเวลา สอดคล้องกับ เมธาสิทธิ์ อัญรัตนศรีสกุล และคณะ (2563: 40-41) ที่ได้ประเมินการจัดการเรียนการสอนทางไกลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนราชินีบูรณะ พบว่า ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนมีความยากลำบากในการเรียนออนไลน์ ทั้งด้านอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์ที่ใช้ในการเข้าถึงการเรียน และในการเรียนผ่านโทรศัพท์จอเล็ก ๆ ส่งผลเสียต่อสายตาและสุขภาพอีกด้วย

7. ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก สามารถปรับตัวจากการเรียนแบบปกติ (On Site) สู่การเรียนแบบออนไลน์ (Online) ได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันผู้สอนก็มีการออกแบบและปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ยังมีประเด็นที่จะต้องพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพของโลกในปัจจุบัน ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

7.1 จากผลการวิจัย พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์มีทั้งการเรียนแบบผานเวลาและไม่ผานเวลา ดังนั้น จึงควรมีการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เช่น ด้านทักษะการเรียนรู้ ทักษะการอ่าน และการเขียน ทักษะการสื่อสารและการรู้เท่าทันสื่อ เป็นต้น

7.2 การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ในสาระการอ่านและการเขียนที่ผู้เรียนจะต้องฝึกปฏิบัติทำได้ค่อนข้างยากกว่าการเรียนแบบปกติ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ (Learning Losses) ของผู้เรียนด้านการอ่านและการเขียนในวิชาภาษาไทย

7.3 การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้เกิดการเรียนแบบออนไลน์ การปรับตัวสู่การจัดการเรียนรู้ยุคหลังโควิด-19 จึงควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในวิชาภาษาไทยที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์กับแบบปกติ

8. เอกสารอ้างอิง (References)

- จินตวิทย์ คล้ายสังข์. (2563). *การผลิตและใช้สื่ออย่างเป็นระบบ เพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2562). *หลักการบริหารจัดการชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดนุลดา จามจรี (2563). *การออกแบบการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน Gen Z*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรชัย เนตรนอมศักดิ์. (2561). *การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา*. ขอนแก่น: คลังน่านวิทยา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). *การวิจัยสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- มนธิชา ทองหัตถา. (2564). สภาพการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โรงเรียนปากพั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารละครี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี*, 5(1), 43-51.
- เมธาสีทธิ์ ธัญรัตนศรีสกุล และคณะ. (2563). การประเมินการจัดการเรียนการสอนทางไกลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนราชินีบูรณะ โดยใช้การประเมินแบบเร่งด่วน. *วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนามนุษย์*, 4(2), 30-45.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา. (2563). *การประเมินการเรียนรู้ใน New Normal*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2564, จากเว็บไซต์: <https://online.anyflip.com/dwnyn/qocg/mobile/index.html>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *รายงานการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ COVID-19*. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2564, จากเว็บไซต์: <http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1834-file.pdf>

- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุวิมล มธุรส. (2564). การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค NEW NORMAL COVID-19. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 15(40), 33-42.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2554). *การออกแบบการวิจัย: วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และ ผสมผสานวิธีการ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Taro Yamane. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. 3rded. New York: Harper and Row Publications.

ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์
การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19
สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ จังหวัดนครราชสีมา
Impacts and How People Adjust to the COVID-19
Pandemic and New Community Norms
in Nakhon Ratchasima Province

กนกพร ฉิมพลี (Kanokporn Chimplee)¹

ทวี วัชรเกียรติศักดิ์ (Tawee Watcharakietisak)²

รัตติกร ศรีชัยชนะ (Rattikorn Shichaichana)³

ชมชนก ธนาวีราภรณ์ (Chomchanok Thanaweeraporn)⁴

จารุกิตต์ ไชยรอด (Jarukit Chairod)⁵

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพหรือแบบผสมผสาน มีการกำหนดตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 410 คร่าวเรือน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ซึ่งเป็นการศึกษาด้วยแบบสอบถาม และกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่เกี่ยวข้องจำนวน 18 คน ด้วยเครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ด้วยการคำนวณหาค่าแจกแจงข้อมูล ค่าร้อยละและ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ คณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
correspondent author e-mail: Kanokporn.c@nrru.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการจัดการ คณະวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

⁴ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับชาวต่างประเทศ คณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

⁵ นักวิจัย ศูนย์ศึกษาและพัฒนาโคราซ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงอุปนัย โดยข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์โดยองค์การภาครัฐ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายสาธารณะ แนวทางการปฏิบัติ ตลอดจนประชาชนได้รับรู้แนวทางที่เหมาะสม ทราบถึงผลกระทบและลักษณะการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่

ผลการศึกษา พบว่า 1) กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากสินค้าทางการเกษตรที่ไม่สามารถขายได้ เกิดการชะลอตัวในการจับจ่ายสินค้าของประชาชน การเกิดความวิตกกังวล การเดินทางออกนอกบ้าน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างห่างขึ้น มีการหวาดระแวงกันระหว่างชุมชน ข้อมูลข่าวสารระดับจังหวัดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ค่อนข้างล่าช้า และรูปแบบการเรียนรู้ออนไลน์ของเด็กเล็ก ซึ่งผู้ปกครองต้องคอยดูแลช่วงระหว่างเรียนออนไลน์ ทำให้ผู้ปกครองต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น 2) ประชาชนมีการวางแผนในการใช้จ่ายในระดับครัวเรือน มีความระมัดระวังในการใช้จ่ายมากขึ้น การทำอาหารทานเองในครัวเรือน และทำให้เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ๆ ในพื้นที่ มีการป้องกันตัวเองเมื่อออกนอกบ้าน ตลอดจนการงดงานสังสรรค์ และงานที่ต้องรวมตัวกันกับคนจำนวนมาก ๆ อีกทั้งมีการทำงานอยู่กับบ้านเพื่อการระวังตัวเอง

คำสำคัญ: ผลกระทบ, การปรับตัว, โควิด-19, ชุมชนวิถีใหม่

Abstract

The objective of the research study on Impacts and How People Adjust to the COVID-19 Pandemic and New Community Norms in Nakhon Ratchasima Province is to investigate the impacts, and how people adapt to the COVID-19 pandemic and new community norms in terms of economy, health, society, the environment, information technology and education in Nakhon Ratchasima Province. Quantitative and qualitative research methods (mixed methods) were used in this research, and there were 410 participants. Data were obtained from questionnaires completed by the participants and from 18 key informants. Research tools included an in-depth interview and

a quantitative data analysis. Data were analyzed by frequency, percentage and qualitative data analysis, based on the principles of inductive analysis.

The findings are as follows: 1) In terms of the impacts of the COVID-19 pandemic in Nakhon Ratchasima, it was found that the farmers were affected, as they could not sell their agricultural products, resulting in a slowdown in public spending. People were too anxious to go out, thus a weaker relationship in the community. In addition, there were fears among communities and delays in sharing local news on social media. Children were also required to take online classes, so parents had to take care of them at home, resulting in more responsibilities. 2) In terms of the adjustment to the new community norms, it was found that people made plans for household spending and became more careful about spending. They cooked at home, and new jobs were generated. They protected themselves when going outside, as well as refrained from organizing parties and attending crowded events. They also worked from home.

Keywords: Impact, Adjustment, Covid-19, New Normal

1. บทนำ

ทั่วโลกและประเทศไทยกำลังอยู่ในสถานการณ์การรับมือกับโรคโควิด-19 ที่เริ่มระบาดที่ประเทศจีนตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคม 2562 ข้อมูลผู้ติดเชื้อจากโควิด-19 ณ วันที่ 10 กันยายน 2563 มีผู้ติดเชื้อสะสมทั่วโลก จำนวน 28 ล้านคน รักษาหายแล้ว 20 ล้านคน และเสียชีวิต 0.9 ล้านคน ในกรณีของประเทศไทย ผู้ติดเชื้อสะสม 3,454 คน รักษาหาย 3,310 คน เสียชีวิต 58 คน ถูกจัดอันดับโลกที่ 122 (กระทรวงสาธารณสุข, 2563) และจากการรายงานภาวะสังคมไทยไตรมาสสอง ปี 2563 โดยสภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำเสนอความเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิดฯ ส่งผลในมิติคุณภาพของคน การจ้างงานยังคงได้รับผลกระทบ

จากการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ทำให้การจ้างงานลดลง ในขณะเดียวกันอัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPLs) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ส่วนของเศรษฐกิจในครึ่งปีหลังยังไม่มีแนวโน้มฟื้นตัวอย่างชัดเจน ส่งผลกระทบต่อธุรกิจขนาดเล็ก รวมทั้งภาคเกษตรอาจจะสูญเสียความสามารถในการดูดซับแรงงานจากนอกภาคเกษตรที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์เชื้อโควิด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) จะเห็นว่าสถานการณ์เชื้อโควิด-19 มีผลกระทบต่อภาพรวมต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ถึงแม้จะมีมาตรการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดเชื้ออย่างรัดกุมแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อโรครออยู่ ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน (Disruptive Change) ทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งหากประชาชนมีการตั้งรับกับสถานการณ์หรือเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงก็จะสามารถดำรงอยู่ในชีวิตวิถีใหม่ได้ การระบาดของโรคโควิด-19 ขยายเป็นวิกฤตใหญ่ของประเทศ ทำให้ได้คนในสังคมได้เรียนรู้ปัญหามากมาย แม้คนส่วนหนึ่งจะเห็นปัญหาแต่ยังรับกับสภาพปัจจุบันได้เพราะอาจหาทางออกที่ดีให้กับประเทศไม่ได้ แต่เชื่อว่าวิกฤตนี้ส่งผลให้ประชาชนกลุ่มใหญ่ที่เป็นอนาคตของประเทศเรียนรู้และพร้อมมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกำหนดอนาคตของประเทศ ดังนั้นแนวโน้มสังคมไทยหลังวิกฤตโควิด-19 น่าจะมีการพัฒนาหรือปฏิรูประบบต่าง ๆ ของประเทศไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพราะต่างได้รับผลกระทบและเรียนรู้ระหว่างการรับมือกับวิกฤตินี้ร่วมกันอย่างถ่วงน้ำหนัก

สำหรับสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ของจังหวัดนครราชสีมา ในมีนาคม 2563 พบว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาสั่งปิดสถานที่เป็นการชั่วคราว หลังพบผู้ติดเชื้อโควิด-19 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีกลุ่มเสี่ยงอีกจำนวนมาก โดยมีการสั่งปิดสถานที่เป็นการชั่วคราว มีผลตั้งแต่วันที่ 21 มีนาคม 2563 เป็นต้นไป ด้วยสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 อันเป็นโรคติดต่ออันตรายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขและพบว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ติดเชื้ออย่างรวดเร็ว (มติชนออนไลน์, 2563) จังหวัดนครราชสีมาเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งจังหวัดได้ออกมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง มาตรการต่าง ๆ ที่ออกมาเน้นแม้ว่าจะส่งผลต่อการจำกัดการระบาดของโรคติดต่อและลดจำนวนผู้เสียชีวิต ซึ่งเป็นผลเชิงบวกแก่ประชาชนส่วนใหญ่ในทางตรงกันข้ามส่งผลให้การเคลื่อนไหวและกิจกรรมของประชาชนด้านต่าง ๆ ลดลง

อย่างเห็นได้ชัดไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา รวมถึงพฤติกรรมของประชาชนเปลี่ยนไป นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการที่ประชาชนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายกับการป้องกันการติดเชื้อ (เช่น ต้องซื้อหน้ากากหรือเจลล้างมือ) รวมไปถึงการที่คนจะต้องมีการกักตัวอยู่กับบ้านจนทำให้ขาดรายได้ แรงงานว่างงาน จนเกิดความเครียดและปัญหาทางสุขภาพจิตตามมาอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของภาพรวมของประเทศจะมีข้อมูลจากเมืองหลักที่เป็นตัวแทนของประชากรของประเทศในการให้ข้อมูลการปรับตัวในวิถีใหม่ (New Normal) ซึ่งอาจยังไม่สะท้อนความเป็นจริงของประเทศ การเข้าไปศึกษาการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตวิถีใหม่ในระดับชุมชนท้องถิ่น จึงจะสามารถสะท้อนการดำรงอยู่ของประชาชนในสถานการณ์ปัจจุบันได้ ซึ่งด้วยบทบาทหน้าที่นอกจากหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ในการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่แล้ว สถาบันการศึกษาในพื้นที่ยังมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานดังกล่าวในการสร้างความรู้จากสถานการณ์จริงในพื้นที่จริง ทั้งนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) (ปิยวุฒิ บุญ-หลงและคณะ, 2559) ได้ทบทวนบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อเมืองและภูมิภาค และมีข้อสรุปในประเด็นมหาวิทยาลัยมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ 2 รูปแบบ คือ ใช้วิทยาศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อนโดยนักวิชาการสร้างนวัตกรรมขึ้นในมหาวิทยาลัยก่อน แต่ไม่เกิดประโยชน์และรายได้กับพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ กับรูปแบบต่อมาคือมหาวิทยาลัยจะทำงานร่วมกับเครือข่ายธุรกิจในพื้นที่อย่างเป็นเนื้อเดียวกันใช้หลักวิชาการในการแก้ปัญหาของธุรกิจและสังคมในบริบทจริง ดังนั้นสถาบันการศึกษาในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและการป้องกันตนเองจากโรคระบาดโควิด-19 ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจะเป็นการสร้างการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในพื้นที่ รวมทั้งการนำองค์ความรู้ไปใช้เพื่อวางแผนและกำหนดแนวทางร่วมกับหน่วยงานในภาคส่วนต่าง ๆ บูรณาการจากสถานการณ์ปัญหาหรือเหตุการณ์จริงนำไปสู่การร่วมกันพัฒนาพื้นที่ได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมามีหน้าที่หลักที่สำคัญ คือ การผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพการวิจัยและสร้างนวัตกรรม การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และด้านอื่น ๆ รวมทั้งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญเชิงพื้นที่ (Area-based) มีบทบาทที่สำคัญในเรื่องของการพัฒนาท้องถิ่น เชื่อมโยงนโยบายของรัฐบาลมาสู่การพัฒนาท้องถิ่น บนฐานของความรู้และความสามารถ ดังนั้นเมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

จึงเข้ามามีส่วนในการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อการนำองค์ความรู้ที่มีมาปรับปรุงยุคนี้ให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่

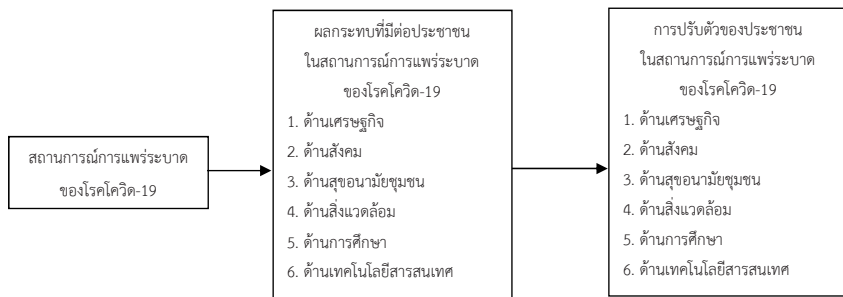
ภายใต้การดำเนินงานวิจัยเรื่อง “ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ จังหวัดนครราชสีมา จะทำให้ข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยองค์กรภาครัฐ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายสาธารณะ แนวทางการปฏิบัติตลอดจนประชาชนได้รับรู้แนวทางที่เหมาะสม ทราบถึงผลกระทบและลักษณะการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ (New Normal) ภายหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทำให้เกิดแนวทางในการปรับตัวและการเรียนรู้ในการใช้ชีวิตในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างปกติสุขและเหมาะสมในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาผลกระทบที่มีต่อประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดนครราชสีมา
- 2) เพื่อศึกษาการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดนครราชสีมา

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ จังหวัดนครราชสีมา มุ่งศึกษาสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการปรับตัวของประชาชน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขอนามัยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (บุญเรือน ทองทิพย์, 2563) โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

4. วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพหรือแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยการวิจัยแบบพร้อมกัน (Convergent Design) เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกับเชิงปริมาณ โดยให้ความสำคัญการวิจัยทั้งสองแบบเท่าเทียมกัน และนำผลมารวมกันเพื่อตรวจสอบความถูกต้องหรือทำให้ผลการวิจัยสมบูรณ์มากขึ้น (จำเนียร จวงตระกูล และคณะ, 2563)

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ดำเนินในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครราชสีมา อำเภอสูงเนินและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ในพื้นที่ 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลปรุงใหญ่ ตำบลหนองระเวียง ตำบลกุดจิก ตำบลมะเกลือใหม่ ตำบลหนองยางและตำบลท่าช้าง ตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2563 - มีนาคม 2564 รวมระยะเวลา 6 เดือน โดยคณะผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามวิธีการวิจัยดังนี้

วิธีการเชิงปริมาณ

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ หัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือนที่กระจายอยู่ในจังหวัดในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 775,859 ครัวเรือน คณะผู้วิจัยได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 382 ครัวเรือน จากการเปิดตารางของเครซีและมอร์แกน ดังนั้นผู้วิจัยได้มีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมพื้นที่ที่ศึกษาซึ่งมีทั้งหมด 6 ตำบล จึงมีการเพิ่มสัดส่วนตามขนาดของพื้นที่แตกต่างกัน ดังนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา มีจำนวน 410 ครัวเรือน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) (ตัวแทนครัวเรือนที่อาศัย

ในพื้นที่เป้าหมาย) ในพื้นที่จำนวน 3 อำเภอ 6 ตำบล ซึ่งมีการคัดเลือกพื้นที่ที่เป็นตัวแทนของประชากรแบ่งตามขนาดของพื้นที่ระดับอำเภอขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก แต่ละอำเภอมีการคัดเลือกจำนวน 2 ตำบล โดยกลุ่มเป้าหมายต้องมีอายุ 20 ปีขึ้นไป

วิธีการเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้นำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย มาตรการในการป้องกันและควบคุมการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 18 คน โดยทำการเลือกหน่วยตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

4.2 เครื่องมือวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (วิธีการเชิงปริมาณ) และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (วิธีการเชิงคุณภาพ) ที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นและได้รับการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ใบรับรอง HE-138-2563 โดยพิจารณาพร้อมกันกับแบบเสนอโครงการวิจัย หลังจากผ่านการพิจารณาแล้ว คณะผู้วิจัยได้ปรับปรุงและแก้ไขแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นจึงนำเครื่องมือดังกล่าวไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการเชิงปริมาณ

การสร้างและปรับปรุงแบบสอบถาม ดำเนินการโดยออกแบบชุดคำถามและกร่างแบบสอบถามเพื่อขอความเห็นและข้อเสนอจากผู้เชี่ยวชาญ/ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำแบบตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านสำหรับการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ (IOC) เพื่อนำผลการประเมินและข้อเสนอมาตรวจสอบ ปรับแก้ให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และได้ผลการเินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) มีค่าระหว่าง 0.6-1.00 และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) โดยทดลองใช้เก็บข้อมูลกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน

30 คน มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของแบบสอบถามทั้งฉบับตามวิธีการของ Cronbach

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มุ่งศึกษาสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการปรับตัวของประชาชน ประกอบด้วยส่วนที่ 1 คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 คือ ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และส่วนที่ 3 คือ การปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขอนามัยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยส่วนที่ 2 และ 3 ได้พัฒนาตามแนวคิดของ บุญเรือน ทองทิพย์ (2563)

วิธีการเชิงคุณภาพ

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ได้มีการนำประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อขอความเห็นและข้อเสนอจากผู้เชี่ยวชาญ/ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องแล้วจัดทำแบบตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบของการวิจัย ตัวอย่างเช่น ผลกระทบของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ด้านสุขภาพกาย และสุขภาพจิต เช่น ความเครียด ความวิตกกังวล การรักษาช้าลงหรือไม่เป็นไปตามนัดหมาย และด้านความสัมพันธ์และการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เช่น ทำให้ร่วมกิจกรรมในชุมชนลดลง ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไป เป็นต้น

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเชิงปริมาณ

การเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถาม มีการดำเนินงานแบ่งทีมนักวิจัย/บุคลากรสายวิชาการ ทีมละ 2 คน ออกเป็น 3 กลุ่มตามอำเภอที่กำหนด และนักศึกษา กลุ่มละ 10 คน รวมนักศึกษาที่ใช้ในการดำเนินงานทั้งหมด 30 คน มีการวางแผนให้ลงพื้นที่ดำเนินงานประมาณ 2 ครั้ง ในการเชิญประชาชนในพื้นที่กำหนดให้ข้อมูลครั้งละ 40 ครัวเรือน ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนจะกรอกแบบสอบถามเองด้วยตนเอง โดยมีนักศึกษา ค่อยอธิบายข้อคำถามหากกลุ่มตัวอย่างมีประเด็นข้อสงสัย

วิธีการเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การไปสัมภาษณ์มีการทำหนังสือ หรือแจ้งผู้ถูกสัมภาษณ์พร้อมให้แบบสัมภาษณ์ ไปล่วงหน้าเพื่อจะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้เตรียมข้อมูลหรือคำตอบไว้ล่วงหน้า ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ที่เก็บข้อมูลจะเป็นนักวิจัยระดับอาจารย์เท่านั้น โดยมีการกำหนดให้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 1 คนจะมีการใช้ผู้เก็บข้อมูลจำนวน 2 คน ได้แก่ นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมระยะเวลา 3 สัปดาห์

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ด้วยการคำนวณ หาค่าแจกแจงข้อมูล (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

วิธีการเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analyses) เกี่ยวกับการค้นพบ รูปแบบ ประเด็น และหมวดหมู่ ในข้อมูลของการวิจัย ทำให้เกิดข้อค้นพบจากข้อมูลที่วิเคราะห์ ผ่านการจัดกระทำระหว่างข้อมูลด้วยกัน เป็นการกระทำแบบล่างไปบน คือจัดข้อมูลไปสู่หน่วยของสารสนเทศเชิงนามธรรม เพื่อนำข้อมูลมาประมวลเป็นแนวคิดเชิงการอธิบาย ที่นำไปสู่การสรุปรวบยอดแบบครอบคลุมทั่วไป

5. ผลการศึกษา

ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ จังหวัดนครราชสีมา แบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 3) การปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา และ 4) แนวปฏิบัติชีวิตวิถีใหม่ การสร้างความเชื่อมั่นและความต้องการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคโควิด-19 โดยผลการศึกษาจาก กลุ่มเป้าหมายที่ตอบแบบสำรวจ มีขนาด

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 410 ครั้วเรือน และกลุ่มเป้าหมายที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 คน มีรายละเอียดดังนี้

5.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามระดับครั้วเรือนเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกในครั้วเรือน สถานภาพการศึกษาของสมาชิกในครั้วเรือน อาชีพหลักและอาชีพเสริมของหัวหน้าครั้วเรือน รายได้รวมของครั้วเรือนต่อเดือนและการเปรียบเทียบรายได้และรายจ่ายของครั้วเรือน มีรายละเอียดตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 410)	ร้อยละ (100.00)
จำนวนสมาชิกในครั้วเรือนที่อาศัยอยู่จริงในปัจจุบัน		
1-3 คน	154	37.56
4-6 คน	213	51.95
6 คนขึ้นไป	43	10.49
สถานภาพการศึกษาของสมาชิกในครั้วเรือน		
กำลังศึกษาอยู่ 1 คน	120	29.27
กำลังศึกษาอยู่ 2 คน	74	18.05
กำลังศึกษาอยู่ 3 คน	22	5.37
กำลังศึกษาอยู่ 4 คนขึ้นไป	7	1.71
ไม่มีสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่	187	45.61
อาชีพหลักหัวหน้าครั้วเรือน		
รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	31	7.56
พนักงานและลูกจ้างของรัฐ	6	1.46
พนักงาน ลูกจ้างบริษัท/ธุรกิจเอกชน	26	6.34
รับจ้าง/รับจ้างรายวัน	86	20.98
ค้าขาย	68	16.59
ธุรกิจส่วนตัว	21	5.12

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 410)	ร้อยละ (100.00)
เกษตรกรรม	100	24.39
ประมง	0	0.00
กลุ่มอาชีพ (เช่น ทอผ้า จักสาน)	2	0.49
อื่น ๆ	70	17.07
อาชีพเสริมของหัวหน้าครัวเรือน		
ไม่มี	255	62.20
ค้าขาย	32	7.80
เกษตรกรรม	53	12.93
รับจ้างทั่วไป/รับจ้างรายวัน	41	10.00
กลุ่มอาชีพ (เช่น ทอผ้า จักสาน)	4	0.98
ธุรกิจส่วนตัว	2	0.49
อื่น ๆ	23	5.61
รายได้รวมของสมาชิกในครัวเรือนต่อเดือน		
ไม่เกิน 30,000 บาท	340	82.93
30,001 – 50,000 บาท	57	13.90
50,0001- 70,000 บาท	11	2.68
70,001 บาทขึ้นไป	2	0.49
เปรียบเทียบรายจ่าย-รายได้ของครัวเรือน		
เพียงพอและเหลือเก็บ	63	15.37
เพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บ	166	40.49
ไม่เพียงพอ โดยไม่มีการกู้ยืม	47	25.97
ไม่เพียงพอ มีการกู้ยืมจากในระบบ	118	65.19
ไม่เพียงพอ มีการกู้ยืมจากนอกระบบ	16	8.84

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริงในปัจจุบัน 4-6 คน ร้อยละ 51.95 สถานภาพการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่ ร้อยละ 45.61 อาชีพหลักหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่คือเกษตรกร ร้อยละ 24.39 รองลงมาคือ รับจ้าง/รับจ้างรายวัน ร้อยละ 20.98 และค้าขาย ร้อยละ 16.59 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือน ไม่มีอาชีพเสริม ร้อยละ 62.20 มีรายได้รวมของสมาชิกในครัวเรือนต่อเดือนไม่เกิน 30,000 บาท ร้อยละ 82.93 และเปรียบเทียบรายจ่าย-รายได้ของครัวเรือน พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนเพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บ ร้อยละ 40.49

5.2 ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

การศึกษาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ประกอบไปด้วยผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ละด้านการศึกษา รายละเอียดผลกระทบแต่ละด้านดังนี้

1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจ ผลกระทบในปัจจุบัน (หลัง 3 พฤษภาคม 2563) เทียบกับระยะระบาดครั้งแรก (ก่อน 3 พฤษภาคม 2563) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า โดยส่วนใหญ่รายได้ลดลง ร้อยละ 55.85 มีการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการอุปโภคบริโภคสินค้าต่าง ๆ ลดลง ร้อยละ 38.05 ด้านภาระหนี้สินในระบบ ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 71.46 ด้านภาระหนี้สินนอกระบบ ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 88.54 และด้านเงินออม ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 61.71 รายละเอียดดังตารางที่ 1

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในภาพรวม พบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจในปัจจุบันหลายพื้นที่ทั่วประเทศได้รับผลกระทบคล้ายกันหมด ทำให้ธุรกิจขนาดเล็กต้องปิดตัวลง เช่น ร้านค้าได้รับผลกระทบเพราะนั่งรับประทานอาหารในร้านไม่ได้ ซึ่งเป็นการซื้อกลับบ้านอย่างเดียว ส่งผลให้ผู้ประกอบการร้านค้ามีรายได้ลดลง และทำให้ประชาชนเกิดหนี้สินระดับครัวเรือน อีกทั้งกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากสินค้าทางการเกษตรที่ไม่สามารถขายได้ การเกิดชะลอตัวในการจับจ่ายสินค้าของประชาชน ทำให้เกิดการกักตุน ยืมสินจะเป็นการกักตุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่เป็นหนี้เดิม หลังจากเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิดและภัยน้ำท่วมที่ผ่านมา สภาวะเศรษฐกิจมีความเสียหายไปจากเดิม ซึ่งรายได้ที่ขาดหายไปเกินครึ่งจากที่เคยได้ ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่มิมีความกลัวในเรื่องการขาดรายได้มากกว่า

2) ผลกระทบด้านสุขภาพ มีการสำรวจเกี่ยวกับ การป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพและความวิตกกังวล/ความเครียดของสมาชิกในครัวเรือนเมื่อเปรียบเทียบกับภาวะปกติ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้เห็นว่า การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 94.15 และการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความเครียด/วิตกกังวลเพิ่มขึ้น ร้อยละ 72.93

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเฉพาะผลกระทบด้านสุขภาพจิตสำหรับประชาชนทั่วไป คือ การเกิดความวิตกกังวล การเดินทางออกนอกบ้าน การรับข้อมูลข่าวสารทุกวัน ส่งผลต่อสภาพจิตใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วง Lock Down สำหรับผลกระทบต่อผู้สูงอายุในเรื่องของสุขภาพ เนื่องจากในระยะแรกของโควิดผู้สูงอายุอาจจะยังไม่รู้ในเรื่องของการดูแลตนเอง แต่ในระยะที่สองที่เกิดขึ้นมา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เริ่มมีการดูแลตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ ประชาชนส่วนใหญ่มีความเครียดในเรื่องการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และกังวลว่าจะไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามปกติ

3) ผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือนกับบุคคลอื่นเมื่อเปรียบเทียบกับภาวะปกติ และผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสมาชิกในครัวเรือนในประเด็นต่าง ๆ พบว่า ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครัวเรือนเป็นปกติ (ไม่มีการเปลี่ยนแปลง) ตามลำดับดังนี้ คนรัก/คู่ร้อยละ 85.37 พ่อแม่-ลูก ร้อยละ 80.73 ญาติ ร้อยละ 79.02 เพื่อนร่วมงาน ร้อยละ 78.29 เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน ร้อยละ 75.61 เพื่อน ร้อยละ 75.37 เพื่อนในสังคมออนไลน์ ร้อยละ 86.34 สำหรับผลกระทบด้านทางสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบเพิ่มขึ้น ได้แก่ ด้านความรุนแรงในครอบครัว ร้อยละ 97.07 ด้านการถูกล้อเลียน/ทำให้อับอาย/ถูกรังเกียจจากผู้อื่น ร้อยละ 94.63 ด้านการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว ร้อยละ 80.49 ด้านวิตกกังวลในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ร้อยละ 47.07 ด้านวิตกกังวลในการไปเกี่ยวข้องกับบุคคลรอบข้าง ร้อยละ 45.61 สำหรับประเด็นที่มีผลกระทบลดลง ได้แก่ ด้านการพบปะกับเพื่อนบ้าน/คนในชุมชน (ทั่วไป) ร้อยละ 57.07 ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น งานบุญประเพณี ร้อยละ 52.68 ด้านการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครัวเรือน ร้อยละ 48.78 ด้านการทำกิจกรรมสังสรรค์ ร้อยละ 46.83

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบด้านสังคมหรือด้านความสัมพันธ์ และการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้าง มีความห่างเหิน มีการหวาดระแวงกันระหว่างชุมชน เช่น บางชุมชนมีการจัดไปเที่ยวในพื้นที่เสี่ยงในช่วงปีใหม่ ทำให้ชุมชนใกล้เคียงมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการไม่ให้ความร่วมมือ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนระหว่างชุมชนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป และกิจกรรมส่วนใหญ่ทางตำบลมีการเลื่อนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเสี่ยง

สำหรับประเด็นผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับด้านการใช้พื้นที่ สาธารณะต่าง ๆ ร่วมกัน พบว่า ในบางพื้นที่มีการปิดพื้นที่สาธารณะสำหรับการออกกำลังกาย ส่งผลให้ประชาชนต้องมีการใช้พื้นที่ริมทางถนนสำหรับการออกกำลังกายแทน ตลอดจนการจัดสรรพื้นที่สำคัญกลุ่มเสี่ยง หรือผู้ที่ต้องมีการกักตัว/พักคอย ทำให้ในบางตำบล มีการปรับพื้นที่สาธารณะในการบริหารจัดการในส่วนนี้มากขึ้น

4) ผลกระทบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเข้าถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 ของสมาชิกในครัวเรือนเมื่อเทียบกับสภาวะปกติ พบว่า ส่วนใหญ่มีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ผ่านช่องทางโทรทัศน์ ร้อยละ 74.63 ผู้นำชุมชน /อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร้อยละ 71.22 เสียงตามสายในชุมชน ร้อยละ 63.41 เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ร้อยละ 60.24 เพื่อนบ้านในชุมชน ร้อยละ 55.61 ครอบครัว/ญาติ/เพื่อน ร้อยละ 50.24 โปรแกรมออนไลน์ (Line) ร้อยละ 43.41 เฟซบุ๊ก (Facebook) ร้อยละ 41.71 สื่อวิทยุ ร้อยละ 32.93 เว็บไซต์ (Website) ร้อยละ 20.98 อินสตาแกรม (Instagram) ร้อยละ 12.44 และอื่น ๆ ร้อยละ 0.49 ตามลำดับ และการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารในประเด็นที่ส่วนใหญ่เห็นว่าผลกระทบ เท่าเดิม ได้แก่ ด้านปัญหาสุขภาพกายจากการใช้อุปกรณ์สื่อสาร (เช่น ปวดตา นิ้วล็อก ฯลฯ) ร้อยละ 69.76 ด้านปัญหาสุขภาพจิตจากการวิตกกังวลเมื่อรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ร้อยละ 60.98 ด้านเสี่ยงต่อการรับข้อมูลข่าวสารเท็จจากสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ร้อยละ 59.27 ด้านเกิดการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ร้อยละ 58.29 และด้านอื่น ๆ ร้อยละ 3.90

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศหรือด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการใช้เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร พบว่า ข้อมูลข่าวสารระดับจังหวัดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ค่อนข้างล่าช้า ทำให้กว่าประชาชน

ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เป็นโรคระบาด อาจจะทำให้เกิดการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การรับรู้ข่าวสารในตำบล แบ่งออกเป็นคน 2 กลุ่ม คือ คนรุ่นใหม่และชาวบ้าน โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่จะรับข่าวสารทางสื่อออนไลน์ ส่วนชาวบ้านจะรับข่าวสารจากการดูโทรทัศน์ช่องข่าวต่าง ๆ บางครั้งในชุมชนจะมีการรับรู้ข่าวสารผิด ๆ ซึ่งเกิดจากสื่อออนไลน์ ทำให้ผู้นำในพื้นที่ต้องมีการชี้แจงข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติมผ่านเสียงตามสาย

5) ผลกระทบด้านการศึกษา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของสมาชิกในครัวเรือนเมื่อเทียบกับสภาวะปกติ พบว่า นักเรียน/นักศึกษาต้องเรียนออนไลน์มากขึ้น ร้อยละ 65.47 ผู้ปกครองต้องหยุดงานเพื่อดูแลบุตรหลานที่หยุดเรียนไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 76.23 ผู้ปกครองต้องซื้ออุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีเพิ่ม ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 65.02 ผู้ปกครองมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาเพิ่ม เช่น ค่าอินเทอร์เน็ตรายเดือน ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 52.91 เด็กมีพฤติกรรมติดสื่อ/เกม/มือถือ ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 60.09 เด็กเรียนไม่ทันเพื่อน ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 81.17 เด็กต้องเรียนชดเชย ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 67.71 อื่น ๆ ไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 6.73

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบด้านการศึกษาของเด็กนักเรียน/นักศึกษา รวมถึงผลกระทบของผู้ปกครอง พบว่า เกิดผลกระทบอย่างชัดเจนต่อระบบการศึกษา โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนออนไลน์ของเด็กเล็ก ซึ่งผู้ปกครองต้องคอยดูแลช่วงระหว่างเรียนออนไลน์ ส่งผลให้ต้องกระทบต่อการทำงานของผู้ปกครองตามไปด้วย ตลอดจนการเรียนออนไลน์ในกลุ่มของเด็กเล็กทำให้ความสนใจของเด็กน้อยลง เมื่อเทียบกับไปเรียนในโรงเรียนตามปกติและการเรียนผ่านระบบออนไลน์ ประสบปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต เด็กนักเรียนบางคนไม่มีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรือไม่สามารถเข้าระบบการเรียนออนไลน์ได้ ทำให้ผู้ปกครองต้องมีการค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์การเรียนให้ลูกหลาน ส่งผลให้สร้างภาระค่าใช้จ่ายให้กับครอบครัวมากขึ้นตามไปด้วย

5.3 การปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

ผลการศึกษาการปรับตัวของสมาชิกในครัวเรือนจากสถานการณ์โรคโควิด-19 ประกอบไปด้วยการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการศึกษา มีรายละเอียดการปรับตัวของประชาชนแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอาชีพใหม่ วิธีการพัฒนาตนเอง พฤติกรรมการใช้จ่ายใช้สอยและการวางแผนทางการเงินและอาชีพระดับครัวเรือน การปรับตัวด้านเศรษฐกิจของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ไม่มีการสร้างอาชีพใหม่ของสมาชิกในครัวเรือนเพื่อการเพิ่มรายได้ ร้อยละ 87.56 เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาตนเอง โดยสร้างทักษะใหม่ที่เป็นในการทำงาน หรือยกระดับทักษะเดิมให้ดีขึ้นของสมาชิกในครัวเรือนเพื่อรองรับการเติบโตในอนาคต เพื่อการสร้างรายได้/อาชีพ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่มีการพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้น ร้อยละ 62.93 ในส่วนของวิธีการพัฒนาตนเอง แบ่งด้านต่าง ๆ ดังนี้การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ ร้อยละ 25.12 การเรียนรู้จากผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญ ร้อยละ 12.93 การเรียนรู้โดยการอ่าน ค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ร้อยละ 7.80 การเข้ารับการฝึกอบรม ร้อยละ 10.24 อื่น ๆ ร้อยละ 1.22

สำหรับพฤติกรรมการใช้จ่ายใช้สอยเพื่ออุปโภค/บริโภคของครัวเรือน ในสถานการณ์โรคโควิด-19 พบว่า มีการปรับตัวในการทำกิจกรรมดังนี้ ได้แก่ การทำอาหารทานเองในครัวเรือน ร้อยละ 90.73 การปลูกผักเพื่อบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 61.22 การซื้อสินค้าออนไลน์ ร้อยละ 30.73 การสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ ร้อยละ 10.73 การดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 7.80 อื่น ๆ ร้อยละ 2.20 การวางแผนการใช้เงินของครัวเรือน ร้อยละ 74.88 และการวางแผนด้านอาชีพของครัวเรือน ร้อยละ 50.98

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประชาชนมีการวางแผนในการใช้จ่ายในระดับครัวเรือน มีการระมัดระวังในการใช้จ่ายมากขึ้น และทำให้เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ๆ ในพื้นที่หรือการปรับตัวด้านอาชีพอย่างร้านค้าทั่วไปเคยขายได้ปกติอาจจะต้องมียกเลิกหรือการเพิ่มขึ้น เช่นการบริหารส่งสินค้าให้ลูกค้าถึงบ้าน ตลอดจนการหารายได้เสริม และมีการประหยัดมากขึ้นโดยการลดการใช้จ่ายสำหรับของที่ไม่จำเป็น การกักตุนอาหารไว้ที่บ้าน เพื่อลดการออกไปนอกบ้าน ทำให้ปลอดภัยจากการพบเจอบุคคลที่หลากหลาย และประหยัดการเดินทาง รวมไปถึงการปรับตัวตามสิ่งที่เป็นส่วนใหญ่อีกจะมีการทำการเกษตรกรรม จะขายได้น้อยลง แต่ก็ปรับเปลี่ยน คือปลูกให้น้อยลงเพราะสินค้าไม่สามารถขายได้เหมือนเดิม โดยมีการเน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ลดและเปลี่ยนการปลูกพืช มีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2) การปรับตัวด้านสุขภาพ มีการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ ในการป้องกันการติดเชื้อโควิด-19 ของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรม การปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติประจำ คือ รับประทานอาหารสุกใหม่ ร้อยละ 82.93 หมั่นล้างมือให้สะอาดด้วยน้ำและสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจล ร้อยละ 75.61 สวมหน้ากาก อนามัย/หน้ากากผ้าตลอดเวลาเมื่ออยู่กับผู้อื่น ร้อยละ 75.37 การเข้าใช้บริการ สถานประกอบการตามมาตรการป้องกันโรคตามที่ราชการกำหนด และตรวจวัดอุณหภูมิ ของผู้เข้าใช้บริการ ร้อยละ 69.02 และหลีกเลี่ยงการอยู่ในสถานที่ที่ผู้คนพลุกพล่าน หรืออยู่ในสถานที่ที่การระบายอากาศเป็นระบบปิด ร้อยละ 60.98 ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการปรับตัวด้านสุขภาพ ภายและสุขภาพจิต พบว่า ประชาชนมีการป้องกันตัวมากขึ้น โดยการรับข้อมูลและนำมา ปฏิบัติ และเชื่อการให้ความรู้ในการดูแลตนเองเป็นอย่างไร มีการการปรับตัวคือเรียนรู้วิถี ใหม่ ที่จะใช้ชีวิตอยู่ได้ เช่น การรักษาสุขภาพ ออกกำลังกาย ผู้ใหญ่ดูแลในเรื่องสุขภาพ อาหารการกิน เช่น กินร้อน ช้อนกลาง การล้างมือที่ดีขึ้น การทำความสะอาดเสื้อผ้า ก็จะมีผู้สูงอายุที่กลับจากทำงาน เราก็จะให้ความรู้ว่าจะมาถึงบ้านก็ต้องเปลี่ยนเสื้อผ้า อาบน้ำ ก่อน ก่อนที่จะเข้านอนด้วยกัน ก็เป็นวิถีใหม่ที่ดูแลดีขึ้น การอยู่บ้านก็จะต้องทำความสะอาด มีการฆ่าเชื้อ โดยการใช้ผงซักฟอกซักผ้าถูพื้นก่อนทำความสะอาด ทั้งนี้ในชุมชนมีคน เกิดโรคเครียดมากขึ้น ทำให้ผู้นำชุมชนมีการให้กำลังใจและให้ความรู้เพื่อให้ชาวบ้านมี ความรู้ในการป้องกัน ชาวบ้านมีการแบ่งปันกันในหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามสำหรับการปรับตัวของประชาชนที่ประกอบอาชีพในโรงงาน อุตสาหกรรมนั้น จะมีการส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบข้อมูลของแต่ละโรงงานและพยายาม สร้างความเข้าใจให้กับคนทำงานในการต้องหยุดปฏิบัติงานเพื่อความปลอดภัยของตนเอง เป็นหลัก และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการจัดเจ้าหน้าที่ในการให้คำแนะนำหาวิธีการ พุดคุยและสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้อง จะสร้างความตระหนักมากกว่าความตื่นตระหนก มีสายตรงสำหรับการโทรปรึกษาปัญหาด้านสุขภาพนอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีการจัดเจ้าหน้าที่ในการให้คำแนะนำหาวิธีการพุดคุยและสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้อง จะสร้างความตระหนักมากกว่าความตื่นตระหนก มีสายตรงโทรปรึกษาหมอบ่อยในเรื่อง ของการไปตลาดเดียวกันในโหม้ไลน์ของผู้ที่ติดเชื้อ เจ้าหน้าที่ก็ได้ทำงานตรวจสอบ ความเสี่ยงในโหม้ไลน์ผู้ติดเชื้อ เมื่อรู้ว่าไม่มีความเสี่ยงก็ได้แจ้งไปเพื่อให้เขาได้ลดระดับ ความเครียดลงมา

3) การปรับตัวด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในครัวเรือน และการขอ/สมัครขอความช่วยเหลือจากผลกระทบจากโรคโควิด-19 และการได้รับความช่วยเหลือ โดยวิธีการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่ มีวิธีการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมส่วนใหญ่อยู่ในระดับปกติ ได้แก่ การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ร้อยละ 80.49 การพูดคุยกัน ร้อยละ 70.98 การใช้โทรศัพท์ ร้อยละ 66.83 การใช้สังคมออนไลน์ ร้อยละ 65.37 การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ร้อยละ 59.27 อื่น ๆ ร้อยละ 4.39 ตามลำดับ สำหรับการขอ/สมัครขอความช่วยเหลือจากผลกระทบจากโรคโควิด-19 และการได้รับความช่วยเหลือ พบว่า ผู้ส่วนใหญ่ไม่เคยขอ/สมัครขอรับความช่วยเหลือบุคคล แหล่งสนับสนุนช่วยเหลือ ได้แก่ องค์กรเอกชน (NGOs) ร้อยละ 94.63 เพื่อนในสังคมออนไลน์ ร้อยละ 91.46 เพื่อน/เพื่อนร่วมงาน ร้อยละ 83.41ญาติ และเพื่อนบ้าน/คนในชุมชน ร้อยละ 79.27 ตามลำดับ

ทั้งนี้การได้รับการช่วยเหลือพบว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากบุคคล แหล่งสนับสนุนช่วยเหลือ ได้แก่ องค์กรเอกชน (NGOs) ร้อยละ 86.83 เพื่อนในสังคมออนไลน์ ร้อยละ 84.15 เพื่อน/เพื่อนร่วมงาน ร้อยละ 73.41 เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน ร้อยละ 68.78 และญาติ ร้อยละ 69.02

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการปรับตัวด้านสังคม/ด้านความสัมพันธ์และการทำกิจกรรมร่วมกัน พบว่า มีการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับการสถานการณ์กันมากขึ้น โดยการงดงานสังสรรค์ และงานที่ต้องรวมตัวกันกับคนจำนวนมาก นอกจากนี้ผู้นำชุมชนมีการปรับรูปแบบการประชุมผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ผ่าน โปรแกรม Line อีกทั้งในการจัดกิจกรรมที่จำเป็นในพื้นที่ เช่น งานศพ ผู้นำชุมชนจะออกแบบการบริหารจัดการให้มี อสม. เข้ามาช่วยในการคัดกรองผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

สำหรับด้านสภาพแวดล้อมและสถานที่เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 (พื้นที่ขายสินค้าในชุมชน/ตลาด) พบว่า ทางหน่วยงานภาครัฐมีการจัดเจ้าหน้าที่เดินตรวจพื้นที่ตลาด มีการให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการได้มีวิธีการป้องกันตนเอง การใส่แมส และมีการปรับให้มีการจำหน่ายสินค้าผ่านระบบออนไลน์ (QR Code) แทนการรับเงินสดมากขึ้น รวมไปถึงการบริหารจัดการพื้นที่ตลาด โดยมีการกันทางเข้าออก 2 ทางของตลาด มีเครื่องตรวจวัดอุณหภูมิ และการจัดพื้นที่สำหรับวางแอลกอฮอล์เพื่อทำความสะอาดมือ ก่อนเข้าตลาด เป็นต้น

4) การปรับตัวด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีการปรับตัวอยู่ในระดับ ไม่เคย ได้แก่ เรียนรู้การใช้อุปกรณ์สื่อสารจากผู้รู้/เชี่ยวชาญ ร้อยละ 51.46 เรียนรู้ที่จะรับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องจากสื่อสารสนเทศ ร้อยละ 35.85 ขอคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้งานอุปกรณ์สื่อสาร (เช่น ถามลูก/หลาน/เพื่อน) ร้อยละ 34.88 เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า สำหรับชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท การสื่อสารส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารจากทางสังคมออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ อีกจุดหนึ่ง คือการกระจายเสียงให้ความรู้ เรื่องของภาวะแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึงการดูแลตนเอง สำหรับกลุ่มวัยรุ่นจะมีการรับรู้ข่าวมากขึ้นและมาเล่าต่อให้ผู้สูงอายุทราบตามสถานการณ์ รวมทั้งรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ อสม. ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากมุมมองของผู้ให้บริการทางสุขภาพ (สาธารณสุข) พบว่า วิธีที่ส่งผลที่สุดคือการเข้าไปพูดคุย และแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านไลน์ตลอดจนมีการลงพื้นที่พยายามสร้างความเข้าใจ เพราะสิ่งที่ประชาชนจะมั่นใจก็คือสิ่งที่หมอนั้นได้ไปพูดคุยเอง นอกจากนี้กลุ่มผู้นำกลุ่ม อสม. มีการปฏิบัติงานกันอย่างต่อเนื่อง การเคาะประตูบ้าน การออกไปเยี่ยม การให้ความรู้ แจ้งการประกาศของจังหวัดเป็นหลัก โดยการยึดแนวทางปฏิบัติของผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาเป็นหลัก ดังนั้นเวลาประกาศไปถึงขอความร่วมมือได้ง่ายมาก การปฏิสัมพันธ์ มีการแจ้งผู้ใหญ่บ้าน แจ้ง อสม. ภาศิเครือข่าย ขอความร่วมมือตั้งด่านชุมชน ให้ อสม. ไปตั้งด่านชุมชนด้วย ช่วยคัดกรอง ได้รับความร่วมมือดี มีส่วนร่วมในการป้องกัน

5) การปรับตัวด้านการศึกษา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวด้านการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน เฉพาะครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนกำลังศึกษาอยู่จำนวน 223 ครัวเรือน พบว่า ในครัวเรือนที่มีสมาชิกกำลังศึกษาอยู่มีระดับการปรับตัวอยู่ในระดับ ไม่เคย ได้แก่ จ้างครูสอนพิเศษเพิ่มให้ลูก/หลาน ร้อยละ 81.17 ขอให้คนรู้จักสอนหนังสือให้ลูก/หลาน ร้อยละ 74.44 ขอให้คนรู้จักช่วยดูแลลูก/หลานระหว่างหยุดเรียน ร้อยละ 73.09 และ คนในครอบครัวต้องแบ่งเวลาสอน/ดูแลลูก/หลาน ร้อยละ 46.19 ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ผู้ปกครองมีการวางแผนในการจัดสรรเวลาเพื่ออยู่กับบุตรหลานมากขึ้น ในกรณีที่ต้องให้มีการเรียนออนไลน์ รวมไปถึงมีการปรับตัวในการเรียนรู้ระบบออนไลน์ที่ใช้ในการเรียนควบคู่ไปด้วยด้าน

การศึกษาเด็กที่ต้องไปโรงเรียนก็ต้องเตรียมพร้อมก่อนออกจากบ้าน เช่น เตรียมเจล แอลกอฮอล์ เตรียมแมสก์ทุกครั้งก่อนไปโรงเรียน นอกจากนี้ผู้ปกครองมีการไปรับ – ส่ง บุตรหลานที่โรงเรียนเองมากขึ้น เพื่อป้องกันการติดโรคระบาด

6. สรุปและอภิปรายผล

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 ผลกระทบจากสถานการณ์โรคโควิด-19

1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจ ผลกระทบ ระยะระบาดครั้งแรก (ก่อน 3 พฤษภาคม 2563) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่ รายได้ลดลง และผลกระทบด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน หลายพื้นที่ทั่วประเทศได้รับผลกระทบคล้ายกันหมด ทำให้ธุรกิจขนาดเล็กต้องปิดตัวลง กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากสินค้าทางการเกษตรที่ไม่สามารถขายได้ การเกิดชะลอตัวในการจับจ่าย สินค้าของประชาชน

2) ผลกระทบด้านสุขภาพ พบว่า การป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพ และความวิตกกังวล/ความเครียดของสมาชิกในครัวเรือนเมื่อเปรียบเทียบกับภาวะปกติ ส่วนใหญ่ได้ผลกระทบการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้สมาชิกในครัวเรือน มีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพเพิ่มขึ้น การเกิดตามวิตกกังวล การเดินทางออก นอกบ้าน การรับข้อมูลข่าวสารทุกวัน ส่งผลต่อสภาพจิตใจเป็นอย่างมาก

3) ผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า การเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือนกับบุคคลอื่นเมื่อเปรียบเทียบกับภาวะปกติ พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบเพิ่มขึ้น ได้แก่ ด้านความรุนแรงในครอบครัว การร่วมกิจกรรม ในชุมชนลดลง ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้าง ห่างขึ้น มีการหวาดระแวงกันระหว่างชุมชน สำหรับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง กับด้านการใช้พื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะสถานที่ออกกำลังกายบางพื้นที่ ปิดไม่ให้ใช้สถานที่ ประชาชนมีการปรับตัวโดยวิ่งบนถนนแทน

4) ผลกระทบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 ของสมาชิกในครัวเรือนเมื่อเทียบกับสภาวะปกติพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ผ่านสื่อโทรทัศน์ และการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารระดับจังหวัดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ค่อนข้างล่าช้า ทำให้กว่าประชาชนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เป็นโรคระบาด อาจจะทำให้เกิดการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว

5) ผลกระทบด้านการศึกษา พบว่า นักเรียน/นักศึกษาต้องเรียนออนไลน์ ได้รับผลกระทบมากขึ้น โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนออนไลน์ของเด็กเล็ก ทำให้ผู้ปกครองต้องคอยดูแลช่วงระหว่างเรียนออนไลน์ ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของผู้ปกครองตามไปด้วย

6.1.2 การปรับตัวของสมาชิกในครัวเรือนจากสถานการณ์โรคโควิด-19

1) การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ พบว่า ไม่มีการสร้างอาชีพใหม่ของสมาชิกในครัวเรือนเพื่อการเพิ่มรายได้ และการพัฒนาตนเอง โดยสร้างทักษะใหม่ที่เป็นในการทำงาน หรือยกระดับทักษะเดิมให้ดีขึ้นของสมาชิกในครัวเรือนเพื่อรองรับการเติบโตในอนาคต เพื่อการสร้างรายได้/อาชีพ และยังไม่มีการพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้น สำหรับพฤติกรรมการใช้จ่ายใช้สอยเพื่ออุปโภค/บริโภคของครัวเรือน พบว่า มีการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ เช่น การทำอาหารรับประทานเองในครัวเรือน และมีการวางแผนในการใช้จ่ายในระดับครัวเรือน มีการระมัดระวังในการใช้จ่ายมากขึ้น ตลอดจนทำให้เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ๆ

2) การปรับตัวด้านสุขภาพ พบว่า พฤติกรรมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อโควิด-19 ของสมาชิกในครัวเรือน มีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติประจำ คือ รับประทานอาหารสุกใหม่ ประชาชนมีการป้องกันตัวมากขึ้น โดยการรับข้อมูลและนำมาปฏิบัติ และ มีการปรับตัวคือเรียนรู้วิถีใหม่ที่จะใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

3) การปรับตัวด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า ส่วนใหญ่ มีวิธีการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับปกติ และยังไม่เคยขอ/สมัครขอรับความช่วยเหลือบุคคลหรือแหล่งสนับสนุนช่วยเหลือ โดยมีการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับการสถานการณ์กันมากขึ้น มีการงดงานสังสรรค์ และงานที่ต้องรวมตัวกันกับคนจำนวนมาก ๆ และทางหน่วยงานภาครัฐมีการจัดเจ้าหน้าที่ตรวจพื้นที่สาธารณะตลอดจนการให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการในการปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนด

4) การปรับตัวด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีการปรับตัวด้านการสื่อสาร โดยการรับข้อมูลข่าวสารจากทางสังคมออนไลน์มากขึ้น และการให้ความรู้กับชุมชนผ่านการกระจายเสียง

5) การปรับตัวด้านการศึกษา พบว่า ผู้ปกครองมีการวางแผนในการจัดสรรเวลาเพื่ออยู่กับบุตรหลานมากขึ้น ในกรณีที่ต้องให้มีการเรียนออนไลน์ รวมไปถึงมีการปรับตัวในการเรียนรู้ระบบออนไลน์ที่ใช้ในการเรียนควบคู่ไปด้วย ด้านการศึกษาเด็กที่ต้องไปโรงเรียนก็ต้องเตรียมพร้อมก่อนออกจากบ้าน

6.1.3 แนวปฏิบัติชีวิตวิถีใหม่ การสร้างความเชื่อมั่นและความต้องการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคโควิด-19

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการตระหนักถึงมาตรการที่รัฐบาลกำหนดให้ประชาชนปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนการทำงาน โดยทำที่บ้าน หรือ Work from home การวางแผนด้านการเงินของครัวเรือน ด้านการเรียนภายใต้สถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 นักเรียนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของการเรียนรู้สู่การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ การค้นหาและฝึกทักษะอาชีพเพื่อหาอาชีพเสริมให้กับตนเอง ในช่วงวิกฤติไวรัสโควิด-19

6.2 อภิปรายผล

ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดนครราชสีมาในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้ 1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนถูกเลิกจ้างถาวร และหลายพื้นที่ทั่วประเทศได้รับผลกระทบคล้ายกันหมด ทำให้ธุรกิจขนาดเล็กต้องปิดตัวลง กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากสินค้าทางการเกษตรที่ไม่สามารถขายได้ การเกิดชะลอตัวในการจับจ่ายสินค้าของประชาชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของกฤษฎา บุญชัย และคณะ (2563) ศึกษาเรื่องการประเมินความเสียหาย ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ฯ ต่อภาวะโรคระบาด COVID-19 พบว่า ชุมชนน่าน ใช้วิธีประหยัดเงินมากขึ้น ปลูกผักบ้าง และ stock อาหาร ภูเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ และเฝ้าไข้ข้าวโพด หาอาชีพเสริม อำนวยความสะดวกให้พ่อค้าเข้ามารับซื้อผลผลิตจากชุมชน ชุมชนน้ำซึมหาสารคาม วิธีประหยัดเป็นหลัก แต่ก็ไม่สามารถช่วยมากนักเพราะปกติก็กินน้อยใช้น้อย

อยู่แล้ว นี่ครัวเรือนประมาณ 50,000 บาทต่อครอบครัว 2) ผลกระทบด้านสุขภาพ ผลกระทบส่วนใหญ่ในด้านสุขภาพจิตสำหรับประชาชนทั่วไป คือ การเกิดความวิตกกังวล การเดินทางออกนอกบ้าน การรับข้อมูลข่าวสารทุกวัน ส่งผลต่อสภาพจิตใจเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับบทความวิชาการของ ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2563) วิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับการดำเนินงานสุขภาพจิตภายใต้วิกฤตโควิด-19 ของประเทศไทย อธิบายว่า วิกฤตการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ จิตของบุคคลทุกระดับ ทั้งต่อประชาชนทั่วไป กลุ่มเสี่ยง ผู้สงสัยว่าอาจติดเชื้อ ผู้ป่วย และญาติ ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วย ทั้งใน ระหว่างและภายหลังวิกฤต และการนำองค์ความรู้และการดำเนินงานสุขภาพจิตในภาวะวิกฤตอย่างเป็นระบบโดยการ มีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญในความสำเร็จทั้งการควบคุมการระบาด และการแก้ไขผลกระทบทางจิตใจตามบริบทของประเทศ 3) ผลกระทบด้านสังคมและ สิ่งแวดล้อม พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน มีการหวาดระแวงกัน ระหว่างชุมชน และทำให้ชุมชนใกล้เคียงมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการไม่ให้ความร่วมมือ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนระหว่างชุมชนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป 4) ผลกระทบ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อมูลข่าวสารระดับจังหวัดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ค่อนข้างล่าช้า ทำให้กว่าประชาชนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เป็นโรคระบาด อาจจะทำให้เกิดการ แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วแล้ว สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ธาณี ชัยวัฒน์ และคณะ (2563) เรื่อง พฤติกรรมครอบครัวในสถานการณ์ COVID-19 พบว่า การรับรู้จำนวนผู้ป่วย และข้อมูลการระบาดของ COVID-19 พบว่าประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสารในภาพรวม แต่ไม่อาจจะรับรู้ในระดับจังหวัดได้อย่างแม่นยำนัก เช่น จำนวนผู้เสียชีวิตหรือจำนวนผู้ติดเชื้อ ในจังหวัด เป็นต้น ภาพในใจของประชาชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่รับรู้เกี่ยวกับความสูญเสีย ความเสียหายภาพใหญ่ๆ หรือเป็นภาพรวม เช่น เศรษฐกิจแย่ 5) ผลกระทบด้านการศึกษา พบว่า เกิดผลกระทบอย่างชัดเจนต่อระบบการศึกษา โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนออนไลน์ ของเด็กเล็ก ซึ่งผู้ปกครองต้องคอยดูแลช่วงระหว่างเรียนออนไลน์ ส่งผลให้ต้องกระทบ ต่อการทำงานของผู้ปกครองตามไปด้วย

สำหรับการปรับตัวของสมาชิกในครัวเรือนจากสถานการณ์โรคโควิด-19 ในแต่ละมิติ พบว่า 1) การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประชาชนมีการวางแผนในการ ใช้จ่ายในระดับครัวเรือน มีการระมัดระวังในการใช้จ่ายมากขึ้น การทำอาหารทางเอง

ในครัวเรือน และทำให้เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ๆ ในพื้นที่ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ทนงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะและคณะ (2563) ศึกษาเรื่อง "New Normal" วิถีชีวิตใหม่ และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19 : การงาน การเรียน และธุรกิจ พบว่า คนไทย ต้องปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิต คือ ไม่ออกจากบ้าน สั่งอาหารผ่านเดลิเวอรี่ จั๊บบาย อย่างระมัดระวัง ทำงานอยู่ที่บ้าน ใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้การงาน การเรียน และธุรกิจ ต้องปรับตัว 2) การปรับตัวด้านสุขภาพ พบว่า ประชาชนมีการป้องกัน ตัวมากขึ้น โดยการรับข้อมูลและนำมาปฏิบัติ และเชื่อการให้ความรู้ในการดูแลตนเอง เป็นอย่างไร มีการการปรับตัวคือเรียนรู้วิถีใหม่ ที่จะใช้ชีวิตอยู่ได้ สอดคล้องกับบทวิเคราะห์ ของ อวาทิพย์ แว (2563) มีการวิเคราะห์เรื่อง COVID-19 กับการเรียนรู้สู่การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมสุขภาพในวันนี้ อธิบายว่า ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันการระบาดของ โรคติดเชื้อโควิด-19 พบว่า ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ ช่องทางการแพร่กระจายของเชื้อเพียงร้อยละ 30.9 มีความรู้และความ เข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการล้างมืออย่างถูกวิธีร้อยละ 69.0 มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการ ไอและการจามที่ถูกวิธีร้อยละ 55.2 มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการ สวมใส่หน้ากากอนามัยอย่างถูกวิธีร้อยละ 80.0 3) การปรับตัวด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า มีการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับการสถานการณ์กันมากขึ้น มีการงดงานสังสรรค์ และ งานที่ต้องรวมตัวกันกับคนจำนวนมาก ๆ และมีการทำงานอยู่กับบ้านมากขึ้น สอดคล้อง กับการศึกษาของพิรพัฒน์ ใจแก้วมา (2563) ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรม การดำรงชีวิต แบบปรกติใหม่ของประชาชนชาวไทยระหว่างวิกฤตโควิด-19 ที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ พบว่าผู้คนจะอยู่ บ้านกันมากขึ้นอาจจะเป็นเพราะต้องการสร้างสถานที่เพื่อเป็นสถานที่ อำนาจต่อการทำงานและทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในบ้านมากขึ้น หรือในอนาคตต่อไป คนจะนิยมอยู่บ้านเดียวกว่าคอนโดมิเนียม เพราะไม่ต้องการใช้ลิฟท์ หรือพื้นที่ร่วมกับ ผู้อื่น 4) การปรับตัวด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท การสื่อสาร ส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารจากทางสังคมออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ อีกจุดหนึ่ง คือการกระจาย เสี่ยงให้ความรู้ เรื่องของภาวะแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึงการดูแลตนเอง สอดคล้องกับการวิจัย ของ ทนงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ และคณะ (2563) ศึกษาเรื่อง "New Normal" วิถีชีวิตใหม่ และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19 : การงาน การเรียน และธุรกิจ อธิบายว่า มีการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร การทำงานไม่ว่าจะเป็นการประชุมผ่าน Zoom Application

และการทำงานร่วมกับทุกคนใน องค์กรผ่าน Google Doc ในด้านการเรียน นักเรียนต้องเปลี่ยนรูปแบบเป็นการเรียนผ่านระบบ ออนไลน์แทน เพื่อไม่ให้นักเรียนต้องหยุดชะงักลง และ 5) การปรับตัวด้านการศึกษา ผู้ปกครองมีการวางแผนในการจัดสรรเวลาเพื่ออยู่กับบุตรหลานมากขึ้น ในกรณีที่ต้องให้มีการเรียนออนไลน์ รวมไปถึงมีการปรับตัวในการเรียนรู้ระบบออนไลน์ที่ใช้ในการเรียนควบคู่ไปด้วยด้านการศึกษาค้นคว้าที่ต้องไปโรงเรียนก็ต้องเตรียมพร้อมก่อนออกจากบ้าน

6.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยด้านผลกระทบและการปรับตัว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการศึกษา ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เข้ากับชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์วิกฤติการณ์อื่น ๆ ในอนาคตได้ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ในแต่ละประเด็น ดังนี้

6.3.1 ด้านผลกระทบจากสถานการณ์โควิด - 19

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐควรติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นจนถึงระดับครัวเรือน และชุมชนอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง เนื่องจากข้อมูลที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาจะมีปัจจัยแทรกซ้อนที่เป็นพลวัตร จนไม่ได้ข้อมูลที่ตรงตามความจริง ทั้งนี้ส่วนใหญ่มิได้ลดผลกระทบของส่วนท้องถิ่นควรเร่งดำเนินการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการสร้างอาชีพในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลอันเป็นหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ควรสร้างความตระหนักและส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงชุดความรู้เกี่ยวกับวิธีการป้องกันการติดเชื้อโควิด การดูแลสุขภาพและความวิตกกังวล/ความเครียดของประชาชนอย่างถูกต้อง นอกจากนี้รัฐบาลควรส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนและทุกวัยเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับชุมชน ควรมีการออกแบบระบบการติดตามเฝ้าระวังและรายงานผลกระทบที่เกิดขึ้นให้มีความรวดเร็วแม่นยำและเข้าถึงการแก้ไขปัญหาได้ทันทีเพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพการจัดการวิกฤตเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและเตรียมตัวเผชิญกับวิกฤตต่าง ๆ ในอนาคต

นอกจากนี้ ณ ช่วงเวลานั้นรัฐบาลควรมีการเร่งจัดหาวัคซีนประชาชน ทั้งนี้อาจจะขอความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการช่วยจัดหาวัคซีนทางเลือก เข้ามาเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและตรงตามความต้องการของประชาชนซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนสามารถกลับมาดำเนินชีวิตตามปกติและหารายได้ให้เพียงพอต่อการดำรงชีพของตนเอง ทั้งนี้ในอนาคตหากเกิดวิกฤตในลักษณะนี้ รัฐบาลต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่เพื่อแก้ไขสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ ตลอดจนการสร้างเชื่อมั่นให้กับประชาชนในการจัดการกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ

6.3.2 ด้านการปรับตัว

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินนโยบายการสนับสนุนให้ประชาชนสร้างอาชีพในท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในครัวเรือน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองควรให้การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มต่างอาชีพในชุมชน เพราะเมื่อหากเกิดวิกฤตในลักษณะเช่นนี้อีก ประชาชนจะยังคงสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับตนเองภายในชุมชนได้ ด้านสุขภาพกระทรวงสาธารณสุขส่งออกนโยบายให้โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลติดตามพฤติกรรมของประชาชน พร้อมทั้งให้ความรู้ในการดูแลตนเอง การปรับตัวคือเรียนรู้วิถีใหม่

รัฐบาลควรติดตามข้อมูลการปรับตัวของประชาชนให้ชัดเจนเพื่อใช้ปรับแผนดำเนินการโดยอาจจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ แผนงานส่วนกลางโดยภาพรวม และแผนงานระดับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละด้านเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการหนุนเสริมให้ประชาชนได้พึ่งตนเองและมีความเชื่อมั่นต่อการดำเนินการอย่างจริงจัง

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จังหวัดนครราชสีมาควรมีการผลักดันให้องค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นผู้ติดตามรวบรวมข้อมูล เสนอแนวทางการหนุนเสริมชุมชนในระดับกลุ่มอาชีพ ช่วงวัย และกลุ่มการศึกษาอาชีพ เลือกใช้แนวทางการร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง

6.3.3 ด้านแนวปฏิบัติชีวิตวิถีใหม่

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับพฤติกรรมของประชาชนที่เป็นแนวปฏิบัติวิถีใหม่ โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การศึกษาแบบผสมผสานในการเรียนออนไลน์ การใส่หน้ากากอนามัยเมื่อเดินทางไปในที่สาธารณะที่มีกลุ่มคนจำนวนมาก

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

(1) จังหวัดควรมีการประสาน/สั่งการไปยังหน่วยงานในพื้นที่ผู้นำในระดับต่างๆ เกี่ยวกับการสื่อสารให้ประชาชนตระหนักถึงมาตรการที่รัฐบาลกำหนดให้ประชาชนปฏิบัติ เช่น การเว้นระยะห่างระหว่างสังคม ไม่ไปที่ชุมชน มีการใช้ชีวิตโดยหลีกเลี่ยงการพบปะผู้คน อยู่บ้านเป็นส่วนใหญ่หากจำเป็นต้องออกไปข้างนอกต้องมีการป้องกันการใส่หน้ากากอนามัย การทำความสะอาดมือทุกครั้งหลังออกจากบ้าน เป็นต้น

(2) สถาบันการศึกษาควรมีการปรับรูปแบบของการเรียนรู้สู่การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ ทดแทนระบบการเรียนรู้ในห้องเรียน โดยนักเรียน นักศึกษาควรมีแนวทางการวางแผนการใช้ชีวิตวิถีใหม่โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะความยืดหยุ่น ทักษะการเรียนรู้ตลอดเวลา และทักษะการพัฒนาตนเองเพื่อรองรับกับภาวะความเปลี่ยนแปลงภายใต้วิถีชีวิตปกติใหม่ ได้อย่างเหมาะสม

(3) หน่วยงานภาครัฐควรมีการส่งเสริมและสนับสนุน การฝึกทักษะอาชีพเพื่อหาอาชีพเสริมให้กับประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยเป็นการพัฒนาฝึกทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

7. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบและการปรับตัวของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ จังหวัดนครราชสีมา ได้ทุนสนับสนุนจากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ ชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้ให้ข้อมูลอันเกี่ยวเนื่อง และเกิดประโยชน์แก่โครงการงานวิจัยในครั้งนี้

8. เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย และคณะ. (2563). การประเมินความเสียหาย ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นต่อภาวะโรคระบาด COVID-19. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนพัฒนาท้องถิ่น.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2563). สถานการณ์ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2563 จากเว็บไซต์ <https://media.thaigov.go.th>.
- จำเนียร จวงตระกูล และคณะ. (2563). การวิจัยแบบผสม: การนำการออกแบบการวิจัยแบบผสมเจ็ดรูปแบบสู่การปฏิบัติ. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 14 (1).
- ทองคำดี แสงสว่างวัฒนะ และคณะ. (2563). "New Normal" วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19 : การงาน การเรียน และธุรกิจ. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 4 (3)
- ธานี ชัยวัฒน์ และคณะ. (2563). รายงานการวิจัยเรื่อง เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมว่าด้วยเส้นทางชีวิตและกิจกรรมร่วมของครัวเรือนไทยภายใต้สถานการณ์ COVID-19. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเรือน ทองทิพย์. (2563). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) กับศักยภาพของผู้นำต่อการพัฒนา องค์การแบบ New Normal. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5 (11). 434-447.

- ปิยะวัตติ บุญ-หลง และคณะ. (2559). งานวิชาการเพื่อสังคม: หลักการและวิธีการ. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังสมองของชาติ.
- พีรพัฒน์ ใจแก้วมา. (2563). การศึกษาพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบปกติใหม่ของประชาชนชาวไทยระหว่างวิกฤตโควิด-19 ที่ปรากฏในสื่อออนไลน์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร, คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม).
- มดิชนออนไลน์. (2563). สถานการณ์โรคระบาดโควิด - 19 ของจังหวัดนครราชสีมา. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2563, จากเว็บไซต์ <https://www.matichon.co.th>
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2563). การดำเนินงานสุขภาพจิตภายใต้วิกฤตโควิด-19 ของประเทศไทย. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย. 28(4).
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). รายงานภาวะสังคมไทย ไตรมาสสอง ปี 2563. สืบค้นเมื่อ 7 พฤศจิกายน 2563, จากเว็บไซต์ http://www.bict.moe.go.th/2020/images/G_Data/file/6311/631126-1/2.1.pdf.
- อวาทิพย์ แว. (2563). COVID-19 กับการเรียนรู้สู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในวันนี้. วารสารสมาคมวิชาชีพสุขภาพ. 35(1)

Gender and the use of technologies in the face of drought among smallholder farmers in Karamoja sub region, North Eastern Uganda

Ayub Mukisa¹

Florence Kyoheirwe Muhanguzi²

Brenda Boonabaana³

Abstract

In this paper, we discuss gender and the use of technologies in drought conditions. Our focus for the paper is the smallholder farmers in Karamoja Subregion, North Eastern Uganda. Studies have shown that drought significantly impacts livelihoods of smallholder farmers. For this study, we used a mixed-methods approach-(quantitative and qualitative) to compare the use of technologies by gender in drought situations among smallholder farmers in Karamoja Sub Region, North Eastern Uganda. Data were collected from a random sample of 161 men and 231 women in Nabilatuk district, including purposively selecting Key informants, focus group discussions and using an observations guide. Our findings indicate that drought has destroyed livelihoods, reduced crop yields and caused pests and diseases. For men and women to adapt to the drought effects, women have adopted the use of traditional technologies like the use of detergents to control crop pests

¹ PhD Candidate Makerere University the School of Women and Gender Studies.

P. O. Box 7062 Kampala Uganda. Email: ayubmukisa@gmail.com

² Makerere University the School of Women and Gender Studies. P. O. Box 7062 Kampala.

Email: flora.muhanuzi@gmail.com

³ Makerere University School of Forestry, Environmental and Geographical Sciences.

P. O. Box 7062 Kampala. Email: boonabrenda@yahoo.com

and diseases. While other women have adopted kitchen gardens and the use of grinding stones to grind sorghum. The men use acaricides to spray livestock while others use herbs to treat livestock. We argue for strategies in agriculture that can lead to gender equality in the use and adoption of technologies that can enhance adaptive capacity among smallholder farmers whose livelihoods are threatened by the drought.

Keywords: Gender, Drought, Technologies, Smallholder farmers.

1. Introduction

In this paper, we compare the use of technologies by gender in drought situations among smallholder farmers in Karamoja Sub Region, North Eastern Uganda. Smallholder farming includes small farmers who own/control the land they farm and those who do not (Renard, 2015). It is an important source of livelihood in many low- and middle-income countries (LMICs) (Doss & Quisumbing, 2020). However, the drought – manifested in an increase in temperatures – has significantly affected the predominantly agrarian populations (Nagarajan et al., 2020). The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) notes that the global mean surface temperature has increased by approximately 1°C above the pre-industrial levels and is likely to rise to 1.3–4.8 °C by 2081–2100, resulting in regional warming with a strong impact on agriculture (IPCC, 2018). The increase in the average temperature in Africa (from 2°C to 4°C) poses a threat to agriculture, especially to the smallholder farmers (Egbebiyi et al., 2020; Sandstrom & Strapasson, 2017). In Uganda specifically, the incidences of drought are reported to have increased from 1 in 10 years to 1 in 6 years, (Lwasa et al., 2017). Overall, drought episodes have been on the increase, leading to crop failure and

livestock mortality in the Karamoja Sub region. This has resulted in vulnerability among the men and women in smallholder farming (Akwango et al., 2016).

To adapt to the drought problem, the men and women in smallholder farming use drought adaptation technologies. By drought adaptation technologies, we refer to “the application of technology in order to reduce the vulnerability, or enhance the resilience, of a natural or human system to the impacts of climate change” (Mfitumukiza et al., 2020). A World Bank study in Bolivia established that men focus on certain technologies like irrigation, while women prefer planting new crop varieties (Sophia & Samuel, 2020). Notably, when women are able to access Climate Smart Agriculture (CSA), they are in fact just as apt to implement CSA practices as men (Gumucio & Schwager, 2019). However, Mutenje et al. (2019) found that in South Africa, women adopt to technologies which are labour intensive and consequently increase their work burden. Similarly, Okot et al., (2020) revealed that the inhabitants of Karamoja were using several traditional technologies like *Microglossa pyrifolia*, a wild plant for treating diseases, to be able to survive during the dry season. Caravani (2019) furthermore shows that during the drought of 1980s in Karamoja sub region, many farmers died of hunger because they did not have the modern technologies to acquire more livestock to withstand the drought. Evidence shows that the men in pastoralism have adapted to technologies of rearing camels which can withstand the drought (Salamula et al., 2017). Each of the studies referred to shows that men and women adapt differently to the drought problem. Furthermore, these adaptations determine the course of survival in times of drought, not only in the Karamoja region, but on the global scale too.

While there have been several studies done on gender and drought adaptation technologies in Karamoja sub-region in Uganda, there is a paucity of information on how men and women use indigenous and modern technologies to withstand the drought in Nabilatuk district found in Karamoja Sub region. While indigenous knowledges refer to the local knowledge that is unique to a given culture or society (Stigter, Dawei, Onyewotu, & Xurong, 2005), modern technologies are technologies which lead to increased efficiency in agricultural production (Jain et al., 2009).

Drawing on Natural Disasters Risk theory by (Blaikie et al., 2005) which argues that natural disasters like drought have tremendous effects on livelihoods and feminist political ecology by (Rocheleau et al., 2013), that note that, access and decision making are crucial variables in adaptation to drought. The paper compares how men and women use technologies to withstand the drought.

2. Research Objective

To compare the use of technologies by gender in drought situations among smallholder farmers in Nabilatuk district Karamoja Sub Region, North Eastern Uganda.

3 Methodology

This section explains the research design, study site, and participants, and goes on to present the data collection methods, tools, data management, and analysis.

3.1 Research design, study site, participants

The paper draws on a mixed method approach and a cross-sectional study design. A mixed method approach was used to give a better

understanding of the problem and yielded more complete evidence on gender issues in the study area.

3.1.1 Research site

Lolachat and Nabilatuk Sub-counties in Nabilatuk district are located in North-Eastern Uganda. Nabilatuk district is a semi-arid area in East Africa, found in North Eastern Uganda between Latitude 1° and 4° North and Longitude 33° and 35° East (Byaruhanga et al., 2015). The district has one rain season from April to September that ranges between 350-1000 mm per annum. Temperatures vary between 32°C to 35°C in the dry season (Atuhaire et al., 2018). Basing on the Normalized Difference Vegetation Index (NDVI), Nakalembe et al., (2017) concluded that the district is prone to so many droughts causing loss of livelihoods. By 2019, the total population of Nabilatuk district was 85,700 people. Of these 40,800 were women and 44,900 were men (UBOS, 2020).

3.1.2 Quantitative; Population and Sample

The majority of the people (80%) live in rural settlements called '*Manyatta*' which are composed of huts made out of mud walls and grass thatched roofs (Cau, Lochiam, Merlo, Rossanigo, & Steffan, 2018). The biggest proportion of men and women in these communities are engaged in smallholder farming (Akwango et al., 2017). Data were obtained from smallholder female and male farmers in the two sub-counties of Lolachat and Nabilatuk in Nabilatuk district. The two sub-counties were purposively sampled because they experience droughts that destroy livelihoods of men and women in smallholder farming (Akwango et al., 2017). For the survey participants, we used Cochran's formula to determine the sample size. A total of 392 respondents was randomly selected from villages practicing crop farming. 231 were women, while 161 were men.

3.1.3 Research tools

A structured questionnaire with both open and close ended questions was used to collect data on demographic characteristics of the respondents, farming practices, effects of drought on crop and livestock farming, the available resources, infrastructure and technologies for adaptation. The interviews took between forty-five minutes and 1 hour.

3.1.4 Data collection and analysis

The study mainly used guided semi-structured questionnaires with only a few self-administered questionnaires to collect data. Guided questionnaires were used because of high illiteracy rates: 79.8% among females and 64.8% among males (Datzberger, 2017). Under such conditions, it is inconceivable to undertake self-administered questionnaires in data collection as the response rate and data quality would be extremely low. Data were collected through a survey method by research assistants who knew the local language (Karamojong).

Quantitative data were analysed using STATA software and Microsoft Excel 2013 to produce descriptive statistics. A Multinomial Logistic Model (MNL) was used to examine the determinants of the adoption of technologies for adaptation to drought.

3.1.5 Qualitative data collection methods and tools

With the help of the Local Council 1s, purposive sampling was used to select participants for the Focus Group Discussions (FGDs). We conducted 8 FGDs: 4 for men and 4 for women, each with 9 to 12 participants, giving a total of 48 women and 36 men. For key informants (KIs), we purposively selected and interviewed 3 Government officials (from the district production unit) and 7 NGO representatives that were working on climate change and livelihood issues in Lolachat and Nabilatuk Sub counties. The key questions addressed in the qualitative data collection process were

how men and women use the technologies to withstand the drought, and who controls the technologies between men and women. Key informants were asked questions concerning how the technologies were introduced among farming communities. The FGDs and KIIs were also administered to different people in different villages. Most of data collection process for FGDs and KIIs lasted between 45 minutes and an hour. We obtained informed consent from the participants. This study is part of a PhD study that broadly focuses on examining gender and the adaptive capacity of smallholder farmers to effects of drought in Nabilatuk district.

3.1.6 Data management and analysis

Analysis of qualitative data followed the transcription of audio recordings verbatim, and translating the transcripts from Ngakarimojong into English for thematic analysis. A thematic analysis approach helped to classify code and categorize the codes into relevant emerging themes and sub-themes.

Qualitative data provided insights into smallholder farmer's gendered access to and control over technologies for adaptation amidst drought. The qualitative findings were then corroborated with the quantitative findings to show men and women's use of technologies to withstand the drought in the study site. The subsequent section shows the results from our fieldwork.

4. Results

All participants, regardless of their sex, age, and farming systems, agreed that drought episodes had hit Nabilatuk district over the last years (See Table 1).

Table.1: Drought in Nabilatuk by sex

Drought	Men No (%)	Women No (%)	Total No (%)
Severe	68 (42.2)	147 (63.6)	215 (54.9)
Moderate	75 (46.6)	56 (24.3)	131 (33.4)
Mild	18 (11.2)	28 (12.1)	46 (11.7)
Total	161(100)	231(100)	392 (100)

Source: Fieldwork (2019).

Over half of the respondents (63.6% of women and 42.2% of men) mentioned how the drought had been severe, with negative consequences on crops and livestock farming. This resulted in negative effects on their wellbeing. A larger proportion of men (46.6%) than women (24.3%) perceived drought as moderate, while a small proportion of both men and women (11.2% of men and 12.1% of women) noted that it was mild. Both the women and men in smallholder farming expressed during the focus groups discussions how they had experienced more droughts in the last 10 years. As a participant explained, “Don’t talk of the drought, it has led to stunted growth of crops, resulting in decline and quality of produce.” Meaning that both men and women were experiencing food insecurity problems. To adapt to the intermittent droughts, the men and women in smallholder farming use both indigenous and modern technologies.

4.1 Smallholder farmers: Gender and use of indigenous technologies

The study sites had indigenous technologies like broadcasting, grinding stones and compost manure which men and women use to adapt to the drought problem. Using a multinomial analysis on use of broadcasting

method and compost manure between men and women, findings reveal, in Table 2, that the overall model is significant ($P < 0.009$).

Table 2: Background characteristics, Broadcasting method and use of compost manure

Variable	Coefficient	P-value
Female	-0.459	0.200
Age		
31-40	0.937	0.140
41-50	1.880*	0.002
Over 50	1.192	0.070
Marital status		
Married	0.251	0.820
Widowed	-0.535	0.656
Separated	-16.277	0.995
Highest Level of formal Education		
Primary	-0.344	0.472
Secondary	-0.795	0.470
Diploma	22.829	1.000
Bachelor's degree	-1.082	1.000
Master's degree	-17.037	0.998
Others (ABEK)	-27.327	1.000
Constant	-2.844	0.014

* Represent 5% significant level

Further analysis of Table 2 shows that men in the age bracket of 41-50 are more likely to use compost manure rather than broadcasting ($P < 0.005$) and coefficient (1.880*). The men in the age category of 41-50 use indigenous technologies because they have knowledge of how to use the different technologies. In FGDs of men, the men revealed that they had knowledge on how to use castration stones to castrate bulls as a participant attested,

It is only those elderly men who have the knowledge of using castration stones to castrate bulls. I remember last year when I wanted to castrate the bulls I took them to Mzee Damachie to castrate using a stone. For us young boys we don't know how to use stones (Participant, FGD, shepherd, Lolachat, 2019).

This was supported by an FGD participant who noted,

Yes, that is our work here to castrate bulls using stones, but you must be knowledgeable to know exactly how to castrate, if you miss the point you might harm the cattle or it will kick you. Sometime back when I was castrating a bull I mistakenly hurt my fingers in the process, I had to stop the activity (Participant, men, FGD, Nabilatuk, 2019).

Castration of bulls and he-goats using stones is a risky exercise, as the respondent above shows. Men in livestock farming hurt their fingers resulting in long time injuries. This increased men's vulnerability more than women's during the drought.

Findings further show that the women involved in crop farming use grinding stones to process foodstuffs like *attaap* (sorghum floor). From observations, the use of grinding stones for processing foodstuffs is a labour-intensive activity. It results in an increased work burden of women farmers. From observation, it could be seen that women spent 4 hours pounding the grain manually or rubbing it between stones. This affects and or limits their capacity to carry out other roles like cooking and fetching

water for their small gardens. The hardship women undergo while processing foodstuffs through use of indigenous technologies was explained,

During the process of crushing maize, I must hold the flat- stone with one hand and bring it down repeatedly on the maize until it is reduced into small particles, then continue crushing it with a stone until the maize is reduced to flour (Participant, FGD, Women, Lolachat, 2019).

To protect the livestock from diseases, the men involved in pastoral farming resort to using herbal medicines like *Albizia Anthelmintica* (*Ekapangiteng*). This was revealed in FGDs of men, “I remember that drought of 2017. My bull got intestinal worms, but I just pounded *Ekapangitent*, gave it and it recovered.” The men involved in pounding herbal medicines to treat livestock lamented that this kind of laborious work uses a lot of energy. Additionally, one noted, “I have to walk between 4 – 7 kms distance to get *Ekapangiteng* to treat my goats.” Therefore, one can argue that the indigenous technologies increased men’s work burden, resulting in vulnerability as they struggle to protect their livelihoods during the drought.

Quantitative data in Table 2 concurs with qualitative results that the women in crop farming use broadcasting methods in their small gardens during the drought period. The women broadcast different types of crops ranging from Sorghum to seeds of vegetables, including groundnuts. As a woman farmer observed during an FGD: “Since I was a young girl, broadcasting is the only method I use for planting my crops here. It saves my time and when I broadcast I get high yields.” Another respondent explained, “With broadcasting I can plant 1 to 2 acres a day (more) than other methods of planting in lines.” Women broadcast seeds of “Sukuma wiki,” a lush green vegetable grown in kitchen gardens for food or for sale to get income. The broadcasting method used by women in their gardens helps them to withstand the drought. However, the broadcasting method is

associated with problems. Women, during the FGDs, noted that they found difficulties weeding crops which have been broadcasted. One revealed, “Last year, I broadcasted green vegetables in my gardens, but at the stage of weeding, I found many difficulties. I had to weed by hand every morning and evening.” Weeding using hands wastes women’s time and increases their work-burden.

Further analysis of qualitative data revealed that the drought was associated with pests and crop diseases. For women to control pests like the army worm, they use indigenous technologies of ash mixed with water to spray crops. A female participant observed in an FGD, “In 2018, armyworms came and attacked my crops. I spent all my time during the day working in the gardens mixing ash with water, sometime OMO detergent with water, then spraying using grass.” Women were spending more hours mixing the ash and water, followed by spraying the crops with grass. These activities not only increase their work-burden, but leave them with less time to concentrate on their vegetable gardens.

Furthermore, the women reported that some of the techniques of mixing ash and water could not adequately eliminate the pests. They resorted to the use of red chilies and onions. Women in FGDs revealed that they cut onions and red chilies which they mix with water to spray crops pests. Others use Neem tree leaves and powder as a preservative for grains stored in granaries. During a women’s FGD, one said, “When I store my Sorghum in the granary, I make sure I put in Neem leaves to protect the cereals against pests which are so many here.” However, the women reported that the process of cutting neem leaves and onions to protect their plants is a cumbersome activity. Others argued that the indigenous methods of controlling crop pests and diseases exposed them to eye and chest diseases. One woman farmer expressed, “Cutting onions and chilies is not easy.

The last time I cut my finger while cutting those chilies. They also made my eyes very red and painful the whole week.”

From the foregoing, women’s fingers get cut while their eyes get irritated. This results in injury and long-time sickness. This means that the women’s capacity to be productive in agricultural activities gets compromised as they adapt to the challenges of drought. Qualitative data further showed that for women in livestock farming to preserve milk and make ghee for use during the drought spell they use gourds. Women, during the Focus Group Discussions, echoed the fact that gourds keep milk for two weeks, and ghee for two months. In the words of one-woman participant, “The only method I can use to preserve ghee for a long time is using a gourd. If you don’t use a gourd the ghee will go bad after few days.” The ghee was used as cooking oil and for sale by women. However, preserving milk to make ghee in gourds is tedious for women, and as one woman narrated, “I have to spend the whole day churning milk inside the gourd to turn it into ghee for preservation.” The study findings further show that the women in control of gourds have the task of keeping them safe from the reach of children, rats, and other predators. As a cumbersome activity for the women, the task of keeping gourds safe forced some women to resort to the use of modern technologies.

4.2 Smallholder farmers: Gender and use of modern technologies

Our study findings show that there are different types of modern technologies that men and women in crop and livestock farming use for adaptation to drought. These include spraying and treatment using allopathic medicines, use of improved crop yields, planting in lines and grinding machines. Using a multinomial analysis, the overall model (as shown in Table 3) is significant ($P < 0.005$).

Table 3: Background characteristics, Spraying livestock and use of acaricides

Variable	Coefficient	P-value
Female	-1.193*	0.000
Age		
31-40	0.864	0.053
41-50	0.516	0.293
Over 50	0.797	0.102
Marital status		
Married	1.010	0.351
Widowed	-0.589	0.654
Separated	-14.965	0.996
Constant	-2.204	0.042

**Represents 5% significant level Source; Field work, (2019)*

Table 3 further reveals that the women are less likely (Coefficient-1.193*) to use Acaricides for spraying as a modern method of disease control in livestock farming than men. This was attributed to cultural norms in the study sites that dictate that the use of Acaricides for spraying livestock is a male activity. One woman during an FGDs noted, "It is a culture of men to spray animals here in Karamoja, not women. Men own cattle, and culturally they have to take care of the cattle." This means that the culture denies women the opportunity to use technologies that increase adaptive capacity. This results in women's vulnerability during the drought due to the fact that livestock is one of the viable livelihoods in the droughts of Karamoja. Men in livestock farming use acaricide to spray cattle against ticks which cause tick borne diseases. As one male livestock farmer revealed, "Spraying using

acaricide helps my animals to survive the ticks in this area. I mix water in acaricide and use the foot pump sprayer to spray animals.” This implies that the use of acaricides to spray livestock helps livestock to survive during the drought period. Further probing on how men acquired knowledge on the use of spraying showed that the men unanimously agreed that NGOs like Karamoja Christian Ethnoveterinary Program (KACHEP) have been training them on the use of acaricides and other medicines like Tylosin, Penestren, Hitet and Long Acting to treat livestock.

Key informant interviews corroborated the results from the FGDs showing that NGOs have been sources of knowledge on the use of modern methods to treat livestock in Karamoja. Men use the knowledge on treatment of livestock against diseases like East Coast Fever (ECF), Heart Water and worms. Data from key informants revealed that men mis-use the modern medicines while treating livestock, with some giving over or under the proper dosage. As a male key informant stated, “The problem with men in this region is that they don’t know how to administer the medicines. Some are just guessing on diseases and injecting the animals with the wrong medicine”

Further analysis of qualitative results shows that more men than women use hybrid crops like SESO-3 sorghum. During focus groups discussion of both men and women, it was pointed out that these are men in the age brackets of 31-40, 41-50 and over 50. This category of men had connections with NGO and government workers who supply improved seeds varieties to farmers. As it was attested to in one of the men’s FGDs,

I used to plant indigenous seeds but I have stopped. My friend in Northern Uganda Social Action Fund (NUSAF) came here last season and gave me SESO-3 Sorghum. This type of Sorghum is good for food and even birds don’t disturb it so much. So, this is what I am growing currently (Participant, Men, FGD, Nabilatuk, 2019).

Men used improved seeds that are drought resistant and withstand the drought more than the women did. Contrary, in other FGDs it was revealed that it was not only men using improved seeds. Women during FGDs pointed out that they were also planting improved seed varieties. Examples of these included groundnuts, SERENUT 2, and Maize Longe 10. The different types of improved crop varieties resulted in food security and enabled women to adapt to the drought problem. Further probing revealed that women planted some of the improved crop varieties in lines, but never harvested anything. This was attested to by a woman in crop farming, “Last time I planted in lines, I wasted a lot of time measuring with a rope and I even never harvested anything.” This means women create new work while measuring during planting.

For women to process their foodstuffs, they use grinding machines. These are power tools or machine tools used for grinding maize, sorghum or maize mixed with sorghum to make posho or sorghum flour. During the FGDs, women revealed that grinding machines make it easy to process sorghum within a short period of time, and as one narrated, “After sorting my Sorghum, I take it to grinding machines in a nearby village, they grind for me *attaap* (also called Sorghum meal flour), come back and immediately cook.” The grinding machines increased food security during the drought period in the Nabilatuk district. Further analysis of data revealed that grinding machines had problems because they ground posho smelling of diesel fuels, and this posho was unfit for human consumption. One-woman FGD participant narrated, “I took my Sorghum to grind at the machine, but it came out smelling of diesel. I had nothing to do but to take it the way it was.” Another woman, operating a grinding machine, attested in one of the FGDs, “...those grinding machines are very dangerous. I remember one day I was operating a grinding machine and the motor belt jumped off. It almost

killed me.” Notably, grinding machines processing Sorghum into Sorghum meal flour that smells of diesel means that the machines are unfit for processing foodstuffs. Additionally, they expose women’s lives to risks of death when motor belts jump off.

5. Discussion and Conclusion

5.1 Smallholder farmers: Gender and the use of indigenous technologies

Studies agree with our findings that indigenous technologies are important for smallholder farmers. They help men and women to withstand the drought (Mfitumukiza et al., 2020). As our study shows, farmers, both men and women, use different indigenous technologies to withstand the drought. For example, women broadcast as they plant the seeds in their gardens. A similar finding was found in Pakistan by Ishaq and Memon (2016) where the broadcasting method of planting seeds is a women dominated activity. The women broadcast different crops like sorghum and “Sukuma wiki” in small gardens. The study findings go on to show that drought causes crop pests and diseases, i.e., army worms, causing women to mix ash and water or red chilies to protect their livelihoods. The mixing of ash and water is a laborious activity that takes women’s time, leaving them with limited time to juggle other traditional roles. A study in Western Uganda had similar findings, showing that the drought wastes the time of women and increases their work burden as they struggle to protect their livelihoods (Nagasha, Mugisha, Kaase-Bwanga, Onyuth, & Ocaido, 2019).

Indeed, other women farmers from the study sites make concoctions like cutting onions and red chilies to mix with water and spray crops, but this expose women to health problems. This coincides with other scholars in Sub Saharan Africa who observed that farmers have tried

to control pests using other indigenous methods such as cutting chili pepper and neem tree leaves (Baudron, Zaman-Allah, Chaipa, Chari, & Chinwada, 2019). The use of red-chillies to control crop pests has been reported to have a high probability of pre-disposing crops to risk of contamination, which can result in human diseases (Matova et al., 2020). Additionally, as this study has shown, women in crop farming use indigenous technology of stones to process foodstuffs for consumption during the dry spell. In agreement with the study's findings, Shoemaker, Davies, and Moore (2017) observed that the grindstone has been used in Africa for the last 100,000 years among smallholder farmers, but the use of grinding stones by women makes them physically fatigued, resulting in maladaptation. In contrast, Katengeza, Holden, and Lunduka (2019) found that the technologies women use help them to adapt to the drought problem. This study shows that women in livestock farming used gourds to preserve milk and ghee. The ghee used for different purposes helps women to withstand the drought period. A study on traditional methods of milk processing and preservation in Kiruhura district of Western Uganda agrees with the fact that pastoral communities churn milk from calabashes, despite the increase of the work burden on women (Gershom & Edward, 2017).

The findings go on to show that when the drought intensifies and livestock diseases increase, men in livestock farming resort to herbs to protect their livestock. The male domination in the use of herbs for livestock treatment was associated with age and knowledge. A similar finding was noted by Abebe (2021) who showed that men dominated in knowledge on herbal medicines. The men use other traditional methods such as castration-stones to castrate bulls. However, this was a laborious and time-consuming activity that injured men and made them vulnerable during the drought. Contrary to this finding, Hötzel, Yunes, Vandresen,

Albernaz-Gonçalves, and Woodroffe (2020) found that in Brazil, the methods men used for castration were easy to perform, without pain, discomfort, or stress.

5.2 Smallholder farmers: Gender and use of modern technologies

Our study findings have shown that there are different types of modern technologies in the study sites that men and women in smallholder farming use to adapt to the drought problem. These range from spraying and the use of modern medicines in livestock, planting improved crop varieties, planting in lines and grinding machines. In agreement with our study's findings, Mfitumukiza et al. (2020) argue that different types of technologies are useful for adaptation of men and women to drought. Findings further indicate that the men dominate in the use of acaricides and antibiotics like Tylosin to protect their livestock against ticks and tickborne diseases, resulting in the resilience of livelihoods owned by men. A similar finding was observed elsewhere in Uganda (Acosta, 2019) that men in smallholder farming dominate in modern technologies for adaptation. The men's domination in the use of drought adaptation technologies was manifested in the use of acaricides to spray cattle, making them able to withstand the drought more than the women. Indeed, women who never used the improved technologies in livestock farming ended up being more vulnerable than men. In agreement with this study Sarker, Wu, Alam, and Shouse (2020) note that in disaster, women end up being more vulnerable than men. Additionally, women who tried to use techniques of planting crops in lines had their workload increased with some abandoning the technology. This worsened the women's conditions in terms of food security during the drought spell. Contrarily, Huyer and Partey (2020) found that women who adopted new technologies in crop farming secured their livelihoods. Lastly, this study has shown that women farmers take cereals to

grinding machines to make *attaap*, or posho (maize flour), for household consumption, resulting in food security. This finding coincides with Twagira (2020) who observed that African women use machines for grain processing. However, some of the machines were unfit to process food for human consumption in Karamoja.

5.3 Conclusion

Evidence from this study has demonstrated that there are various technologies used to enhance adaptations for both men and women in smallholder farming. Women use indigenous technologies like grinding stones and gourds to withstand the drought. Additionally, women dominated the indigenous technologies. This has resulted in an increased work burden and exposure to injuries. Some women were forced to abandon some technologies, and this increased their vulnerability. The modern technologies, like the use of acaricides to spray livestock and the planting of SERENUT 2 and Maize Longe 10 in gardens, were generally male dominated. This resulted in more men than women using modern technologies in the study sites, causing gender inequality in access and the use of technologies. Based on this, we recommend to policy makers to use drought adaptation technologies which are gender sensitive to reduce the work burden of women and increase the adaptive capacity among smallholder farmers.

5.4 Recommendations

There is need for the different actors both state and none state actors to support the men and women smallholder farmers to access and use the different indigenous technologies to better their livelihoods and ensure that the gender disparities are addressed, since women are the dominant users of these technologies.

There is need to reduce the vulnerability levels caused by increased work burden associated with these indigenous technologies I the communities that the Karamojong live in.

Communities need to embrace these technologies in order to better the agriculture outputs and resulting into food insecurity and hunger cause by the vagaries of climate. There is need to investigate the influences of gendered roles and responsibilities on the adoption of technologies that mitigate drought risks in Karamoja sub region

6. Acknowledgement

The authors are grateful to Karamoja Christian Ethnoveterinary Program (KACHEP) for hosting the researcher, and the Nabilatuk women and men who volunteered the information for this study.

7. References

- Abebe. (2021). Ethnobotanical Study of Medicinal Plants Used to Treat Human and Livestock Ailments in Hulet Eju Enese Woreda, East Gojjam Zone of Amhara Region, Ethiopia. Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine, 2021.
- Acosta. (2019). Discursive translations of gender mainstreaming norms: The case of agricultural and climate change policies in Uganda. Paper presented at the Women's Studies I
- Akwango, Obaa, Turyahabwe, Baguma, & Egeru. (2017). Effect of drought early warning system on household food security in Karamoja subregion, Uganda. *Agriculture & Food Security*, 6(1), 43.

- Akwango, Obaa, B., Turyahabwe, N., Baguma, Y., & Egeru, A. (2016). Agro-pastoral choice of coping strategies and response to drought in the semi-arid areas of Uganda. *African Journal of Rural Development*, 1(3), 281-291.
- Atuhaire, A., Boma, P., & Mugerwa, S. (2018). Pasture management strategies for sustainable livestock production in Karamoja pastoral system, Uganda. *Livestock Research for Rural Development*, 30(10).
- Baudron, F., Zaman-Allah, M. A., Chaipa, I., Chari, N., & Chinwada, P. (2019). Understanding the factors influencing fall armyworm (*Spodoptera frugiperda* JE Smith) damage in African smallholder maize fields and quantifying its impact on yield. A case study in Eastern Zimbabwe. *Crop Protection*, 120, 141-150.
- Blaikie, Cannon, Davis, & Wisner. (2005). At risk: natural hazards, people's vulnerability and disasters: Routledge.
- Byaruhanga, C., Oosthuizen, M. C., Collins, N. E., & Knobel, D. (2015). Using participatory epidemiology to investigate management options and relative importance of tick-borne diseases amongst transhumant zebu cattle in Karamoja Region, Uganda. *Preventive veterinary medicine*, 122(3), 287-297.
- Caravani, M. (2019). 'De-pastoralisation' in Uganda's Northeast: from livelihoods diversification to social differentiation. *The Journal of Peasant Studies*, 46(7), 1323-1346.
- Cau, G., Lochiam, R. M., Merlo, M., Rossanigo, P. L., & Steffan, M. (2018). Local Development and Alcohol Abuse: the Case of Karamoja. *Peace Human Rights Governance*, 2(3).
- Datzberger, S. (2017). Peacebuilding through non-formal education programmes: a case study from Karamoja, Uganda. *International Peacekeeping*, 24(2), 326-349.

- Doss, C. R., & Quisumbing, A. R. (2020). Understanding rural household behavior: Beyond Boserup and Becker. *Agricultural Economics*, 51(1), 47-58.
- Egbebiyi, T. S., Crespo, O., Lennard, C., Zaroug, M., Nikulin, G., Harris, I., . . . Warren, R. (2020). Investigating the potential impact of 1.5, 2 and 3° C global warming levels on crop suitability and planting season over West Africa. *PeerJ*, 8, e8851.
- Gershon, N., & Edward, S. (2017). Traditional methods of milk processing and preservation by local farmers in kashongi sub county kiruhura district.
- Gumucio, T., & Schwager, S. (2019). Checklist: Gender considerations for climate services and safety nets.
- Hötzel, M. J., Yunes, M. C., Vandresen, B., Albernaz-Gonçalves, R., & Woodroffe, R. E. (2020). On the Road to End Pig Pain: Knowledge and Attitudes of Brazilian Citizens Regarding Castration. *Animals*, 10(10), 1826.
- Huyer, S., & Partey, S. (2020). Weathering the storm or storming the norms? Moving gender equality forward in climate-resilient agriculture. In: Springer.
- IPCC. (2018). The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) notes that global mean surface temperature has increased by approximately 1°C above pre-industrial levels and is likely to rise to 1.3–4.8 °C by 2081–2100 resulting in higher regional warming with a strong impact on agriculture (IPCC, 2018). .
- Ishaq, W., & Memon, S. Q. (2016). Roles of women in agriculture: A case study of rural Lahore, Pakistan. *Journal of rural development and agriculture*, 1(1), 1-11.

- Jain, R., Arora, A., & Raju, S. (2009). A novel adoption index of selected agricultural technologies: Linkages with infrastructure and productivity. *Agricultural Economics Research Review*, 22(347-2016-16726), 109-120.
- Katengeza, S. P., Holden, S. T., & Lunduka, R. W. (2019). Adoption of drought tolerant maize varieties under rainfall stress in Malawi. *Journal of Agricultural Economics*, 70(1), 198-214.
- Lwasa, S., Buyinza, A., & Nabaasa, B. (2017). Weather forecasts for pastoralism in a changing climate: navigating the data space in north eastern Uganda. *Data Science Journal*, 16.
- Matova, P. M., Kamutando, C. N., Magorokosho, C., Kutywayo, D., Gutsa, F., & Labuschagne, M. (2020). Fall-armyworm invasion, control practices and resistance breeding in Sub-Saharan Africa. *Crop Science*, 60(6), 2951-2970.
- Mfitumukiza, D., Barasa, B., Kiggundu, N., Nyarwaya, A., & Muzei, J. P. (2020). Smallholder farmers' perceived evaluation of agricultural drought adaptation technologies used in Uganda: Constraints and opportunities. *Journal of Arid Environments*, 177, 104137.
- Mutenje, M. J., Farnworth, C. R., Stirling, C., Thierfelder, C., Mupangwa, W., & Nyagumbo, I. (2019). A cost-benefit analysis of climate-smart agriculture options in Southern Africa: Balancing gender and technology. *Ecological Economics*, 163, 126-137.
- Nagarajan, C., Le Masson, V., Benoudji, C., Reyes, S. S., Ensor, M. O., Kellogg, M., . . . Anwar, N. (2020). Gender, Climate & Security: Sustaining Inclusive Peace on the Frontlines of Climate Change.
- Nagasha, J. I., Mugisha, L., Kaase-Bwanga, E., Onyuth, H., & Ocaido, M. (2019). Effect of climate change on gender roles among communities surrounding Lake Mburo National Park, Uganda. *Emerald Open Research*, 1(7), 7.

- Nakalembe, C., Dempewolf, J., & Justice, C. (2017). Agricultural land use change in Karamoja Region, Uganda. *Land Use Policy*, 62, 2-12.
- Okot, D. F., Godwin, A., Namukobe, J., & Byamukama, R. (2020). Medicinal plants used by herbalists in the treatment of snakebites envenomation in the Acholi, Teso and Karamoja sub-regions of Uganda.
- Renard, M.-C. (2015). Fair trade for small farmer cooperatives in Latin America. In *Handbook of research on fair trade*: Edward Elgar Publishing.
- Rocheleau, Thomas-Slayter, Barbara, & Wangari, E. (2013). Feminist political ecology: Global issues and local experience: Routledge.
- Salamula, J. B., Egeru, A., Asiimwe, R., Aleper, D. K., & Namaalwa, J. J. (2017). Socio-economic determinants of pastoralists' choice of camel production in Karamoja sub-region, Uganda. *Pastoralism*, 7(1), 1-10.
- Sandstrom, S., & Strapasson, A. (2017). Socio-Environmental assessment of gender equality, pastoralism, agriculture and climate information in rural communities of Northern Tanzania. *Journal of Gender, Agriculture and Food Security (Agri-Gender)*, 2(302-2019-3510), 66-83.
- Sarker, M. N. I., Wu, M., Alam, G. M., & Shouse, R. C. (2020). Livelihood resilience of riverine island dwellers in the face of natural disasters: Empirical evidence from Bangladesh. *Land Use Policy*, 95, 104599.
- Shoemaker, A. C., Davies, M. I., & Moore, H. L. (2017). Back to the grindstone? The archaeological potential of grinding-stone studies in Africa with reference to contemporary grinding practices in Marakwet, northwest Kenya. *African Archaeological Review*, 34(3), 415-435.
- Sophia, H., & Samuel, P. (2020). Weathering the storm or storming the norms? Moving gender equality forward in climate-resilient agriculture. *Climatic Change*, 158(1), 1-12.

- Stigter, C., Dawei, Z., Onyewotu, L., & Xurong, M. (2005). Using traditional methods and indigenous technologies for coping with climate variability. In *Increasing Climate Variability and Change* (pp. 255-271): Springer.
- Twagira, L. A. (2020). Machines That Cook or Women Who Cook? Lessons from Mali on Technology, Labor, and Women's Things. *Technology and Culture*, 61(2), S77-S103.
- UBOS. (2020). Uganda Bureau of Statistics.

ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม: ภาษาใกล้สูญ
ของอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
The Vietnamese Language among Thai-Vietnamese:
An Endangered Language in That Phanom District,
Nakhon Phanom Province

วิรัช วงศ์กัณันท์วัฒนา (Wirat Wongpinunwatana)^{1*}

ณัฐพล ชาริรักษ์ (Natthaphon Chareerak)²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ตามกรอบแนวคิดการประเมินสถานการณ์ทางภาษาของยูเนสโก เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา และการเลือกใช้ภาษาในแวดวงที่บ้านและแวดวงนอกบ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ คนไทยเชื้อสายเวียดนามจำนวน 90 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มอายุ ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบไคสแควร์ และสถิติทดสอบ f-test

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assistance Professor in Thai program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University,

*Corresponding author; E-mail: wirat@kku.ac.th

² ครู คศ. 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนธาตุพนม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม
Practitioner Level, Department of Thai Language, Thatphanom School, The Secondary Educational
Service Area Office Nakhon Phanom

ผลการศึกษาพบว่า 1) กลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี ไม่ได้ใช้ภาษาเวียดนามเป็นภาษาแม่ แต่ใช้ภาษาลาวอีสานและภาษาไทยแทน 2) ทั้ง 3 กลุ่มอายุ มีความสามารถทางภาษาเวียดนามทั้งการฟังและพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) กลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี มีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นทั้งแวดล้อมที่บ้านและแวดล้อมนอกบ้าน และแทบจะไม่เลือกใช้ภาษาเวียดนามเลย ขณะที่อีก 2 กลุ่มอายุ มีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาเวียดนามปนกับภาษาลาวอีสานและภาษาไทยมากขึ้น และ 4) ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นภาษาใกล้เคียงที่อยู่ใน “ระดับใกล้เคียงอย่างแน่นจนจนถึงระดับใกล้เคียงอย่างรุนแรง”

คำสำคัญ: ภาษาเวียดนาม, ภาษาใกล้เคียง, คนไทยเชื้อสายเวียดนาม, อำเภอธาตุพนม, จังหวัดนครพนม

Abstract

These quantitative research objectives were to a) investigate the first language or mother tongue, language proficiency, and language choices of Thai-Vietnamese, and b) evaluate the Vietnamese language situation among Thai-Vietnamese in That Phanom district, Nakhon Phanom province, under the theoretical framework of UNESCO Language Situation Assessment. The research instrument employed questionnaires to investigate the mother tongue, language proficiency, and language choices' usage in domestic and external contexts. The sampling method was purposive sampling and consisted of ninety Thai-Vietnamese in three age ranges. For the data analysis, the statistical data, such as frequency, percentage, standard deviation, Chi-Square, and F-test, were proceeded with in this study. The results indicated that 1) Vietnamese usage seems to have disappeared among the under-25-year old group and been replaced by Lao-Isan instead, and 2) all three age groups had a statistically significant difference in both listening and speaking proficiency in Vietnamese at 0.05 points,

3) the under-25-year old group tended to choose Thai in domestic and external contexts and rarely chose Vietnamese, whereas the other two age groups tend to mix Vietnamese with Lao-Isan and Thai, 4) From the data analysis, this study can infer that the Vietnamese language among the Thai-Vietnamese in That Phanom district, Nakhon Phanom Province was in a critical concern at the "definitely endangered to severely endangered level."

Keywords: Vietnamese, Endangered Language, Vietnamese-Thai People, That Phanom District, Nakhon Phanom Province

1. บทนำ

จังหวัดนครพนมเป็นอีกหนึ่งจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่มีคนเวียดนามอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมากในช่วงสงครามอินโดจีน (Indochina Wars) ซึ่งเป็นการสู้รบทางสงคราม และเมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็ถูกจำกัดสิทธิในเรื่องสัญชาติโดยกำหนดสถานะเป็น “ผู้อพยพ” และถูกจำกัดสิทธิในเรื่องที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน ตลอดจนการศึกษาเล่าเรียน การถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ นี้ส่งผลให้คนเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ต้องอยู่รวมกันอย่างหนาแน่นในชุมชนเดียวกัน หรือตั้งร้านค้าเพื่อทำมาหากินอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน โดยเฉพาะเขตเทศบาลอำเภอเมืองนครพนม อำเภอบ้านแพง อำเภอท่าอุเทน และอำเภอธาตุพนม และเมื่อมีกฎหมายกำหนดให้คนเวียดนามอพยพได้รับสัญชาติไทย จึงเรียกคนเวียดนามอพยพและลูกหลานของคนเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยว่า “คนไทยเชื้อสายเวียดนาม” (จตุพร ดอนโสม, 2551, น. 1-2 และนิภากร กำจรเมฆกุล, 2556, น. 71-72)

คนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จะอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และบางครอบครัวก็อาศัยอยู่ร่วมกับคนไทยเชื้อสายจีน และบางครอบครัวก็อาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในอำเภอธาตุพนม ดังนั้นเมื่อคนไทยเชื้อสายเวียดนามต้องติดต่อสื่อสารกับคนต่างกลุ่มจึงต้องใช้ภาษาลาวอีสานและภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาของคนกลุ่มใหญ่ในอำเภอธาตุพนม ประกอบ

กับในอดีตก่อนที่จะได้รับสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย คนไทยเชื้อสายเวียดนามถูกจำกัดสิทธิหลายด้าน เมื่ออยู่นอกครอบครัวหรือนอกชุมชนของตนจึงไม่แสดงตัวตนว่าเป็นคนเวียดนามให้บุคคลอื่นรับรู้ และวิธีการที่ดีที่สุดคือหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาเวียดนามเมื่อต้องสื่อสารกับบุคคลอื่น จึงทำให้เวลาต่อมาภาษาเวียดนามถูกจำกัดให้ใช้สื่อสารกันเฉพาะภายในครอบครัวหรือภายในชุมชนของคนไทยเชื้อสายเวียดนามเท่านั้น (พงษ์เทพ โรจนวิรัตน์, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2564, ทวี รุ่งโรจน์อุดมผล, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2564)

ภาษาเวียดนามจัดอยู่ในสาขาเวียด-เหมื่อง (Viet-Muong) สาขาหนึ่งในตระกูลภาษามอญ-เขมร (Mon-Khmer) หรือตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) ประกอบด้วยภาษาเขมร ภาษามอญ เป็นต้น แต่ยังมีนักภาษาศาสตร์บางส่วนเห็นว่าควรจัดภาษาเวียดนามให้เป็นอีกภาษาหนึ่งแยกออกจากภาษามอญ-เขมร ภาษาเวียดนามเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ แต่นักภาษาศาสตร์ยังคงจัดภาษาเวียดนามให้อยู่ในกลุ่มออสโตรเอเชียติก ซึ่งภาษาเวียดนามในประเทศเวียดนามนั้นมีการออกเสียงและสำเนียงที่ต่างกัน คนเวียดนามด้วยกันเท่านั้นถึงจะสามารถแยกแยะได้ ส่วนภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามมีการเพี้ยนจากภาษาเวียดนามดั้งเดิม มีการผสมผสานกับคำในภาษาไทย และเป็นภาษาเวียดนามที่คนไทยเชื้อสายเวียดนามเข้าใจกันเอง (กรณีการ รวบรวม, 2556, น. 154-155) ซึ่งจากการสัมภาษณ์ทวี รุ่งโรจน์อุดมผล (สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2564) นายกสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอำเภอธาตุพนม สามารถสรุปสถานการณ์ของภาษาเวียดนามได้ว่า ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง เพราะคนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่แทบจะไม่สามารถใช้ภาษาเวียดนามได้เลย ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสายเวียดนามทุกรุ่นอายุก็ใช้ภาษาเวียดนามในครอบครัวน้อยลง

การประเมินสถานการณ์ทางภาษาในสังคมหนึ่ง ๆ นั้นมุ่งอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาและลักษณะของภาษาที่ยังมีชีวิตหรือภาษาที่ยังมีผู้ใช้อยู่จริงในสังคม และอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์ทางสังคมที่เอื้อให้ภาษาอยู่ในภาวะไม่ปลอดภัย (Unsafe) ซึ่งภาษานั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นภาษาใกล้สูญ (Endangered Language) และเกิดการสูญภาษา (Language Loss) ในที่สุด และหากกล่าวถึงสถานการณ์ทางภาษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ภาษาเหล่านี้จะอยู่ในภาวะวิกฤติหรือภาษาที่อยู่ในภาวะอ่อนแอใกล้สูญ (Crystal, 2000, pp. 20-21) ซึ่งรายงานขององค์การ

เพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO, 2003, p. 2) ระบุว่า ภาษาร้อยละ 90 ทั่วทุกภูมิภาคของโลกจะถูกแทนที่ด้วยภาษาที่มีอำนาจเหนือกว่า และมากกว่า 6,000 ภาษาของโลกจะสูญสิ้นไปในศตวรรษที่ 21 นี้ โดยมีภาษากว่า 2,500 ภาษาเป็นภาษาใกล้สูญ สอดคล้องกับ Isa, Ahmed & Grema (2014, p. 46) และ Grenonle (2011, p. 27) ซึ่งอธิบายไว้ว่า ปลายศตวรรษที่ 21 นี้ ภาษาที่มีผู้พูดเกือบครึ่งหนึ่งของภาษาในภูมิภาคของโลกจะเป็นภาษาสูญ เนื่องจากไม่มีผู้พูดเป็นภาษาแม่

ขณะที่สถานการณ์ทางภาษาในประเทศไทยนั้นงานวิจัยของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2549, น. 13-14, 2548, น. 6-7 และ 2547, น. 20) พบว่า มีภาษาอย่างน้อย 14 ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ เนื่องจากเป็นกลุ่มภาษาที่อยู่ในวงล้อมของภาษาอื่น ๆ ที่มีจำนวนมากกว่าและมีศักดิ์ศรีสูงกว่า จำนวนผู้พูดก็เหลือน้อยลง หรือเหลือเพียงผู้พูดเฉพาะรุ่นอาวุโส และ/หรือไม่มีการใช้ภาษาในบ้านจึงไม่มีการสืบทอดภาษา ถึงแม้ว่าจะมีเพียง 14 ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในภาวะวิกฤตขั้นรุนแรง แต่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไม่ว่าจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ล้วนอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัยเช่นกัน เนื่องจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ใช้ภาษาราชการมากขึ้นและใช้ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตนลดลงเรื่อย ๆ จนถึงขั้นเลิกใช้ภาษาหรือเปลี่ยนมาใช้ภาษาราชการเพียงภาษาเดียว ทำให้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียวที่ยังปลอดภัยไม่ถึงกับสูญสิ้นไปเช่นเดียวกับภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ทุกภาษาในประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัย และเสี่ยงต่อการถูกคุกคามจากภาษาที่มีศักดิ์ศรี (Language Prestige) สูงกว่าจนในที่สุดอาจทำให้ภาษานั้นสูญสิ้นจากสังคมไทยได้

จากสถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยที่หลายภาษามีแนวโน้มจะกลายเป็นภาษาในภาวะวิกฤตดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามว่าสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จะเป็นอย่างไร เพราะผลการศึกษาของฟาม แทนท์ ฮ่าย (2559, น. 80-83) และ Thanh & Chanthao (2016, pp. 72-76) แสดงให้เห็นว่าในอนาคตอันใกล้ภาษาเวียดนามมีแนวโน้มจะสูญหายไปจากคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี เพราะคนไทยเชื้อสายเวียดนามใช้ภาษาเวียดนามน้อยลง และใช้ภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของณัฐพล ณ สงขลา (2563,

น. 20, น. 39) พบว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่ในจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดนครพนม นอกจากจะให้ความสนใจภาษาเวียดนามน้อยลง ความสามารถในการใช้ภาษาเวียดนามก็น้อยลงเช่นกัน

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ว่าสถานการณ์ทางภาษาปัจจุบันจะเป็นอย่างไรท่ามกลางผู้ใช้ภาษาส่วนใหญ่เป็นภาษาลาวอีสานและภาษาไทย อีกทั้งยังเป็นชุมชนในเขตพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีกลุ่มคนเคลื่อนย้ายเข้าและออกเพื่อท่องเที่ยวและประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลา ผลการวิจัยจะทำให้เข้าใจถึงสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอำเภอธาตุพนม และสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจังหวัดนครพนม ในการจัดทำนโยบายและการวางแผนภาษา (Language Policy and Planning) ที่จะช่วยส่งเสริมการใช้ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำรงภาษาเวียดนามอันเป็นอัตลักษณ์ประจำกลุ่มให้คงอยู่สืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาภาษาแม่ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2.2 เพื่อศึกษาความสามารถทางภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2.3 เพื่อศึกษาการเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2.4 เพื่อประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยตีความจากผลวิเคราะห์จากภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา และการเลือกใช้ภาษาตามกรอบแนวคิดการประเมินสถานการณ์ทางภาษาของยูเนสโก

3. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การประเมินภาษาใกล้สูญตามกรอบของแนวคิดของ UNESCO

ภาษาใกล้สูญ (Endangered Language) เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาซึ่งเกิดขึ้นกับภาษาใดภาษาหนึ่งในสังคมที่อาจจะไม่มีผู้พูดภาษานั้นอีกต่อไปหลังจากผ่านไปสองถึงสามอายุคน เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ได้เรียนรู้เป็นภาษาแรก ซึ่งจากสถานการณ์ทางภาษาที่เกิดขึ้นในทั่วทุกภูมิภาคของโลกทำให้องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2003, pp. 2, 7-17) ได้จัดทำคู่มือเพื่อประเมินสถานการณ์ทางภาษาซึ่งประกอบไปด้วย 9 เกณฑ์ การใช้เกณฑ์ประเมินนี้จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนภาษา ซึ่งสามารถปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางให้เข้ากับบริบทในแต่ละชุมชนได้ และตามวัตถุประสงค์ของการประเมินในแต่ละครั้ง บทความนี้จึงนำกรอบแนวคิดการประเมินสถานการณ์ทางภาษาของยูเนสโก (UNESCO, 2003, pp. 9-10) โดยใช้เกณฑ์การสืบทอดภาษาจากรุ่นสู่รุ่น (Intergeneration Language Transmission) ซึ่งเกณฑ์นี้มุ่งประเมินสถานการณ์ทางภาษาว่าภาษามีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหรือไม่ และถ้าเมื่อใดก็ตามที่ผู้พูดภาษาหยุดส่งต่อภาษาไปก็อาจทำให้เกิดการสูญภาษา ทั้งนี้การสูญภาษาสามารถจัดอันดับได้ตั้งแต่ระดับปลอดภัยไปจนถึงระดับสูญภาษา (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรผู้พูดภาษากับระดับภาษาใกล้สูญ

ระดับภาษาใกล้สูญ	ระดับ	ประชากรผู้พูดภาษา
ปลอดภัย (safe)	5	มีผู้พูดภาษาทุกรุ่นอายุ ไม่ถูกคุกคามจากภาษาอื่น และเกิดการถ่ายทอดภาษาจากรุ่นสู่รุ่น
ไม่ปลอดภัย (unsafe)	4	เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่หรือครอบครัวส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาในชุมชนหนึ่ง ๆ และมีผู้พูดภาษาเป็นภาษาแม่ ทั้งนี้การใช้ภาษาอาจถูกจำกัดให้ใช้อยู่ในบางแวดวงเท่านั้น (เช่น แวดวงที่บ้าน เมื่อเด็กและเยาวชนมีปฏิสัมพันธ์กับรุ่นพ่อแม่ หรือหรือปู่ตายาย))
ใกล้สูญอย่างแน่นอน (definitely endangered)	3	เด็กและเยาวชนไม่ได้เรียนรู้เป็นภาษาแม่อีกต่อไป ผู้พูดภาษาที่อายุน้อยที่สุดจึงเป็นรุ่นพ่อแม่ พ่อแม่อาจยังคงพูดภาษาของตนกับลูก แต่ลูก ๆ จะไม่มีการตอบสนองใด ๆ
ใกล้สูญอย่างรุนแรง (severely endangered)	2	มีผู้พูดภาษาเป็นคนรุ่นปู่ตายายหรือกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น แม้ว่ารุ่นพ่อแม่จะยังคงเข้าใจ แต่โดยทั่วไปแล้วรุ่นพ่อแม่จะไม่พูดกับลูก
เสี่ยงอันตราย (critically endangered)	1	มีผู้พูดภาษาที่อายุน้อยที่สุดจะอยู่ในรุ่นปู่ตายายหรือกลุ่มผู้สูงอายุ และไม่ใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน กลุ่มผู้สูงอายุจะจำได้แค่บางส่วนของภาษา แต่อาจไม่มีโอกาสได้ใช้เนื่องจากไม่มีใครพูดด้วย
สูญหาย (extinct)	0	ไม่มีผู้พูดภาษานั้นแล้ว

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถทางภาษา

ความสามารถทางภาษา (Language Proficiency) เป็นแนวคิดที่มุ่งศึกษาว่าผู้ใช้ภาษา มีความสามารถในการฟัง การพูด การอ่าน หรือการเขียนอย่างไรและใช้ได้ดีในระดับใด ซึ่ง Grimes (1986 อ้างใน สรรวุฒิ ไกรเสม. 2552, น. 12) ได้อธิบายการทดสอบความสามารถทางภาษาไว้ว่า การใช้แบบสอบถามเป็นวิธีทดสอบที่ง่ายและเหมาะสมกับชุมชนที่มีประชากรที่ไม่รู้หนังสือจำนวนมาก หรือภาษานั้นไม่มีภาษาเขียน หรือมีจำนวนผู้รู้

ภาษาเขียนน้อยมาก การตั้งคำถามในแบบทดสอบจะให้ผู้บอกภาษาเลือกตอบว่า “ได้” กับ “ไม่ได้”

จากการทบทวนงานวิจัยพบว่า มีนักวิชาการให้ความสนใจศึกษาอยู่จำนวนหนึ่ง เช่น มธุรส คุ่มประสิทธิ์ (2562) ศึกษาความสามารถทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์มอญที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า สามารถฟังและพูดได้ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษามอญ ภาษากะเหรี่ยง และภาษาไทย สราวุธ ไกรเสม (2552) ศึกษาความสามารถทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อุรักละโว้ยในตำบลสรีษฎา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต พบว่า สามารถฟังและพูดได้ 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาอุรักละโว้ย และภาษาไทย และพัชรา อัมพวานนท์ (2551) ศึกษาความสามารถทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในชุมชนบางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พบว่า สามารถฟังและพูดได้ 2 ภาษา ได้แก่ ภาษามอญ และภาษาไทย ผลการวิจัยทั้ง 3 เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ภาษาไทยเริ่มเข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อคนไทยไม่ว่าจะกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม และผลการศึกษาทั้ง 3 เรื่องแสดงให้เห็นแนวโน้มความสามารถทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ลดลงตามช่วงอายุ กล่าวคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอายุน้อยจะฟังและพูดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตนได้น้อยกว่ากลุ่มอายุมาก

การศึกษาศักยภาพทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์จะสามารถตีความถึงสถานการณ์ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้ เพราะหากกลุ่มชาติพันธุ์มีความสามารถทางภาษาประจำกลุ่มของตนเป็นอย่างดีย่อมหมายความว่าสถานการณ์ทางภาษายังไม่น่าเป็นห่วงและภาษานั้นยังสามารถธำรงอยู่ได้ แต่ถ้ากลุ่มชาติพันธุ์มีความสามารถทางภาษาประจำกลุ่มของตนลดลงและยังสามารถใช้ภาษาอื่นได้อีก สถานการณ์ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อาจเปลี่ยนแปลงไป เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมเลือกใช้ภาษาที่ตนเองมีความสามารถเพื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ดังนั้นการศึกษาศักยภาพทางภาษาจึงเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำไปสู่การศึกษาการเลือกใช้ภาษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสำคัญในการทำควมเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ได้

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกใช้ภาษา

การเลือกใช้ภาษา (Language Choice) เป็นแนวคิดที่มุ่งศึกษาบุคคลที่มีความสามารถทางภาษาได้มากกว่า 1 ภาษา ซึ่งบุคคลนั้นจะเลือกใช้ภาษาเพื่อสื่อสารกับบุคคลอื่นตามสถานการณ์ต่าง ๆ ดังที่ พจนานุกรมภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) (2553,

น. 238) อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2532, น. 24) และณัฐพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์ วัฒนา (2564ก, น. 4) อธิบายไว้อย่างสอดคล้องกันว่า การเลือกใช้ภาษา คือ การเลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งในการสื่อสาร บุคคลที่พูดได้หลายภาษาจะต้องเลือกว่าเมื่อใดจะพูดภาษาหนึ่งและเมื่อใดจึงจะพูดอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับหน้าที่หรือสถานการณ์ของแต่ละภาษา บางกรณีผู้พูดอาจไม่เลือกใช้ภาษาแยกกันไปโดยเด็ดขาด แต่จะใช้สองภาษาสลับกันไปมา เรียกว่า การสลับภาษา (Code Switching) เป็นการเปลี่ยนภาษาขณะพูดจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง หรืออาจใช้ปนกันไปในประโยคเดียวกันซึ่งเรียกว่า การปนภาษา (Code Mixing) มีลักษณะคล้ายกับการสลับภาษา แต่มักจะปรากฏในรูปของวลีและคำ

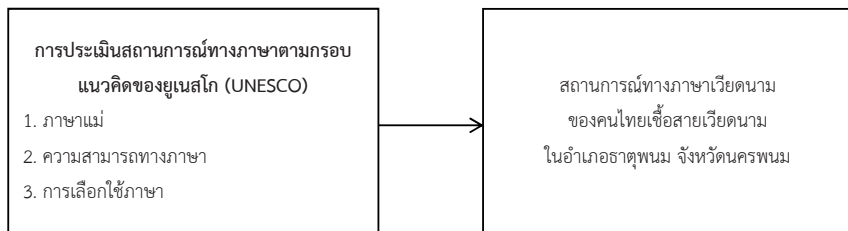
จากการทบทวนงานวิจัยพบว่า มีนักวิชาการให้ความสนใจศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก และตัวแปรด้านอายุเป็นตัวแปรสำคัญที่นำมาศึกษาเพื่อประเมินสถานการณ์ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น งานวิจัยของพัชรา อัมพวานนท์ (2551), ยุทธกะ โทมโอกะ (2552), สรรวุฒิ ไกรเสม (2552), พิมพ์ชนา พาณิซย์กุล (2554), เบญจนา เสนไสย (2556), บุษบา แผงสาเคน (2557), นวพล กรรมณณเลิศ (2559), ฝ่าม แทนท์ ฮ่าย (2559), สุทธิดา จันทรดวง (2560), วรธนะ ปัญบุตร และสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2561), และ Thanh & Chanthao (2016) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มอายุน้อยมีแนวโน้มว่าจะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้น ขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุยังคงใช้ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตนในบางแวดวงเท่านั้น

การศึกษาการเลือกใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอายุต่างกันจะทำให้เข้าใจสถานการณ์ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมนั้นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปงานวิจัยหลายเรื่องจะตั้งคำถามวิจัยเพื่อหาคำตอบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอายุต่างกันจะเลือกใช้ภาษาต่างกันหรือไม่ หากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มอายุน้อยเลือกใช้ภาษาอื่นมากกว่าภาษาแม่ของตน ย่อมหมายความว่าสถานการณ์ทางภาษานั้นกำลังเปลี่ยนแปลงไป

3.4 สรุป

การประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมผู้วิจัยจะตีความจากผลการวิเคราะห์ภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา และการเลือกใช้ภาษา จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์ภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา และการเลือกใช้ภาษามาประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ตามกรอบแนวคิด

การประเมินสถานการณ์ทางภาษาของยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งใช้เกณฑ์การสืบทอดภาษาจากรุ่นสู่รุ่น ประกอบกับการวิเคราะห์ความสามารถทางภาษาร่วมด้วย (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กำหนดพื้นที่ภาคสนามคือเลือกศึกษาที่เทศบาลตำบลธาตุพนม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางสังคมที่น่าสนใจ คือมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ลาว ลาวอีสาน ผู้ไท ไทยข่า ไทยกวน ญ้อ กะเลิง ไทยเชื้อสายจีน และไทยเชื้อสายเวียดนาม ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 การทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสถานการณ์ทางภาษา ได้แก่ ภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา และการเลือกใช้ภาษา เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย

4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่มอายุ กลุ่มอายุละ 30 คน ได้แก่ 1) กลุ่มเด็กและเยาวชน อายุต่ำกว่า 25 ปี 2) กลุ่มวัยกลางคน อายุระหว่าง 30–55 ปี และ 3) กลุ่มผู้สูงอายุ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป รวมทั้งหมด 90 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

4.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด โดยปรับปรุงแบบสอบถามจากงานวิจัยของณัฐพล ชาริรักษ์ (2563) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ พ่อเป็นคน...³ แม่เป็นคน...³ คู่สมรสเป็นคน (ถ้ามี)...³ และภาษาแม่⁴ เป็นข้อคำถามเลือกตอบเพียง 1 ข้อ ยกเว้นภาษาแม่ เป็นข้อคำถามเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตอนที่ 2 ความสามารถทางภาษา โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert) คือ ดีมาก ดี ปานกลาง น้อย และไม่ได้

ตอนที่ 3 การเลือกใช้ภาษาตามแนวทางการการใช้ภาษา โดยกำหนดเป็น 2 แนวทางคือ แนวทางที่บ้านและแนววงนอกรบ้าน และกำหนดผู้ร่วมสนทนาซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบกับการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาประกอบการสรุปผลและการอภิปรายผลการวิจัย

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

4.5.1 การวิเคราะห์ภาษาแม่ ผู้วิจัยจัดระเบียบข้อมูลลงในตารางเพื่อนับความถี่แล้วนำเสนอข้อมูลเป็นคำร้อยละลงในตาราง และนำสถิติทดสอบไคสแควร์ (Chi-squared) มาทดสอบความสัมพันธ์ว่าอายุของคนไทยเชื้อสายเวียดนามมีความสัมพันธ์กับการใช้ภาษาแม่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือไม่

4.5.2 การวิเคราะห์ความสามารถทางภาษา ผู้วิจัยจัดระเบียบข้อมูลลงในตารางแล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปของตาราง ซึ่งการแปลผลค่าเฉลี่ยความสามารถทางภาษาผู้วิจัยใช้เกณฑ์คะแนนและแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 121)

³ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามในหัวข้อพ่อเป็นคน... แม่เป็นคน... และคู่สมรสเป็นคน... โดยระบุชนิดพันธุ์ในแบบสอบถามเป็นลาว ลาวอีสาน ผู้ไท ไทยชา ไทยกวาน ญ้อ กะเลิง ไทยเชื้อสายจีน ไทยเชื้อสายเวียดนาม และอื่น ๆ (ระบุ)... เพื่อให้ได้ข้อมูลว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนาม

⁴ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามในหัวข้อภาษาแม่ให้เป็นข้อคำถามเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ เพราะภาษาแม่ของบุคคลอาจมีมากกว่า 1 ภาษาก็ได้ ดังที่พจนานุกรมภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) (2553, น.: 273, น. 297) และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2532, น. 75-76) อธิบายไว้ อย่างสอดคล้องกันว่า ภาษาแรก (First Language, L1) หรือภาษาแม่ (Mother Language, Native Language) หมายถึง ภาษาที่บุคคลเรียนรู้หรือหัดพูดเป็นภาษาแรก บุคคลอาจมีภาษาแม่มากกว่า 1 ภาษาก็ได้

4.51-5.00	หมายความว่า	ความสามารถทางภาษาในระดับดีมาก
3.51-4.50	หมายความว่า	ความสามารถทางภาษาในระดับดี
2.51-3.50	หมายความว่า	ความสามารถทางภาษาในระดับปานกลาง
1.51-2.50	หมายความว่า	ความสามารถทางภาษาในระดับน้อย
1.00-1.50	หมายความว่า	ความสามารถทางภาษาในระดับไม่ได้

จากนั้นผู้วิจัยจึงนำสถิติทดสอบ f-test หรือ ANOVA มาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความสามารถทางภาษาว่าคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุมีความสามารถทางภาษาแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือไม่

4.5.3 การวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาตามแวดวงการใช้ภาษา ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการเลือกใช้ภาษากับผู้ร่วมสนทนาตามแวดวงการใช้ภาษาโดยจัดข้อมูลลงในตารางเพื่อนับความถี่และค่าร้อยละ แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปของตาราง

4.5.4 การประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ภาษาแม่และการเลือกใช้ภาษามาประเมินสถานการณ์ทางภาษาตามกรอบแนวคิดการประเมินสถานการณ์ทางภาษาของยูเนสโก ประกอบกับการตีความจากความสามารถทางภาษาร่วมด้วย

4.6 การสรุปผลและอภิปรายผล ผู้วิจัยสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 ภาษาแม่ของคนของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม พบว่า กลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ใช้ภาษาเวียดนามเป็นภาษาแม่มากกว่าร้อยละ 63.33 ขณะที่กลุ่มอายุระหว่าง 30-55 ปี ใช้ภาษาลาวอีสานเป็นภาษาแม่มากกว่าร้อยละ 53.33 ส่วนกลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่มากกว่าร้อยละ 60.00 และเป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งกลุ่มอายุระหว่าง 30-55 ปี และกลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี ไม่ใช้ภาษาเวียดนามเป็นภาษาแม่อีกต่อไป (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ร้อยละภาษาแม่ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จำแนกตามภาษาแม่และกลุ่มอายุ

ภาษาแม่	คนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ		
	ต่ำกว่า 25 ปี	30-55 ปี	ตั้งแต่ 60 ปี
เวียดนาม	0.00	0.00	63.33
ลาวอีสาน	40.00	53.33	16.67
ไทย	60.00	26.67	20.00
ภาษา 3	0.00	20.00	0.00
รวม	(30) 100.00	100.00 (30)	100.00 (30)

Chi-square=63.386, df=6, Sig.=.00, C.C.=0.643

เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยสถิติ Chi-square พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับภาษาแม่ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง เท่ากับ 0.643 จากข้อมูลดังกล่าวสามารถประเมินสถานการณ์ทางภาษาได้ว่า ภาษาเวียดนามอาจลดบทบาทลงในชีวิตประจำวัน ขณะที่ภาษาลาวอีสานและภาษาไทยก็เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อคนไทยเชื้อสายเวียดนามมากยิ่งขึ้น ลักษณะดังกล่าวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนภาษา (Language Shift) ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

5.2 ความสามารถทางภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ความสามารถทางภาษาโดยพิจารณาจากการฟังและการพูด มีรายละเอียดดังนี้

ความสามารถในการฟังพบว่า ทั้ง 3 กลุ่มอายุมีค่าเฉลี่ยความสามารถในการฟังภาษาแตกต่างกัน โดยกลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี สามารถฟังภาษาเวียดนามเข้าใจในระดับน้อย ฟังภาษาลาวอีสานเข้าใจในระดับดีและฟังภาษาไทยเข้าใจในระดับดีมาก ขณะที่กลุ่มอายุระหว่าง 30-55 ปี สามารถฟังภาษาเวียดนามเข้าใจในระดับปานกลาง และฟังภาษาลาวอีสานและภาษาไทยเข้าใจในระดับดีมาก ส่วนกลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สามารถฟังภาษาเวียดนามเข้าใจในระดับดี และฟังภาษาลาวอีสานและภาษาไทยเข้าใจในระดับดีมาก (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยความสามารถในการฟังภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ

ความสามารถในการฟังภาษา	คนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ								
	ต่ำกว่า 25 ปี (n=30)			30-55 (n=30)			ตั้งแต่ 60 ปี (n=30)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
เวียดนาม	2.10	0.84	น้อย	3.00	1.23	ปานกลาง	4.20	1.24	ดี
ลาวอีสาน	4.50	0.68	ดี	4.60	1.04	ดีมาก	4.90	0.31	ดีมาก
ไทย	5.00	0.00	ดีมาก	5.00	0.00	ดีมาก	5.00	0.00	ดีมาก

ความสามารถในการพูดพบว่า ทั้ง 3 กลุ่มอายุมีค่าเฉลี่ยความสามารถในการพูดภาษาแตกต่างกัน โดยกลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี สามารถพูดภาษาเวียดนามได้ในระดับน้อยมาก พูดภาษาลาวอีสานได้ในระดับดีและพูดภาษาไทยได้ในระดับดีมาก ขณะที่กลุ่มอายุระหว่าง 30-55 ปี สามารถพูดภาษาเวียดนามได้ในระดับปานกลาง พูดภาษาลาวอีสานได้ในระดับดีและพูดภาษาไทยได้ในระดับดีมาก ส่วนกลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สามารถพูดภาษาเวียดนามได้ในระดับดี และพูดภาษาลาวอีสานและภาษาไทยได้ในระดับดีมาก (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยความสามารถในการพูดภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ

ความสามารถในการพูดภาษา	คนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ								
	ต่ำกว่า 25 ปี (n=30)			30-55 ปี (n=30)			ตั้งแต่ 60 ปี (n=30)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
เวียดนาม	1.90	0.71	น้อย	3.00	1.23	ปานกลาง	4.27	1.26	ดี
ลาวอีสาน	4.30	0.79	ดี	4.33	1.15	ดี	4.90	0.31	ดีมาก
ไทย	5.00	0.00	ดีมาก	5.00	0.00	ดีมาก	5.00	0.00	ดีมาก

แม้ว่าคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุจะสามารถฟังและพูดภาษาไทยได้ในระดับดีมากเช่นกัน แต่เมื่อพิจารณาภาษาเวียดนามและภาษาลาวอีสานกลับพบว่าความสามารถทางภาษาจะลดหลั่นลงตามกลุ่มอายุ กล่าวคือ คนไทยเชื้อสายเวียดนามที่มีอายุมากจะสามารถฟังและพูดภาษาเวียดนามและภาษาลาวอีสานได้ดีกว่าคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อายุน้อยกว่า

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่าเฉลี่ยความสามารถทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุจะแตกต่างกัน แต่ก็ยังไม่สามารถตอบคำถามได้ว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำค่าเฉลี่ยของความสามารถทางภาษาเวียดนามทดสอบด้วยสถิติ f-test หรือ ANOVA พบว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุมีความสามารถทางภาษาเวียดนามทั้งการฟังและการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 5 และตารางที่ 6)

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบความสามารถในการฟังภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ (n=90)

แผนภูมิแสดงการฟังภาษาเวียดนามในกลุ่มอายุ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	2	66.600	33.300	26.458*	.000
	ระหว่างกลุ่ม	87	109.500	1.259		
	รวม	89	176.100			

* Sig. < .05

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบความสามารถในการพูดภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ (n=90)

แผนภูมิแสดงการพูดภาษาเวียดนามในกลุ่มอายุ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	2	84.156	42.078	35.009*	.000
	ระหว่างกลุ่ม	87	104.567	1.202		
	รวม	89	188.722			

* Sig. < .05

ผู้วิจัยจึงทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ Scheffe พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างความสามารถทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุมีอย่างน้อย 1 คู่ที่มีค่าเฉลี่ยความสามารถในการฟังและการพูดภาษาเวียดนามแตกต่างกันกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 7 และตารางที่ 8)

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ความสามารถในการฟังภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ

ความสามารถในการฟัง	คนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ	$\bar{X}$	ต่ำกว่า 25 ปี 2.10	30-55 ปี 3.00	ตั้งแต่ 60 ปี 4.20
	ต่ำกว่า 25 ปี	2.10	-	0.90*	2.10*
	30-55 ปี	3.00		-	1.20*
	ตั้งแต่ 60 ปี	4.20			-

* Sig. < .05

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ความสามารถในการพูดภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ

ความสามารถในการพูด	คนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ	$\bar{X}$	ต่ำกว่า 25 ปี 1.90	30-55 ปี 3.00	ตั้งแต่ 60 ปี 4.27
	ต่ำกว่า 25 ปี	1.90	-	1.10*	2.37*
	30-55 ปี	3.00		-	1.27*
	ตั้งแต่ 60 ปี	4.27			-

* Sig. < .05

สรุปได้ว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามทุกกลุ่มอายุมีความสามารถทางภาษาทั้งภาษาลาวอีสานและภาษาไทยอยู่ในระดับดีถึงดีมาก ขณะที่ความสามารถทางภาษาเวียดนามอยู่ในระดับน้อยถึงมาก โดยเฉพาะกลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี มีความสามารถทางภาษาเวียดนามทั้งการฟังและการพูดในระดับที่น้อย และเมื่อเปรียบเทียบความสามารถทางภาษาเวียดนามยังแสดงให้เห็นว่าความสามารถทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุ ลดหลั่นอย่างเห็นได้ชัดเจน เมื่อพิจารณาความสามารถทางภาษาสามารถคาดการณ์ได้ว่า ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง เพราะทุกกลุ่มอายุมีความสามารถทางภาษาอื่นมากขึ้น แต่กลับมีความสามารถทางภาษาเวียดนามลดน้อยลง ซึ่งอาจนำไปสู่การเลือกใช้ภาษาอื่นตามสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จนในที่สุดก็อาจเกิดการเปลี่ยนภาษาของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

5.3 การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาออกเป็น 2 แวดวง ได้แก่ แวดวงที่บ้านและแวดวงนอกบ้าน มีรายละเอียดดังนี้

การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามตามแวดวงที่บ้าน พิจารณาเป็นกลุ่มอายุ ดังนี้

กลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี มีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้น เมื่อพูดคุยกับปู่/ย่า/ตา/ยาย และพ่อ แต่เมื่อต้องพูดคุยกับแม่จะเลือกใช้ภาษาลาวปนภาษาไทยทั้งหมด และยังพบว่าแทบจะไม่เลือกใช้ภาษาเวียดนามเลย

กลุ่มอายุระหว่าง 30-35 ปี ปรากฏว่ายังคงใช้ภาษาเวียดนามเมื่อพูดคุยกับพ่อ แม่ แต่ไม่ได้ใช้ภาษาเวียดนามภาษาเดียว เพราะเลือกใช้ภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสาน และใช้ภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสานและปนภาษาไทย แต่เมื่อพูดคุยกับลูกกลับเลือกใช้ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทย และเลือกใช้ภาษาไทยเพียงภาษาเดียว

กลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ปรากฏว่ายังคงใช้ภาษาเวียดนามเมื่อพูดคุยกับลูก แต่ไม่ได้ใช้ภาษาเวียดนามภาษาเดียว เพราะเลือกใช้ภาษาเวียดนามปนภาษาไทย หรือภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสาน แต่เมื่อพูดคุยกับหลานกลับไม่ปรากฏว่าเลือกใช้ภาษาเวียดนามปนกับภาษาใด ๆ เลย แต่กลับพบว่าส่วนใหญ่เลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุด (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุกับผู้ร่วมสนทนาตามแวดวงที่บ้าน

	ผู้ร่วมสนทนา	กลุ่มอายุ	ภาษาที่ใช้เลือก ⁵							รวม
			V	L	T	VL	VT	LT	VLT	
คนในเขต	ปู่ ย่า	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	0.00	62.50	0.00	0.00	37.50	0.00	100
		30-55 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับปู่ ย่า เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว							
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับปู่ ย่า เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว							
	ตา ยาย	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	0.00	50.00	0.00	0.00	50.00	0.00	100
		30-55 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับตา ยาย/เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว							
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับตา/ยายเนื่องจากเสียชีวิตแล้ว							
	พ่อ	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	22.22	55.56	0.00	0.00	22.22	0.00	100
		30-55 ปี	0.00	0.00	0.00	60.00	0.00	26.67	13.33	100
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยพ่อ เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว							
	แม่	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	100.00	0.00	100
		30-55 ปี	0.00	0.00	0.00	53.85	0.00	30.77	15.38	100
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยแม่ เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว							
	ลูก	ต่ำกว่า 25 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าไม่มีลูก							
		30-55 ปี	0.00	0.00	45.45	0.00	0.00	54.54	0.00	100
		ตั้งแต่ 60 ปี	0.00	0.00	20.83	16.67	33.33	29.17	0.00	100
	หลาน	ต่ำกว่า 25 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าไม่มีหลาน							
		30-55 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าไม่มีหลาน							
		ตั้งแต่ 60 ปี	0.00	25.00	50.00	0.00	0.00	25.00	0.00	100

การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามตามแวดวงนอกบ้าน พิจารณาเป็นกลุ่มอายุ ดังนี้

กลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี มีลักษณะการเลือกใช้ภาษาปรากฏเช่นเดียวกับการเลือกใช้ภาษาตามแวดวงที่บ้าน คือมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้น และยังพบว่าจะไม่เลือกใช้ภาษาเวียดนามปนกับภาษาใดเลยเช่นกัน

กลุ่มอายุระหว่าง 30-35 ปี มีแนวโน้มจะเลือกใช้ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทยมากขึ้น เมื่อต้องพูดคุยกับพ่อ แม่ และลูก และปรากฏว่ายังคงใช้ภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสานเมื่อพูดคุยกับพ่อและแม่ แต่เมื่อพูดคุยกับลูกลักษณะการเลือกใช้ภาษาปรากฏเช่นเดียวกับการเลือกใช้ภาษาตามแวดวงที่บ้าน

⁵ ผู้วิจัยใช้อักษรโรมันแทนภาษา ดังนี้ V แทน ภาษาเวียดนาม, L แทน ภาษาลาวอีสาน, T แทน ภาษาไทย, VL แทน ภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสาน, VT แทน ภาษาเวียดนามปนภาษาไทย, LT แทน ภาษาลาวอีสานปนภาษาไทย และ VLT แทน ภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสานและปนภาษาไทย และงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะการเลือกใช้ภาษาเท่านั้น ดังนั้นการใช้คำว่า “การปนภาษา” จึงหมายถึงการปนภาษาในระดับคำ (Code Mixing) และการสลับภาษาในระดับประโยค (Code Switching)

กลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีลักษณะการเลือกใช้ภาษาปรากฏเช่นเดียวกับการเลือกใช้ภาษาตามดวงที่บ้าน แตกต่างกันเพียงแค่เมื่อพูดคุยกับลูกปรากฏว่ามีการเลือกใช้ภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสานและภาษาไทย (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 3 กลุ่มอายุกับผู้ร่วมสนทนาตามดวงนอกบ้าน

	ผู้ร่วมสนทนา	กลุ่มอายุ	ภาษาที่ใช้						
			V	L	T	VL	VT	LT	VLT
	ปู่ ย่า	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	25.00	50.00	0.00	0.00	25.00	0.00
		30-55 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับปู่ย่า เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว						
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับปู่ย่า เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว						
	ตา ยาย	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	0.00	50.00	0.00	0.00	50.00	0.00
		30-55 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับตา ยาย/เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว						
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับตา ยาย เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว/						
	พ่อ	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	0.00	77.78	0.00	0.00	22.22	0.00
		30-55 ปี	0.00	0.00	0.00	40.00	0.00	46.67	13.33%
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับพ่อ เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว						
	แม่	ต่ำกว่า 25 ปี	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	100.00	0.00
		30-55 ปี	0.00	0.00	0.00	30.77	0.00	53.85	15.38
		ตั้งแต่ 60 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าในปัจจุบันไม่ได้ใช้ภาษาเพื่อพูดคุยกับแม่ เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว						
	ลูก	ต่ำกว่า 25 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าไม่มีลูก						
		30-55 ปี	0.00	0.00	45.45	0.00	0.00	54.55	0.00
		ตั้งแต่ 60 ปี	0.00	0.00	20.83	8.33	29.17	29.17	12.50
	หลาน	ต่ำกว่า 25 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าไม่มีหลาน						
		30-55 ปี	กลุ่มตัวอย่างทุกคนระบุว่าไม่มีหลาน						
		ตั้งแต่ 60 ปี	0.00	25.00%	50.00	0.00	0.00	25.00	0.00

กล่าวโดยสรุป การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้งดวงที่บ้านและดวงนอกบ้านมีลักษณะที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ คนไทยเชื้อสายเวียดนามกลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี มีแนวโน้มจะเลือกใช้ภาษาไทยมากขึ้นทั้งในดวงที่บ้านและดวงนอกบ้าน และแทบจะไม่เลือกใช้ภาษาเวียดนามเลย ขณะที่กลุ่มอายุ 30-55 ปี และกลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป แม้จะพบว่ายังคงเลือกใช้ภาษาเวียดนามบ้างแต่ก็ไม่ได้ใช้ภาษาเวียดนามเพียงภาษาเดียว แต่กลับพบว่าเลือกใช้ภาษาเวียดนามปนกับภาษาอื่น ได้แก่ ภาษาเวียดนามปนภาษาลาวอีสาน ปนภาษาไทย และปนทั้งภาษาลาวอีสานและภาษาไทย ซึ่งสามารถ

อธิบายได้ว่า เมื่อคนไทยเชื้อสายเวียดนามมีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาอื่นมากขึ้นนั้นหมายความว่า กำลังเกิดการเปลี่ยนภาษาของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

5.4 การประเมินสถานการณ์ทางภาษา

การประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามผู้วิจัยตีความจากผลวิเคราะห์จากภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา และการเลือกใช้ภาษาตามกรอบแนวคิดการประเมินสถานการณ์ทางภาษาของยูเนสโกโดยใช้เกณฑ์การสืบทอดภาษาจากรุ่นสู่รุ่นประกอบกับการตีความจากความสามารถทางภาษา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากภาษาแม่พบว่า กลุ่มอายุต่ำกว่า 25 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนคนไทยเชื้อสายเวียดนามไม่ได้ใช้ภาษาเวียดนามเป็นภาษาแม่อีกต่อไป ภาษาเวียดนามจะอยู่ในระดับ 3 คือ เป็นภาษาที่ใกล้สูญอย่างแน่นอน (Definitively endangered) เพราะจากคำอธิบายของยูเนสโก (2003, p. 8) ระบุว่า ภาษาใกล้สูญระดับนี้คือภาษาที่เด็กและเยาวชนไม่ได้เรียนรู้เป็นภาษาแม่อีกต่อไป และเมื่อพิจารณาการเลือกใช้ภาษาของกลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่เลือกใช้ภาษาเวียดนามปนกับภาษาอื่นเมื่อพูดคุยกับลูก (ซึ่งก็คือกลุ่มวัยกลางคน) และไม่เลือกใช้ภาษาเวียดนามเพื่อพูดคุยกับหลาน (ซึ่งก็คือกลุ่มเด็กและเยาวชน) ทั้งที่บ้านและนอกบ้าน และกลุ่มอายุระหว่าง 30-35 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มวัยกลางคนก็ไม่เลือกใช้ภาษาเวียดนามกับลูกทั้งที่บ้านและนอกบ้านเช่นกัน ดังนั้นภาษาเวียดนามจึงอยู่ในระดับ 2 คือ เป็นภาษาที่ใกล้สูญอย่างรุนแรง (Severely endangered) เพราะจากคำอธิบายของยูเนสโก (2003, p. 8) ระบุว่า ภาษาใกล้สูญระดับนี้คือภาษาที่มีผู้พูดเป็นคนรุ่นกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น แม้ว่ารุ่นพ่อแม่จะยังคงเข้าใจแต่โดยทั่วไปแล้วรุ่นพ่อแม่จะไม่พูดกับลูก ประกอบกับการพิจารณาความสามารถทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่ลดลง จึงสามารถสรุปได้ว่า ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นภาษาใกล้สูญที่อยู่ใน “ระดับใกล้สูญอย่างแน่นอนจนถึงระดับใกล้สูญอย่างรุนแรง” ซึ่งหากคนไทยเชื้อสายเวียดนามไม่ใช้ภาษาเวียดนามพูดคุยกันในชีวิตประจำวัน ภาษาเวียดนามในอำเภอธาตุพนมอาจสูญหายไป (Extinct) ในอนาคตอันใกล้

6. อภิปรายผลการวิจัย

การประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม แสดงให้เห็นว่าเป็นภาษาใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้ภาษาแม่ ความสามารถทางภาษา และการเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามล้วนมีความสัมพันธ์กันและที่ลดหลั่นกันตามช่วงอายุที่ลดลงนั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญหลายประการ ประการแรก มาตรการควบคุมชาวเวียดนามอพยพในช่วงการบริหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ราวปี พ.ศ. 2492 ที่จำกัดสิทธิด้านต่าง ๆ ของคนเวียดนามอพยพ ดังที่ นิภากร กิจารเมญกุล (2556, น. 71-73) ได้กล่าวถึงมาตรการนี้ไว้ว่าเป็นมาตรการที่จำกัดสิทธิในเรื่องที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน การเล่าเรียน และเรื่องสัญชาติที่ถูกกำหนดสถานะเป็นเพียง “ผู้อพยพ” แทนที่จะเป็น “คนต่างด้าว” หรือได้รับ “สัญชาติไทย” ทำให้คนเวียดนามในยุคนั้นเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นคนอื่นในสังคมไทย การเรียนรู้ภาษาเวียดนามในช่วงเวลานี้จึงอยู่ในรูปแบบ “ลักลอบ” หรือ “หลบซ่อน” เพราะภาครัฐไม่อนุญาตให้เรียน คนเวียดนามอพยพรุ่นหลัง ๆ แทบจะไม่ได้เรียนภาษาเวียดนาม นอกจากจะสอนกันเองภายในครอบครัว และต้องเรียนรู้ภาษาไทยจากชาวบ้านและสังคมรอบข้าง สอดคล้องกับทวี รุ่งโรจน์อุดมผล (สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2564) กล่าวถึงผลกระทบของมาตรการนี้ไว้ว่า คนเวียดนามอพยพจะไม่แสดงตนว่าเป็นคนเวียดนามให้บุคคลอื่นรับรู้และหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาเวียดนามกับบุคคลอื่น ขณะเดียวกันก็ต้องใช้ภาษาลาวอีสานและภาษาไทยเมื่อสื่อสารกับบุคคลต่างกลุ่ม

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า มาตรการนี้ทำให้คนเวียดนามอพยพจึงต้องเลี้ยงลูกและหลานของตนด้วยการใช้ภาษาลาวอีสานหรือภาษาไทยเป็นภาษาแม่แทนการใช้ภาษาเวียดนาม เมื่อลูกหลานเติบโตขึ้นจึงค่อย ๆ สอนภาษาเวียดนามควบคู่กันไป ดังนั้นลูกหลานคนเวียดนามอพยพจึงมีความสามารถทางภาษาได้หลายภาษา ทั้งภาษาลาวอีสาน ภาษาไทย และภาษาเวียดนาม แต่ถึงอย่างไร ผลการเปรียบเทียบความสามารถทางภาษาเวียดนามก็พบว่า ความสามารถทางภาษาเวียดนามจะลดหลั่นลงตามช่วงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐพล ณ สงขลา (2563, น. 33-34, น. 39) ที่พบว่า ความสามารถทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่ลดน้อยลงเป็นผลมาจากมาตรการและสภาพแวดล้อมที่บีบบังคับในอดีต และแม้ว่าในปัจจุบันสถานการณ์ได้คลี่คลายลงไปแล้ว

แต่ช่วงระยะเวลาที่ยาวนานทำให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่ได้กลายเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์ ไม่มีความสนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์ใด ๆ กับเวียดนามหรือการมีส่วนร่วมต่อการรวมกลุ่มของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม

ประการที่สอง นโยบายการให้สัญชาติไทยกับลูกหลานคนเวียดนามอพยพ ในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ระหว่าง พ.ศ. 2531 – พ.ศ. 2534 ซึ่งเฟื่องฟ้า ลัยมณี (2556, น. 67-69) ได้อธิบายไว้ว่า นโยบายการให้สัญชาติแก่ชาวเวียดนามอพยพ ตามนโยบายความมั่นคงแห่งชาติต่อผู้นอพยพระหว่าง พ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2540 เป็นนโยบายที่ช่วยแก้ไขปัญหาคคนเวียดนามอพยพโดยการให้สัญชาติไทยกับลูกหลานคนเวียดนามอพยพ ขณะที่คนเวียดนามอพยพรุ่นพ่อแม่ก็ได้รับสถานะเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย มาตรการต่าง ๆ ในอดีตก็เริ่มผ่อนปรนมากขึ้นทำให้ความเป็นอยู่ของคนเวียดนามอพยพดีขึ้นตามลำดับ ขณะที่กรรมการ วรหาร (2556, น. 161) ได้กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า เมื่อรัฐบาลเริ่มประกาศนโยบายการให้สัญชาติไทยกับลูกหลานคนเวียดนามอพยพ ทำให้ลูกหลานกลายเป็นคนไทยใหม่ เพราะมีความเป็นเวียดนามลดลงและดำเนินชีวิตแบบคนไทยมากขึ้น บางครอบครัวไม่เปิดรับความเป็นเวียดนามเนื่องจากมีพ่อหรือแม่เท่านั้นเป็นคนเวียดนาม จึงทำให้ความรู้สึกของการเป็นลูกหลานชาวไทยเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ความเป็นเวียดนามลดลงจนแทบจะเป็นคนไทยเต็มตัวในรุ่นหลานหรือเหลนหรือรุ่นที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าเมื่อคนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่มีสำนึกความเป็นไทยมากกว่าความเป็นเวียดนาม อัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามย่อมถูกกลืน ดังที่ของณัฐพล ณ สงขลา (2563, น. 16, น. 33) กล่าวไว้ว่า คนเวียดนามอพยพหลายครอบครัวตัดสินใจละทิ้งอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนาม พยายามปกปิดและไม่ส่งผลต่ออัตลักษณ์นี้สู่ลูกหลาน และพยายามแสดงอัตลักษณ์ความเป็นไทยในทุกทางเพื่อให้ได้รับการยอมรับและอยู่ร่วมในสังคมไทยได้อย่างปรกติสุข จึงอาจกล่าวได้ว่านโยบายนี้อาจส่งผลโดยตรงต่อสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญอีกประการของคนไทยเชื้อสายเวียดนามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประการที่สาม นโยบายภาษาในการจัดการศึกษา เมื่อลูกหลานคนเวียดนามอพยพได้รับสถานะทางกฎหมายก็มีโอกาสเข้าเรียนในระบบการศึกษาของไทยซึ่งใช้ภาษาไทยในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ภาษาไทยมีความสำคัญต่อคนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่มากยิ่งขึ้น ซึ่งกรรริการ วรหาร (2556, น. 161) นิการ กำจรเมณุกุล (2556, น.

89) และเฟื่องฟ้า ลัษมณี (2556: 144-145) กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า ระบบการศึกษาแบบไทยทำให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามเปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยเป็นหลักเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสาร สอดคล้องกับสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2547, น. 13-14) กล่าวไว้ว่าการกำหนดนโยบายทางการศึกษาหรือระบบการศึกษาที่ใช้เฉพาะภาษาราชการเพียงภาษาเดียวทำให้ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในสังคมไทยหมดความหมายลง เด็กและเยาวชนไม่เห็นประโยชน์ของภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตนอีกต่อไป จึงอาจกล่าวได้ว่า นโยบายภาษาในการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตที่บังคับให้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนก็อาจเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม

ประการที่สี่ คือ ศักดิ์ศรีของภาษา (Language Prestige) โดยสามารถจัดลำดับขั้นทางภาษาในสังคมไทยได้หลายระดับ ทั้งระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547, น. 31) และสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2549, น. 11) อธิบายถึงลำดับขั้นทางภาษาในสังคมไทยไว้อย่างสอดคล้องกันว่า ภาษาไทยเป็นภาษาที่อยู่ในระดับสูงสุด ทำหน้าที่เป็นภาษาราชการหรือเป็นภาษาประจำชาติ เป็นภาษาที่ใช้ในส่วนราชการและสื่อสารมวลชนต่าง ๆ รองลงมาคือภาษาประจำภูมิภาค เช่น ภาษาลาวอีสาน ซึ่งใช้เป็นภาษากลางในเขตภาคอีสาน เป็นต้น และภาษาที่ใช้ในระดับชุมชนท้องถิ่น คือภาษาแม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ใช้กันในระดับครอบครัวและชุมชน ภาษาเวียดนามในอำเภอธาตุพนมก็จัดอยู่ในภาษาระดับชุมชนท้องถิ่นในกลุ่มภาษาในเมืองและตลาด เพราะเป็นภาษาที่พบได้ในเขตตัวเมืองหรือตลาดโดยเฉพาะในภาคอีสานตอนบน ขณะที่ณัฐพล ชาริรักษ์ (2563, น. 196-197) และณัฐพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (2564, น. 72) ได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีของภาษาในอำเภอธาตุพนมไว้ว่า ภาษาไทยและภาษาลาวอีสานเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงกว่าภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เมื่อภาษาไทยและภาษาลาวอีสานมีศักดิ์ศรีสูงกว่าภาษาเวียดนามจึงเป็นเรื่องปกติที่คนไทยเชื้อสายเวียดนามทุกกลุ่มอายุมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ทั้ง 2 ภาษานี้แทนภาษาเวียดนามในทุกแวดวงการใช้ภาษา เพราะเป็นภาษาที่มีความสำคัญและความจำเป็นอย่างมากในชีวิตประจำวัน เมื่อภาษาไทยและภาษาลาวอีสานเข้ามามีบทบาทมากขึ้นก็ย่อมส่งผลต่อภาษาเวียดนาม ดังที่สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547, น. 207) กล่าวไว้ว่า เมื่อภาษาไทยและภาษาลาวอีสานเริ่มเข้ามาแทนที่ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์

จึงทำให้ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงและลดความสำคัญลงไปเรื่อย ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีของภาษามีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในปัจจุบันเป็นอย่างมาก

ทั้งนี้ ญัฐพล ชาริรักษ์ (2563, น. 203-204) ได้สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายภาษาในการจัดการศึกษาและศักดิ์ศรีของภาษาในสังคมไทยสรุปได้ว่า นโยบายที่ใช้ภาษาไทยในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นอีกหนึ่งนโยบายสำคัญของนโยบายส่งเสริมการใช้ภาษาไทยเป็นภาษาเดียว (Monolingual Policy) ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นโยบายนี้มีผลทำให้ภาษาไทยถิ่นกลาง (Dialect) ถูกยกให้มีสถานะสูงขึ้นเป็นภาษามาตรฐาน (Standard Language) จนในที่สุดก็ได้รับการยอมรับให้เป็นภาษาประจำชาติ (National Language) และการเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงสุดในสังคมไทย ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ถูกลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ภายในไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ดังเช่นผลการศึกษาของพัชรา อัมพวานนท์ (2551), ยูทาเก โทมโอะกะ (2552), สรวุฒิ ไกรเสม (2552), พิมพ์นา พาณิชกุล (2554), เบญจนา เสนไสย (2556), บุษบา แผงสาเคน (2557), นวพล กรรมณีนเลิศ (2559), สุทธิดา จันทรดวง (2560) และวรรณะ ปัญบุตร และสุวัฒนา เลี่ยมประวัติ (2561) ที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้ภาษาไทยแทนการใช้ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตน กลุ่มผู้สูงอายุเองแม้จะยังคงเลือกใช้ภาษาประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตนแต่เลือกใช้ไปในบางสถานการณ์หรือในบางแวดวงเท่านั้น ขณะที่การเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนามก็ไม่แตกต่างกันมากนัก ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า กลุ่มเด็กและเยาวชนเลือกใช้ภาษาไทยและภาษาลาวอีสานในแทบจะทุกแวดวง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของฟาม แทนท์ ฮ้าย (2559) และ Thanh & Chanthao (2016) พบว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีเลือกใช้ภาษาเวียดนามน้อยลงและใช้ภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น ภาษาเวียดนามจึงมีแนวโน้มจะสูญหายไปในอนาคตอันใกล้

และประการสุดท้าย ลักษณะทางภาษาของภาษาเวียดนาม ภาษาเวียดนามเป็นภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมร (Mon-Khmer) ขณะที่ภาษาไทยและภาษาลาวอีสานซึ่งเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ในอำเภอธาตุพนมจัดอยู่ตระกูลภาษาไท (Tai) และทั้ง 2 ภาษามีทั้งระบบเสียงและคำศัพท์พื้นฐานที่เหมือนหรือคล้ายคลึง และเมื่อนำคำศัพท์มาสร้างเป็นประโยคเพื่อสื่อสารก็สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจในระดับหนึ่ง

ทำให้คนในพื้นที่อำเภอธาตุพนมที่ใช้ภาษาไทยก็สามารถสื่อสารกับคนที่ใช้ภาษาลาวอีสานได้อย่างเข้าใจ ขณะที่ภาษาเวียดนามกลับไม่เป็นเช่นนั้น ด้วยลักษณะทางภาษาเวียดนามที่อยู่ต่างตระกูลภาษา มีคำศัพท์พื้นฐานและคำศัพท์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันต่างกัน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ลักษณะทางภาษาของภาษาเวียดนามอาจจะมีผลทำให้ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนมอยู่เป็นภาษาใกล้ชิดด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ยังคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับนักภาษาศาสตร์และนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ควรศึกษาค้นคว้าต่อไป

กล่าวโดยสรุป ภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม อยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงควรเป็นหน้าที่ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามทุกคนและทุกช่วงวัยที่จะต้องร่วมกันธำรงภาษาเวียดนามให้อยู่คู่กับคนไทยเชื้อสายเวียดนามต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

7.1.1 ผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนสามารถนำผลการวิจัยเพื่อจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายภาษาและการวางแผนภาษาโดยเฉพาะสมาคมไทย-เวียดนาม จังหวัดนครพนม และสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอำเภอธาตุพนม ตลอดจนสถานศึกษาในอำเภอธาตุพนมสามารถนำผลการวิจัยเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับภาษาแะวัฒนธรรมเวียดนามในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

7.1.2 สามารถนาระเบียบวิธีวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินสถานการณ์ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในจังหวัดนครพนมและพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทยที่อยู่แวดล้อมภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงกว่า เช่น การประเมินสถานการณ์ทางภาษาแะของคนไทแะในตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม หรือการประเมินสถานการณ์ทางภาษาผู้ไทของคนผู้ไทในตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มขนาดเล็ก โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานเป็นกลุ่มใหญ่ และพื้นที่ดังกล่าวมีภาษาลาวอีสานและภาษาไทยเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีสูงกว่า เป็นต้น

7.2 การวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

7.2.1 ควรประเมินสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งอาจศึกษาในระดับชุมชนที่มีคนไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น หรือศึกษาในระดับอำเภอ หรือศึกษาในระดับจังหวัด

7.2.2 ควรเปรียบเทียบสถานการณ์ทางภาษาเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยว่าชุมชนแต่ละชุมชนมีสถานการณ์ทางภาษาแตกต่างกันหรือไม่

7.2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้สถานการณ์ทางภาษาเวียดนามอยู่ในสถานการณ์ใกล้สูญโดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากคนไทยเชื้อสายเวียดนามและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งจะได้ข้อมูลอย่างลุ่มลึกมากขึ้น

8. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณนายทวี รุ่งโรจน์อุดมผล นายกสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม อำเภอธาตุพนม นายสมปอง อุดมเลิศปรีชา และนายสมศักดิ์ ตันติเวชกุล รองนายกสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอำเภอธาตุพนม นายพงษ์เทพ โรจน์วิรัตน์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอธาตุพนม ที่ให้ความช่วยเหลือตลอดการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

9. เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ วรหาร. (2556). การสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน,
- จตุพร ดอนโสม. (2551). การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ณัฐพล ชาริรักษ์. (2563). การเลือกใช้ภาษาของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในโรงเรียนธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ณัฐพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (2564ก). การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(1), 1-24.
- ณัฐพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา. (2564ข). ภาษาหลายภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 10(1), 54-80.
- ณัฐพล ณ สงขลา. (2563). บทบาทของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในการส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม: ศึกษาระหว่าง ค.ศ. 2001-2019. หลักสูตรนักบริหารการทูต (รายงานการศึกษาส่วนบุคคล). สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.
- ทวี รุ่งโรจน์อุดมผล. (2564, 27 เมษายน). นายกสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. [สัมภาษณ์].
- นพพล กรธมณีนีเลิศ. (2559). ทิศนาคดีต่อภาษาและการเลือกใช้ภาษาของชาวไทยพวนอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย.

- นิภากร กำจรเมณุกุล. (2556). *การสื่อสารการเมืองของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น
- บุษบา แฝงสาเคน. (2557). *การเลือกใช้ภาษาและทัศนคติที่มีต่อภาษาไทยถิ่นโคราชของประชากรชาวไทยโคราช*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย.
- เบญจนา เสนไผ่. (2556). *การเลือกภาษาและการสลับภาษาระหว่างภาษาเขมรถิ่นไทยและภาษากลางของชาวบ้านหนองแซ่ ตำบลสุขสมบูรณ์ อำเภอเลิงสาง จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ฝาม แทนท์ ฮ่าย. (2559). *ความสามารถในการใช้ภาษาและการเลือกใช้ภาษาของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย.
- พงษ์เทพ โรจนวิรัตน์. (2564, 27 เมษายน). ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. [สัมภาษณ์].
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์)*. กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์.
- พัชรา อัมพวานนท์. (2551). *การดำรงและการเปลี่ยนภาษาในชุมชนมอญ กรณีศึกษาชุมชนบางขันหมาก ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย.
- พิมพ์ชนา พาณิชกุล. (2554). *การเลือกภาษาและการดำรงภาษาของคนไทยเชื้อสายมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- เฟื่องฟ้า ลัษณณี. (2556). *การผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดสกลนคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย.

- มธุรส คุ่มประสิทธิ์. (2562). การศึกษาสถานภาพทางภาษาของภาษามอญที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิชาการ *Veridian E –Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 12(4), 1747-1766.
- ยูทาเกะ โทโมโอกะ. (2552). ทศนคติต่อภาษาและการเลือกภาษาของคนไทยอีสานที่มีอายุต่างกัน. (วิทยานิพนธ์ปริญญา-มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- วรรณะ ปัญบุตร และสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. (2561). การเลือกภาษาของชาวผู้ไทอำเภอคำม่วงและอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการ Veridian E –Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(3), 1747-1766.
- สรารุณี ไกรเสม. (2552). การอ้างและการเปลี่ยนภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อูรักกะโวยในตำบลรัชฎา อำเภอเมืองหวัดภูเก็ด. (วิทยานิพนธ์ปริญญา-มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุทธิดา จันทร์ดวง. (2560). การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาผู้ไทกะป่องประเทศไทยและสาธารณรัฐ-ประชาธิปไตยประชาชนลาว. (วิทยานิพนธ์ปริญญา-ดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2547). ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์: ทฤษฎีการล่าค่าหรือปัญหาที่แก้ไม่ตก. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 23(2), 15-24.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2548). วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์: ปัญหาหรือโอกาส. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 24(1): 5-9.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2549). สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 25(2), 5-17.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. และคณะ. (2547). *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2532). *คำจำกัดความศัพท์ในภาษาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Crystal, D. (2000). *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lenore A. Grenonle. (2011). Language Ecology and Endangerment. In Peter K. Austin and Julia Sallabank (Ed.), *The Cambridge Handbook of Endangered Languages*. (pp. 27-44). New York: Cambridge University Press.
- Isa, B. Z., Ahmed H. K. & Grema, Y. (2014). *Language Death and Endangered Language. IOSR Journal Of Humanities And Social Science*. 19(10), 46-48.
- Thanh, P. H. & Chanthao, R. (2016). Language Competence and Choice of Vietnamese-Thais in Thailand. *Journal of Mekong Societies*, 12(3), 65-81.
- UNESCO. (2003). *Language Vitality and Endangerment*. Presented at the International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages, Paris: UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages.

การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชน ในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี

The Development of Local Wisdom on the Locally Woven Clothes to Community Innovation in the Border Communities in Ubon Ratchathani Province

รังสรรค์ นัยพรม (Rangsan Naiprom)¹

สาคร ฉลวยศรี (Sakhon Chaluaysi)²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี และ 2) เพื่อพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และกลุ่มอาชีพผ้าทอพื้นบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี พบ 2 ประการ ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า พบ 9 ชนิด ได้แก่ กี่ ฝีม เขาคูกทอผ้า กระจสวย หลอดฝ้าย กงติดฝ้าย อีวเส้นฝ้าย อักเส้นฝ้าย และหลาเส้นฝ้าย 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมการทอผ้า แบ่งได้ 3 ประเภท คือ 2.1) การทอผ้ามัดหมี่ พบ 6 ลาย ได้แก่

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Asst. Prof. Dr., Thai language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Ratchathani Rajabhat University
E-mail: rangsanpao@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Asst. Prof., Thai language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Ratchathani Rajabhat University
E-mail: sakhonchaluaysi@gmail.com

ลายมัดหมี่วง ลายมัดหมี่ปักจับ ลายมัดหมี่พิกุล ลายมัดหมี่ข้าวหลามตัด ลายมัดหมี่สายฝน และลายมัดหมี่ต้นข้าว 2.2) การทอผ้าลายขีด พบ 5 ลาย ได้แก่ ลายขีดดอกไม้ม้วน ลายขีดฝีเสื้อ ลายขีดช้าง ลายขีดปลาปัก และลายขีดผาแต้ม และ 2.3) การทอผ้าลายจก พบ 4 ลาย ได้แก่ ลายจกดาว ลายจกผาแต้ม ลายจกช้าง และลายจกปลาปัก ส่วนขั้นตอนในการทอผ้าพื้นบ้าน พบว่ามี 11 ขั้นตอน ได้แก่ การปลูกฝ้าย การเก็บเกี่ยวฝ้าย การอ้าวฝ้าย การตีดฝ้าย การล่อฝ้าย การขึ้นฝ้าย การเปียฝ้าย การชักฝ้าย การย้อมฝ้าย การเข้าหลอด และการทอ

ด้านการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี พบ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชน 2) ขั้นตอนการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้าน 3) ขั้นตอนความรู้สู่ชุมชน และ 4) ขั้นตอนนวัตกรรมกรรมชุมชน เป็นการนำเอานวัตกรรมภายใต้ความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาปรับใช้เพื่อพัฒนาต่อยอด ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านของชุมชนชายแดนอันจะนำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากฐานราก ตลอดจนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจกระแสใหม่ที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ 5 แบบ ได้แก่ ผ้าถุง ผ้าเช็ดหน้า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่ม และผ้าปูโต๊ะ

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน, นวัตกรรมชุมชน, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, ชุมชนชายแดน

Abstract

The work was a qualitative research. It aimed to study the local wisdom used in the locally woven clothes in the border communities in Ubon Ratchathani province, and to develop the community innovation model for the locally woven clothes according to the concept of a creative economy. The research instruments were an in-depth interview, and a participatory and non-participatory observation. The targets were local scholars, community leaders, and local cloth weaving groups.

The research found that the local wisdom employed in the locally made cloth weaving process could be classified into two categories. 1) Local wisdom for production of the cloth weaving equipment could be subdivided into a loom, a bobbin, a spindle, a shuttle and a cotton swap. 2) Local wisdom used in the local industry and cloth weaving handicraft could be divided into the following. 2.1) Tied cloth dyeing featured the following patterns: a circular-shaped pattern, a common tied cloth pattern, a heart-shaped pattern, a rice stalk pattern. 2.2) The design called Laikhit had the following patterns: a flower pattern, a butterfly pattern, an elephant-shaped pattern, a squid-shaped pattern. 2.3) The weaving pattern called Phalaijok was commonly known in the following local names: Laijokdao, Laijokphatam, Laijochang, and Laijokplabeuk. The cloth weaving steps were as follows: growing cotton crops, harvesting, sorting out the texture, spindling cotton, dyeing the cotton, spinning cotton and weaving.

The development of the local innovation model in the border communities of Ubon Ratchathani province had four stages. 1) A forum was organized to gather the opinions of the communities concerned. 2) The innovation model for the local cloth weaving was developed. 3) Acquired knowledge was returned to the communities concerned. 4) The community innovation involved an application of innovation in a creative economy. With the innovation fully used, the local wisdom would be useful to the community economy, a communal strength and stability. The items which were the products of the community innovation were home-made belts, a mobile case, keychains, and a book cover.

Keywords: Local Woven Clothes, Community Innovation, Creative Economy, Border Communities

1. บทนำ

เมื่อกล่าวถึงอุบลราชธานีก็มักจะพบว่าเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับชุมชนชายแดนทั้งไทย สปป. ลาว และกัมพูชา หรือที่เรียกอย่างหนึ่งว่า “สามเหลี่ยมมรกต” พื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาชุมชนชายแดนให้มีความเข้มแข็ง ทั้งเรื่อง การท่องเที่ยว การค้าขายและการสร้างความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน (สุนันทา เจริญปัญญา ยิ่ง และธนวัฒน์ เดชปรอธ, 2561) ปัญหาส่วนใหญ่ของชุมชนชายแดนคือ เป็นพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เป็นชุมชนเข้มแข็งทั้งทางด้านการพัฒนาตนเอง การสร้างรายได้ หลายพื้นที่มีปัญหาเรื่องความยากจน ราคาผลผลิตตกต่ำ หนุ่มสาวจำนวนมากจึงเดินทางเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อขายแรงงาน พื้นที่จึงขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ขณะที่ จักรกริช สังขมณี (2561) ยังได้เสนอว่า พื้นที่ชายแดน (border) มักถูกมองไปในลักษณะของการเป็นพื้นที่อ่อนไหว และเป็นอาณาบริเวณที่อาจนำมาซึ่งปัญหาหลากหลายประเภท

สิ่งที่น่าสนใจคือ ชุมชนชายแดนในจังหวัดอุบลราชธานีต่างมีภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาช้านาน หากได้รับการพัฒนาต่อยอดให้เห็นชุมชนนวัตกรรม ก็จะสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทำให้เกิดนวัตกรรมชุมชนอันเป็นการยกระดับรายได้ให้กับชุมชน พัฒนาชุมชนให้สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนรากฐานทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง

จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชายแดนในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีลักษณะอันโดดเด่นและสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนในพื้นที่ดังกล่าวคือ ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านที่เกิดจากภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของผู้คนภายในชุมชน ทั้งในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมการทอผ้าที่นำไปสู่การออกแบบลวดลายที่มีลักษณะพิเศษที่มาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รายล้อมชุมชน ทั้งในส่วนของการทอผ้ามัดหมี่ ผ้าลายซิด ตลอดจนผ้าลายจก ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นการทอผ้าเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนเป็นหลัก และมีบางส่วนที่ทอขึ้นเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้หากมีการจัดการทุนวัฒนธรรมภายในชุมชนอย่างเป็นระบบโดยการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานของการสร้างและการใช้ความรู้ ความคิด

สร้างสรรค์ และทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2553) โดยคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยแท้จริง ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2545) มองว่า การวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา นั้น นักวิจัยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดึงคนที่มีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ไม่ควรมองจากผู้วิจัยแต่เพียงฝ่ายเดียว ขณะเดียวกันแท้ที่จริงแล้วชาวบ้านเองหรือคนที่ถูกศึกษาเขาก็วิเคราะห์และวิจัยนักวิจัยด้วย ดังนั้นการวิจัยจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ 2 ทางระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย ขณะที่ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2559) ได้เสนอมุมมองสำคัญว่า ในอดีต แม้ความสำคัญและการทำงานกับชุมชนจะเป็นเรื่องที่พูดถึงกันมากมาย แต่ในความเป็นจริงแล้ว การทำงานขององค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนก็มักจะไม่ได้ใช้ชุมชนเป็นแนวตั้ง แต่กลับใช้องค์กร แผนงาน หรือไม่กี่วิชาชีพการเป็นตัวตั้งเสียเป็นส่วนใหญ่ เราจึงมักใช้องค์กร แผนงานและวิชาการเป็นแนวตั้งจนหลายครั้งละเลยชุมชนไป

ผู้วิจัยจึงได้จัดเวทีร่วมกับชุมชนชายแดนในจังหวัดอุบลราชธานี ในพื้นที่อำเภอโขงเจียม อำเภอสิรินธร และอำเภอบუნทริก เพื่อสำรวจความต้องการก็พบว่า ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญและเห็นด้วยกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านให้สามารถเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีลักษณะของการผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความร่วมสมัย ดังที่ วัฒนะ จุฑะวิภาค (2555) ได้กล่าวถึงคุณค่าของภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านว่า ผ้าทอมีความสำคัญโดยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสังคมไทยในแต่ละภูมิภาค รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนบธรรมเนียมและประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย ในปัจจุบันผ้าทอมีประโยชน์ใช้สอย ในชีวิตประจำวันด้วยการนำมาตัดเย็บเสื้อผ้าโดยออกแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้นผ้าทอไทยจึงต้องได้รับการอนุรักษ์ทั้งจากภาครัฐและเอกชน สอดคล้องกับที่ สุรียา สมทุพบุตย์ และพัฒนา กิตติอาษา (2537) ที่ได้นำเสนอให้เห็นความสำคัญของผ้าทอกับวิถีชีวิตของวัฒนธรรมของชาวอีสานว่า ผ้าทอและการทอผ้าเกิดจากวิถีชีวิตของชาวอีสานที่ผูกพันกับธรรมชาติ เรียนรู้การใช้หรือการปรับใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ก่อให้เกิดสรรพวิชาในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาใช้ในชีวิตสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจนกระทั่งปัจจุบัน ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางสนธิ์ สันทิพย์ (สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2563) ผู้นำกลุ่มอาชีพผ้าทอพื้นบ้านในพื้นที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี กล่าวว่า “ในพื้นที่ชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีมีภูมิปัญญาผ้าทอที่ได้รับการถ่ายทอด

มาอย่างช้านาน โดยมีลักษณะอันโดดเด่นทั้งในเรื่องของการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในธรรมชาติ มาสร้างสรรค์เป็นลวดลายผ้าที่มีความประณีตบรรจงเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและขายให้กับนักท่องเที่ยวในบางโอกาส เช่น ในเทศกาลงานประเพณีของชุมชน แต่ตัวผ้าพื้นบ้านเอง ยังขาดการออกแบบในรูปแบบที่หลากหลายและให้เกิดความร่วมมือเพื่อตอบโจทย์ กลุ่มคนสมัยใหม่ หากมีการนำเอานวัตกรรมมาช่วยในการพัฒนาให้เกิดเป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์ ผ้าทอพื้นบ้านที่ผสมผสานอัตลักษณ์ดั้งเดิมกับรูปลักษณ์ที่มีความทันสมัย ก็น่าจะเป็น จุดขายที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับผู้คนในชุมชนมากยิ่งขึ้น”

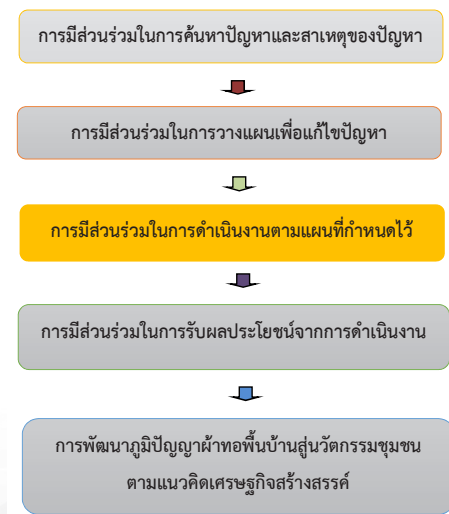
จากที่กล่าวมาข้างต้น ผ้าทอพื้นบ้านจึงควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่นวัตกรรมชุมชน ด้วยการสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านให้มีความ หลากหลายบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าให้เกิดการ แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันยังเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้านเพื่อ ปรับใช้กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอีกทางหนึ่งด้วย ดังที่ สำนักงานพัฒนานวัตกรรม ชุมชน (2563) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนวัตกรรมชุมชนในฐานะเครื่องมือในการรับมือ กับการเปลี่ยนแปลง ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการต่อรองและเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ที่นำไปสู่ เป้าหมายสำคัญคือความยั่งยืนของชุมชน สังคมเข้มแข็ง นำไปสู่บทเรียนในการพัฒนาเรื่อง อื่นหรือในพื้นที่ต่อไป ดังนั้น งานวิจัยนี้นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมด้านผ้าทอพื้นบ้านแล้ว งานวิจัยนี้ยังถือได้ว่าเป็นการปรับประยุกต์ใช้ องค์ความรู้ทางการวิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความมั่นคง และยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี
- 2) เพื่อพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัด อุบลราชธานีตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

3. กรอบแนวความคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี” จะเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองโดยใช้ทุนของท้องถิ่น คือ ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทรัพยากร ทั้งนี้การพัฒนาต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ทำให้คนในชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน โดยการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research) กับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงคติชนวิทยา (Folklore) เข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาชุมชน โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางและแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ (Problem-Learning Process) อันจะนำไปสู่การสร้างสรค์นวัตกรรมชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และการวิจัยทางคติชนวิทยา (Folklore Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจและศึกษาหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย สารานุกรม เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอพื้นบ้าน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดนวัตกรรมชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2. ขั้นการศึกษาชุมชน ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลภาคสนาม ได้เลือกผู้ให้ข้อมูล (Key informant) เป็นการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มอาชีพผ้าทอพื้นบ้านที่ได้รับความเชื่อถือจากคนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอโขงเจียม อำเภอสิรินธร และอำเภอบุณฑริก จำนวน 20 คน โดยการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงหลักจริยธรรมการวิจัยเป็นสำคัญ ได้แก่ การเคารพและยอมรับการตัดสินใจของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเต็มศักยภาพ และไม่นำข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายมาเปิดเผยหากไม่ได้รับความยินยอม อันเป็นการเคารพในศักดิ์ศรีมนุษย์ ด้านเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) 2) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และ 3) แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) จากนั้น ผู้วิจัยจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) ในหัวข้อดังนี้

2.1 ความหลากหลายของภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี

2.2 แนวทางการบริหารจัดการภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี

3. ขั้นตอนการจัดทำแผน

3.1 ผู้วิจัยจัดเวทีชาวบ้าน ประชุมปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผ่าทอพื้นบ้าน ผู้รู้ในชุมชนชายแดน นักวิชาการ นักคติชนวิทยา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้ พร้อมกับแนะนำแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูล

3.2 ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำข้อมูลที่ได้ตลอดจนสภาพปัญหา แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญา ผ่าทอพื้นบ้านโดยเน้นนวัตกรรมชุมชนที่จะนำไปสู่การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตลอดจนการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อไป

4. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่ค้นหา (Topic) แล้วอธิบายความและเรียบเรียงตรวจสอบข้อมูล ด้วยการสนทนากลุ่มและหลักฐานอื่น ๆ

4.2 วิเคราะห์ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดน อำเภอโขงเจียม อำเภอสรินทร์ และอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี

4.3 เปรียบเทียบเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. ขั้นตอนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. ผลการวิจัย

บริบทของชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี ในพื้นที่วิจัยจำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอโขงเจียม อำเภอสรินทร์และอำเภอบუნทริก มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ในลักษณะของที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและที่ราบเชิงเขาที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก อาทิตำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์มีทั้งกลุ่มที่นับถือพุทธศาสนาและรับถือผีบรรพบุรุษ ทั้งยังเป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมจากรุ่นสู่รุ่นอันโดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญา

ท้องถิ่นด้านการทอผ้าพื้นบ้าน การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) จำนวน 20 คน โดยประกอบไปด้วย 1) ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นกลุ่มที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอพื้นบ้านทั้งในส่วนของการสร้างเครื่องมือในการทอผ้าที่อาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติในท้องถิ่น กระบวนการและขั้นตอนในการทอผ้ารูปแบบต่างๆ รวมไปถึงการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าที่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนชายแดน 2) ผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มที่มีองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการและขับเคลื่อนชุมชนเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันก็เป็นกลุ่มที่จะต้องประสานงานกับรัฐเพื่อสร้างนโยบายในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านให้สามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ และ 3) กลุ่มอาชีพผ้าทอพื้นบ้าน เกิดจากการรวมกลุ่มของช่างฝีมือด้านการทอผ้าเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบโจทย์กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

จากการศึกษา การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี สามารถแยกผลการศึกษาได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องของพื้นความรู้ความสามารถของผู้คนในชุมชนที่เรารู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ของตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรอบรู้สะสม (ธวัช ปุณโณทก, 2531) ขณะเดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นยังแสดงให้เห็นถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า ความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาจึงสามารถเป็นได้ทั้งทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2543) จากการศึกษาองค์ความรู้อันเป็นภูมิปัญญาด้านผ้าทอพื้นบ้านของผู้คนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีสามารถรวบรวมได้ 2 ประการ อันได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า และ 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมการทอผ้าโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า

จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรับการทอผ้าในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี จะเห็นได้ว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าส่วนใหญ่

ประดิษฐ์ขึ้นจากองค์ความรู้เชิงช่างและใช้วัตถุดิบที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ที่สามารถสรรหาได้ภายในชุมชน โดยพบอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าจำนวน 9 ชิ้น ดังนี้

1) กี่ เป็นเครื่องมือสำคัญในการทอผ้า เป็นโครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทอผ้า จากการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นบ้านของชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีพบกี่ 2 ชนิด คือ กี่พื้นบ้าน และกี่กระตุกอุตสาหกรรม

2) ฟืม พบ 7 ขนาด ได้แก่ ฟืมหน้า 3 เมตร ฟืมหน้า 1 เมตร ฟืมหน้า 12 นิ้ว ฟืมหน้า 6 นิ้ว ฟืมหน้า 80 เซนติเมตร ฟืมหน้า 75 เซนติเมตร และฟืมหน้า 35 เซนติเมตร

3) เขากูกทอผ้า เป็นอุปกรณ์สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ใช้ในการทอผ้า เขากูกจะมีส่วนสำคัญในการแยกเส้นด้ายเพื่อกำหนดลวดลาย โดยเฉพาะเส้นด้ายหลักที่ถูกโยงไปรอบตัวกี่ หรือหูก เขากูกจะถูกมัดรวบเก็บเอาไว้เมื่อใช้งานเสร็จแล้ว แต่จะไม่ทิ้งเส้นด้ายให้หลุดออก เนื่องจากหากหลุดออกมาลวดลายและเส้นด้ายก็จะไม่ได้ลายเช่นเดิม

4) กระสวย เป็นอุปกรณ์ในการใส่ด้ายและสอดไปมาระหว่างทอผ้า กระสวยจะถูกสร้างขึ้นจากไม้เนื้อแข็ง ตรงกลาง จะเจาะรูไว้สำหรับในหลอดด้ายและรูสำหรับให้ด้ายไหลออกมา บางอันใส่ด้าย 1 หลอด บางอันสามารถใส่ด้ายได้ 2 หลอด ในคราวเดียวกัน

5) หลอดฝ้าย เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับบรรจุด้ายเข้าไปแกนหลอด หรือใจหลอด ทำจากเถาว์วัลย์พื้นบ้านซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “เครือไส้ตัน” และต้นงา เมื่อนำมาแล้ว จะทำการตัดให้ได้ขนาดตามต้องการ แล้วนำไปคว้านเอาไส้ตันในออกเพื่อให้เกิดรูที่สม่ำเสมอ จากนั้นจึงนำไปตากแดดให้แห้งสนิท ก่อนที่จะนำมาใช้งาน (ปรับภาษาวิชาการ)

6) กงติดฝ้าย เป็นอุปกรณ์ในการติดฝ้ายที่ผ่านการแยกเมล็ดออกแล้ว จึงนำเอาฝ้ายที่ได้มาติดเพื่อให้ด้ายฟู มีความยืดหยุ่น กงติดฝ้ายจะมีลักษณะคล้ายคันธนูทำจากไม้ไผ่ และมัดด้วยเชือกเอ็นที่มีความเหนียวจำนวน 2 เส้น ที่มัดติดกัน

7) อ้าวเข็นฝ้าย เป็นอุปกรณ์ในการคัดแยกฝ้ายออกจากเมล็ด เพื่อให้เกิดความสะดวกในการนำฝ้ายมาเข้ากระบวนการปั่นให้เป็นเส้นด้วยอ้าว มักทำจากไม้เนื้อแข็ง มีลักษณะเป็นโครงสร้างขึ้นมามีไม้สองท่อนกลมปลายอีกด้านเป็นพื้นเกลียวเพื่อให้ไม้ทั้งสองท่อนหมุนเข้าหากันและแยกระหว่างฝ้ายกับเมล็ดออกจากกัน (ภาษาวิชาการ)

8) อักเข็นฝ้าย เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับใส่ฝ้ายที่ถูกทำให้เป็นเส้นแล้ว อักจะทำหน้าที่เก็บเส้นด้ายเพื่อไม่ให้เส้นด้ายพันกัน และเพื่อให้ง่ายต่อการนำมาใช้ในการเข้าหลอดด้ายต่อไป

9) หลาเข็นฝ้าย เป็นอุปกรณ์สำคัญในการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้น หลาเป็นโครงสร้างไม้ผสมกับเหล็กบางส่วน โดยด้านหนึ่ง มีลักษณะเป็นวงกลมคล้ายล้อจักรยาน ส่วนอีกด้านจะทำขึ้นมาโดยให้มีเหล็กด้านหนึ่งยื่นออกมาเพื่อใช้สำหรับใส่เส้นหลอดด้าย

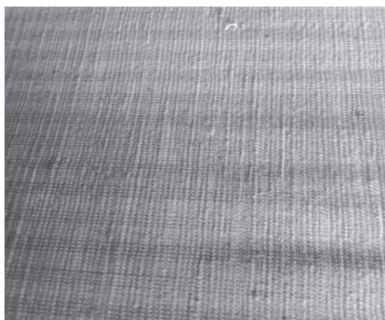
1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมการทอผ้า

จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมการทอผ้าในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีจะเห็นได้ว่า การทอผ้าจัดเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชายแดนที่มีการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าจากการสังเกตธรรมชาติและสภาพแวดล้อมภายในชุมชนให้กลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น อาทิ ดอกไม้ สัตว์ปีกสวยงาม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ตลอดจนปลาหลากชนิดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แม่น้ำโขง ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านมีการทอผ้าพื้นบ้านโดยสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

1) การทอผ้ามัดหมี่ เป็นการทอผ้าแบบมัดย้อมก่อนการทอ ซึ่งผู้ทอจะออกแบบลวดลายไว้ก่อน ถ้าต้องการลายสีจะต้องมัดและย้อมหลายครั้งจนกว่าจะได้จำนวนของสีครบตามที่ต้องการแล้วจึงนำไปทอด้วยเทคนิคการขัดสานธรรมดา ลวดลายบนผ้าก็จะเกิดขึ้นตามลายที่มัดย้อม โดยพบจำนวน 6 ลาย ได้แก่ ลายมัดหมี่หว่ง ลายมัดหมี่ปักจับ ลายมัดหมี่พิกุล ลายมัดหมี่ ข้าวหลามตัด ลายมัดหมี่สายฝน และลายมัดหมี่ต้นข้าว

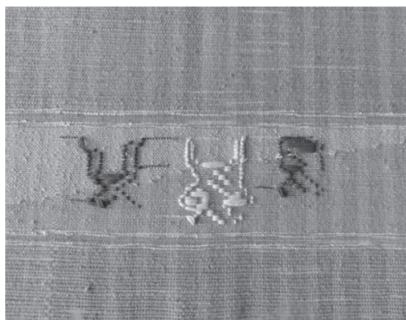
2) การทอผ้าลายขีด เป็นกรรมวิธีการทอผ้าโดยใช้ไม้เขี่ยหรือสเก็ดซ้อนเส้นด้ายยืนขึ้นแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งขึ้นไปในแนวเส้นยืนที่ถูกจัดซ้อนขึ้นนั้น ซึ่งจังหวะของการสอดเส้นด้ายจะก่อให้เกิดลวดลายแบบต่าง ๆ ตามจินตนาการและภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ของช่างทอผ้า โดยพบจำนวน 5 ลาย ได้แก่ ลายขีดดอกไม้ ลายขีดผีเสื้อ ลายขีดช้าง ลายขีดปลาปัก และลายขีดผาแต้ม

3) การทอผ้าลายจก เป็นกรรมวิธีการทอผ้าที่มีลักษณะคล้ายการทอผ้าลายขีด แต่จะมีการสร้างลายโดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผืนผ้าเพื่อสร้างลวดลายด้วยด้ายพิเศษสีต่าง ๆ ซึ่งสามารถจกผ้าจากด้านหน้าหรือด้านหลังของผ้าก็ได้ โดยพบจำนวน 4 ลาย ได้แก่ ลายจกดาว ลายจกผาแต้ม ลายจกช้าง และลายจกปลาปัก ดังตัวอย่างลายผ้าในภาพที่ 2 และภาพที่ 3

ภาพที่ 2 ผ้าลายสายฝน

ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

ภาพที่ 3 ผ้าลายซิด

ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

ด้านขั้นตอนในการทอผ้าพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในมิติที่หลากหลาย ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาเชิงช่างไม้ และภูมิปัญญาการทอผ้า ผสมผสานกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด พบว่า มี 11 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การปลูกฝ้าย ชาวบ้านนิยมปลูกริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยจะเริ่มปลูกหลังน้ำลด ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งจะปลูกพร้อมกับข้าวโพด ถั่วลิสง ทั้งนี้เนื่องจากการปลูกฝ้ายริมโขงจะไม่จำเป็นต้องรดน้ำ การปลูกฝ้ายเป็นการปลูกตามธรรมชาติ ไม่ต้องรดน้ำใส่ปุ๋ยแต่อย่างใดเพราะริมตลิ่งแม่น้ำโขงจะมีความชุ่มชื้นและมีน้ำซึมตลอดระยะเวลา 3 เดือน ประมาณช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ดอกฝ้ายก็จะบานและแห้ง ชาวบ้านก็จะนิยมนำไปเก็บดอกฝ้ายในช่วงนั้น

2) การเก็บเกี่ยวฝ้าย เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง เนื่องจากระยะเวลาในช่วงทอผ้าจะต้องดูให้ได้ว่าดอกฝ้ายมีความสมบูรณ์หรือไม่ หรือเป็นเพียงการแห้งตาย ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าดอกฝ้ายที่แห้งนั้น ฝ้ายฝ้ายมีขนาดใหญ่หนา นุ่ม หรือได้ขนาดที่ต้องการหรือไม่ เมื่อได้ขนาดที่ต้องการแล้วก็ให้นำมาเก็บกลีบดอก ใบ และเศษวัสดุอื่นที่ปะปนออกทำความสะอาดให้เรียบร้อย จากนั้นนำมาตากให้แห้งอีกครั้งก่อนนำมาแยกฝ้ายออกจากเมล็ด

3) การอ้วฝ้าย เป็นการคัดแยกเมล็ดฝ้ายออกจากดอกฝ้าย ขั้นตอนนี้จะต้องพิถีพิถันเป็นพิเศษ เพราะการอ้วฝ้ายจะต้องไม่ให้ฝ้ายเลอะ และพยายามอ้วให้ได้ฝ้ายออกมามากที่สุด

4) การติดฝ้าย เป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งการติดฝ้ายจะใช้กึ่งติดฝ้าย เพื่อให้เส้นฝ้ายมีความละเอียดเป็นปุยนุ่ม สามารถที่จะนำมาปั่นเพื่อให้ได้เส้นใยที่มีคุณภาพดีไม่ขาด การติดฝ้ายจึงสำคัญมากหากติดฝ้ายไม่ดี เมื่อนำไปปั่นเป็นเส้นก็จะได้เส้นใยที่ไม่สม่ำเสมอ หรืออาจฉีกขาดทำให้เสียเวลาในการปั่นเส้นด้ายเป็นอย่างมาก

5) การล่อฝ้าย เป็นการนำฝ้ายที่ผ่านการติดเป็นปุยแล้วมาล่อใส่กับไม้กลม ๆ คล้ายตะเกียบแต่มีขนาดใหญ่กว่า เพื่อให้ได้ฝ้ายที่มีลักษณะเป็นรู ก่อนที่จะนำไปทำเป็นเส้นด้ายต่อไป

6) การเส้นฝ้าย เป็นการนำฝ้ายที่ผ่านการล่อแล้วมาเส้นให้เป็นเส้นด้าย โดยใช้ หลาหมุนฝั้วขวามือ ส่วนฝั้วซ้ายมือ ก็จะจับล่อด้าย ขั้นตอนนี้สำคัญมาก ช่างทอต้องมีความชำนาญ และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้ได้ เส้นด้ายที่ดีจะต้องมีเส้นที่สม่ำเสมอ ไม่หนา หรือบางจนเกินไป

7) การเปียฝ้าย เป็นการนำเอาเส้นด้ายที่ปั่นเป็นเส้นแล้วมาเปียใส่ไม้เพื่อจะนำไปมัดรวมกันเป็นปอย เพื่อจะนำไปใช้ในการปั่นเข้าหลอดด้ายในขั้นตอนต่อไป

8) การซักฝ้าย เป็นการทำความสะอาดเส้นฝ้าย ซึ่งในกระบวนการที่ผ่านมา อาจทำให้เส้นฝ้ายเลอะ หรือเปื้อนได้ ก่อนที่จะนำมาย้อม หรือเข้าหลอดด้ายจึงจำเป็นต้องนำไปซักทำความสะอาด โดยนำไปแช่ผงซักฟอกไว้ 1 คืน จากนั้นนำไปตากให้หมาด ก่อนที่จะนำไปย้อมสี

9) การย้อมฝ้าย เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งช่างทอผ้าในชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานีได้ใช้เปลือกไม้และต้นพืชที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง และเชิงเขา มาใช้ในการย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งสีที่ได้จากการย้อมแบบธรรมชาติ มีสีหลัก 5 สี ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีส้มตาลเข้ม สีเทา และสีชมพู ซึ่งแต่ละสีมีการใช้พืชและกรรมวิธีในการย้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) สีเขียว ส่วนประกอบที่ใช้คือ เปลือกไม้มะม่วงสด, ใบสมอ, ใบहुกวาง, เปลือกดินนก, หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง จำนวน 1 ตะกร้า สารส้ม 1 ถ้วยกาแฟ น้ำครึ่งป วิธีการต้มคือ นำน้ำมาใส่ปิบครึ่งปิบมาต้ม ละลายสารส้ม 1 ถ้วย จากนั้น ใส่เปลือกมะม่วง หรือเปลือกดินนก หรือใบสมอ หรือใบहुกวาง มาต้มเคี่ยวโดยใช้เวลาประมาณ 3 -4 ชั่วโมง

(2) สีเหลือง ส่วนประกอบที่ใช้คือ เปลือกไม้มะม่วงสด หรือแก่นขนุน หรือ ขมิ้นผง หรือต้นเข จำนวน 1 ตะกร้า น้ำปูนใส 1 ลิตร น้ำ 10 ลิตร วิธีการต้มคือ นำน้ำ

10 ลิตร มาต้ม นำน้ำปูนใสมาใส่ 1 ลิตร จากนั้นใส่เปลือกมะม่วง หรือแก่นขนุน หรือขมิ้นผง หรือต้นเข มาต้มเคี่ยวโดยใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง

(3) สีน้าตาลเข้ม ส่วนประกอบที่ใช้คือ เปลือกไม้ประตู่สด เปลือกกะโดน เค็ง อะลาง ลำคอง จำนวน 1 ตะกร้า น้ำปูนใส 1 ลิตร น้ำ 10 ลิตร วิธีการต้มคือ นำน้ำ 10 ลิตร มาต้ม นำน้ำปูนใสมาใส่ 1 ลิตร จากนั้นใส่เปลือกไม้ประตู่สด เปลือกกะโดน เค็ง อะลาง ลำคอง มาต้มเคี่ยวโดยใช้เวลาประมาณ 3 -4 ชั่วโมง

(4) สีเทา ส่วนประกอบที่ใช้คือ เปลือกไม้กระบกสด เปลือกกะโดน ผ่าน มะค่า แต่ มะกอกกัน จำนวน 1 ตะกร้า น้ำสารส้ม 1 ลิตร น้ำ 10 ลิตร วิธีการต้มคือ นำน้ำ 10 ลิตร มาต้ม นำน้ำสารส้มมาใส่ 1 ลิตร จากนั้นใส่เปลือกไม้กระบกสด เปลือกกะโดน ผ่าน มะค่าแต่ มะกอกกัน มาต้มเคี่ยวโดยใช้เวลาประมาณ 3 -4 ชั่วโมง

(5) สีชมพู ส่วนประกอบที่ใช้คือ เปลือกไม้กระบกสด จำนวน 1 ตะกร้า น้ำปูนใส 1 ลิตร น้ำ 10 ลิตร วิธีการต้มคือ นำน้ำ 10 ลิตร มาต้ม นำน้ำปูนใสมาใส่ 1 ลิตร จากนั้นใส่เปลือกไม้ประตู่สด มาต้มเคี่ยวโดยใช้เวลาประมาณ 3 -4 ชั่วโมง

10) การเข้าหลอด คือ การนำเส้นด้ายที่ผ่านการย้อมและตากแดดให้แห้ง จากนั้นก็นำปอียดที่ได้มาเข้าหลา และกงเพื่อบั่นให้เข้ากับหลอดด้าย ก่อนที่จะนำเข้ากระสวยเพื่อใช้ในการทอในลำดับต่อไป

11) การทอ เป็นกรรมวิธีที่มีความละเอียดสูงสุด เพราะการทอคือการกำหนด ลวดลายให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนด เช่นลายมัดหมี่ ช่างทอต้องทอลวดลายให้มีความละเอียด สม่ำเสมอ ลายที่ออกมาจะได้มีขนาดที่เท่ากัน ไม่ขาดหาย หรือขนาดใหญ่จนเกินไป ส่วนลายซิดหรือลายจกก็จะต้องใช้ความชำนาญในการทอเป็นอย่างยิ่ง

2. การพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี

การวิจัยในกิจกรรมนี้มุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้าน เพื่อยกระดับให้เป็นนวัตกรรมชุมชนที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและมีมูลค่าสูงในทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้าน พบว่ามี 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชน

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่มุ่งจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนชายแดน อำเภอโขงเจียม อำเภอสิรินธร และอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาและยกระดับผ้าทอ ซึ่งพบว่า ชุมชนต้องการให้พัฒนาต้นแบบนวัตกรรมผ้าทอ 2 กลุ่ม คือ 1) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอร่วมสมัย 2) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอแปรรูป

2.2 การพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้าน

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่มุ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้าน จากการศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดน 2 กลุ่ม คือ 1) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ร่วมสมัย 2) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอแปรรูป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ด้านการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอร่วมสมัย เนื่องด้วยผ้าทอพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนโดยส่วนใหญ่ถูกทอดทิ้งเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นหลัก จากการสำรวจความต้องการของชุมชนจึงเกิดข้อตกลงร่วมกันที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้เกิดความร่วมสมัยภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมสำหรับจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยพบจำนวน 13 ประเภท ได้แก่ 1) ผ้าคลุมไหล่ 9 ผลิตภัณฑ์ คือ ผ้าคลุมไหล่ลายขวาง ผ้าคลุมไหล่ลายขวางใหญ่ ผ้าคลุมไหล่ลายปลาชะโด ผ้าคลุมไหล่ลายหมี่ขอ ผ้าคลุมไหล่ลายผาแต้ม ผ้าคลุมไหล่ลายขิดระยะ ผ้าคลุมไหล่ลายจกอกพิกุล ผ้าคลุมไหล่ลายจกขาว และผ้าคลุมไหล่ลายผาแต้มรูปคน 2) ผ้าพันคอ 2 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผ้าพันคอลายขิดพื้นบ้าน และผ้าพันคอลายมัดหมี่ขอ ดังตัวอย่างในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ผ้าคลุมไหล่ลายผาแต้มรูปคน
ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

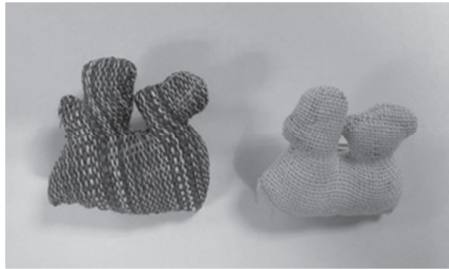

(2) ด้านการพัฒนานวัตกรรมต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอแปรรูป เป็นการพัฒนาด้านแบบสินค้าให้มีขนาดเล็กลง มีความคงทนสวยงาม และสามารถใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งได้ แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของลายผ้าพื้นเมือง โดยพบจำนวน 5 ประเภท ได้แก่ 1) ต่างหูผ้า 2) เข็มกลัด 3) กระเป๋าโทรศัพท์ 4) พวงกุญแจ 5) ปกสมุดบันทึก โดยมีรายละเอียดของต้นแบบผลิตภัณฑ์ ดังภาพประกอบที่ 5-9

ภาพที่ 5 ต่างหูผ้า

ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

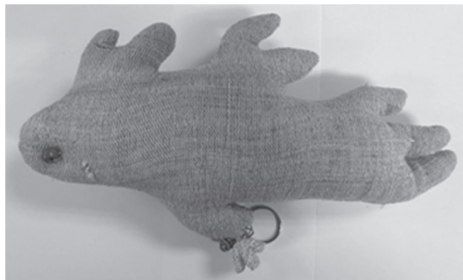
ภาพที่ 6 เข็มกลัดรูปผาแต้ม

ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

ภาพที่ 7 กระเป๋าโทรศัพท์

ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

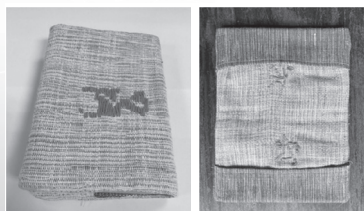

ภาพที่ 8: พวงกุญแจปลาบึก

ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

ภาพที่ 9 ปกสมุดบันทึก

ที่มา: รังสรรค์ นัยพรม, 2564

2.3 การจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

กิจกรรมนี้มุ่งจัดขึ้นเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปคืนความรู้ให้กับชุมชนเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์จากผ้าทอในชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี

2.4 ชี้นำนวัตกรรมชุมชน

ชี้นำนวัตกรรมชุมชน แสดงให้เห็นว่า เมื่อชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ อย่างมีส่วนร่วมโดยการระดมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอพื้นบ้านมาแลกเปลี่ยนความหลากหลายของทักษะที่นำไปสู่การสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยนวัตกรรม ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเน้นนวัตกรรมร่วมกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้เกิดความหลากหลายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ ลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการกระตุ้นและส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงนวัตกรรมใหม่ ๆ สามารถรับและปรับใช้นวัตกรรมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและจัดการกับปัญหาในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของชุมชนชายแดนในจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งเป็นพื้นที่จุดยุทธศาสตร์สำคัญทั้งในเชิงการค้าชายและการท่องเที่ยว ชุมชนนวัตกรรมที่เกิดจากการรื้อฟื้นและผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอพื้นบ้านให้มีความร่วมสมัย จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนบนรากฐานทุนทางวัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษา การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีได้สะท้อนให้เห็นกระบวนการสั่งสมซึ่งองค์ความรู้ว่าด้วยการทอผ้าพื้นเมืองจากรุ่นสู่รุ่นในมิติที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักประยุกต์ใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อาทิ วัตถุดิบพื้นฐานในการ

ทอผ้าที่มาจากพืชท้องถิ่นที่ขึ้นอยู่บริเวณริมแม่น้ำโขงอย่างต้นฝ้าย ที่นำมาแปรรูปผ่านเครื่องมือในการทอผ้าที่ผู้คนในชุมชนคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นเอง รวมไปถึงการใช้สีย้อมผ้าที่มาจากเปลือกและผลของต้นไม้ประจำท้องถิ่นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของสีผ้าให้โดดเด่น ทั้งยังเป็นการต่อยอดกระบวนการทำมือในทุกขั้นตอนของการเตรียมวัตถุดิบ ขณะเดียวกัน ความโดดเด่นอีกประการหนึ่งของผ้าทอมือในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีคือ ลวดลายผ้าที่มีการประดิษฐ์สร้างขึ้นจากการสังเกตความเป็นไปของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงการนำเอาเรื่องเล่าและแหล่งท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นมาบรรจุไว้ในลายผ้าเพื่อสร้างลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม อาทิ ลายของผ้ามัดหมี่ที่ปรับใช้จากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอย่างเช่นฝนตก หรือลายต้นข้าวที่ฉายภาพให้เห็นความเป็นวัฒนธรรมข้าว ภายในชุมชน ลายขิดปลาปักเป้าเป็นการปรับใช้ปลาในท้องถิ่นชุมชนแม่น้ำโขงมาสร้างสรรค์เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสายน้ำ หรือลายขิดผาแต้มที่ชุมชนชายแดนในเขตอำเภอโขงเจียมได้นำเอาวัตถุดิบที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์เป็นลายผ้าได้อย่างน่าสนใจ

ปรากฏการณ์ข้างต้น จึงเป็นความพยายามในการใช้ผ้าทอพื้นบ้านเพื่อสร้างอัตลักษณ์และยืนยันรากเหง้าทางชาติพันธุ์ ของกลุ่มชนในบริบทชุมชนชายแดน ขณะเดียวกันก็เป็นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์ที่ได้เกิดปรากฏการณ์โหยหาหรือวิลหาอดีต (nostalgia) ที่นำไปสู่การให้ความหมายใหม่หรือการประดิษฐ์วัฒนธรรม (cultural invention) ในสังคมโลกสมัยใหม่ (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) สินค้าในสังคมทุนนิยมมิได้เน้นเพียงประโยชน์ใช้สอยพื้นฐานแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังเน้นการบริโภคความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่ได้บรรจุเอาความทรงจำและการโหยหาอดีตในโลกทุนนิยมตอนปลายไว้ในตัว การทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (cultural commodification) จึงเป็นอีกหนึ่งในปฏิบัติการทางสังคมที่ทำให้อัตลักษณ์ท้องถิ่นสามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคมไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวของชุมชนชายแดนภายใต้บริบทของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้กล่าวถึงการทำให้วัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าว่าเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นสถานการณ์ที่น่ากังวลว่าเรากำลังเผชิญกับวัฒนธรรมใหม่ซึ่งไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่เป็นจริง แต่ก็ป็นวัฒนธรรมที่มีพลัง เพราะมีอำนาจเศรษฐกิจและการเมืองของชนชั้นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ประเทศไทยมีนโยบายผลักดันให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศ ทั้งยังได้แพร่กระจายเข้าไปถึงระดับชุมชนท้องถิ่น ผลกระทบจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เพราะส่วนใหญ่ของประเทศไทยประชาชนนั้นมียาได้ต่ำ จึงเป็นธรรมดาที่ประชาชนพร้อมจะตอบสนองต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นในทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มรายได้ของตนเอง

อย่างไรก็ตาม นอกจากการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าแล้ว อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในการทอผ้าพื้นบ้านยังมีส่วนสำคัญ ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า กล่าวคือ การตอบสนองต่อวัฒนธรรมแบบสินค้าทำมือที่ฉายภาพให้เห็นภูมิปัญญาของผู้คนในชุมชน ในการรู้จักปรับประยุกต์ใช้วัตถุดิบท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ อาทิ กี่ ที่ถูกใช้เป็นโครงสร้างเพื่อรองรับอุปกรณ์ หรือการประดิษฐ์พื้ที่มีหลากหลายขนาดเพื่อให้ได้ลวดลายผ้าที่ประณีตสวยงาม การใช้หลอดฝ้ายที่มาจากเถาวัลย์พื้นบ้าน การใช้อิฐและอิฐที่ทำจากไม้เนื้อแข็งภายในชุมชน ขณะที่ขั้นตอนในการทอผ้าก็ยังคงอาศัยระยะเวลาที่ค่อนข้างนานเนื่องจากการใช้วัตถุดิบในชุมชนที่ออกผลผลิตตามฤดูกาล ซึ่งเมื่อได้ดอกฝ้ายมาแล้ว ยังต้องผ่านกระบวนการแปรรูปเพื่อให้เป็นเส้นด้ายธรรมชาติอีกหลายขั้นตอนที่ล้วนแล้วต้องอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษ ทำให้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าพื้นบ้านเริ่มเลือนหายไปจากชุมชน การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเริ่มต้นจากการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการทอผ้าพื้นบ้านให้เป็นระบบจึงเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่จะมีส่วนในการต่อยอดไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมผ้าทอพื้นบ้านในบริบทชุมชนชายแดนต่อไป

2. ด้านการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี

การวิจัยในประเด็นดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนานวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้านในลักษณะของการยกระดับให้เป็นนวัตกรรมชุมชน โดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมมาสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าสูงในทางเศรษฐกิจ โดยผู้วิจัยได้เริ่มจากขั้นของการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี เน้นชุมชน 2 กลุ่ม คือ 1) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอร่วมสมัย และ 2) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอแปรรูป ซึ่งชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะคือ การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยผ้าทอพื้นบ้าน และการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชน ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการและกลุ่มคนภายในชุมชนเพื่อระดมความคิดในการ

แก้ไขและจัดการกับปัญหา รวมไปถึงการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (2548) ที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับมิติของการพัฒนาว่า ภูมิปัญญาเป็นหัวใจของการพัฒนาที่เน้นมิติด้านวัฒนธรรมและมีศูนย์กลางอยู่ที่ชาวบ้าน ทั้งยังเป็นชุดความคิดที่นำไปสู่ปฏิบัติการบางอย่างทางสังคม ขณะเดียวกันภูมิปัญญาก็อยู่ในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้และขบวนการเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโจทย์การวิจัยจึงเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับกันภายในกลุ่มที่นำไปสู่การสร้างเครือข่ายในสังคมและสร้างพลังทางชุมชนในอีกทางหนึ่ง

ด้านการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มเพื่อให้เกิดความหลากหลายของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอร่วมสมัย และผลิตภัณฑ์ผ้าทอแปรรูป ซึ่งด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอร่วมสมัยจะเน้นประโยชน์ในเชิงใช้สอยเป็นหลัก ได้แก่ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ และผ้าขาวม้า แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งการขายอัตลักษณ์ของลายผ้าพื้นเมืองแบบดั้งเดิมเป็นสำคัญ ขณะที่กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอแปรรูป จะเน้นการใช้เพื่อเป็นเครื่องประดับสวยงามเป็นหลัก ได้แก่ ต่างหูผ้า เข็มกลัดที่เน้นผลิตภัณฑ์สำหรับสุภาพสตรี กระเป๋าโทรศัพท์ ปกสมุดบันทึก และพวงกุญแจที่ยังคงเน้นการขายเรื่องเล่าในท้องถิ่นผ่านสินค้าพื้นบ้านเป็นสำคัญเพื่อใช้ผ้าทอเป็นเครื่องมือในการบ่งชี้ตัวตนของชุมชนชายแดน ดังที่ ยศ สันตสมบัติ (2559) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างสินค้าทางชาติพันธุ์ไว้ว่า ความพยายามของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชายแดนในการ “เปิดพื้นที่” เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ผ่านการผลิตสินค้าเพื่อขายนักท่องเที่ยวมีอย่างน้อย 3 วิธี วิธีแรก เป็นการนำเอาสัญลักษณ์หรือความหมายออกจากบริบทเดิมเพื่อนำไปเปลี่ยนเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น ดึงเอาลายผ้าที่เคยประดับบนแขนเสื้อของผู้หญิง หรือลายพันทมาที่เคยอยู่บนย่ามของผู้ชาย หรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่บ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองมาใส่ในผลิตภัณฑ์เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว วิธีการที่สอง การไปถกฉวยเอาสัญลักษณ์ของชนกลุ่มอื่น ทั้งลวดลาย สี สันและรูปแบบ มาใส่ในผลิตภัณฑ์ตน และวิธีการที่สาม การดัดแปลงและสร้างผลิตภัณฑ์ของตนเอง เช่น กระเป๋า แผ่นรองแก้ว ปอกลหมอน ผ้าคลุมเตียง เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่ามากขึ้น ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ จุฑามาศ ดอนอ่อนบัว และจิรวรรณ

พิระสันต์ (2563) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่น จังหวัดเลย ในประเด็นว่าด้วยนวัตกรรมการพัฒนากระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือที่ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่า การใช้ความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมร่วมกับการออกแบบในเชิงสร้างสรรค์ ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับผ้าฝ้ายทอมือให้มีรูปแบบมาตรฐานสากลร่วมสมัยสามารถสร้างความแตกต่าง เพิ่มมูลค่า และขยายขอบเขตการค้าที่กว้างขึ้น ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเกิดการเรียนรู้นวัตกรรมใหม่เพื่อตอบโจทย์ความยั่งยืนของท้องถิ่นด้วย

อย่างไรก็ตามผ้าทอพื้นเมืองดังกล่าวยังคงผลิตได้น้อยเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องทุนทางธรรมชาติและกำลังในการผลิต รวมไปถึงการขาดองค์ความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้หาแนวทางร่วมกับชุมชนด้วยการสร้างนวัตกรรมต้นแบบจากผ้าทอพื้นบ้าน โดยพยายามคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ดั้งเดิมของลายผ้าและสีที่ย้อมจากเปลือกไม้ธรรมชาติ และได้มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อใช้เป็นต้นแบบของสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว นวัตกรรมต้นแบบจึงเน้นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นรากเหง้าทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชนกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ อันเป็นที่ต้องการของตลาดในระบบทุนนิยม ขณะเดียวกันตัวสินค้าเองก็มีทั้งประโยชน์ในเชิงใช้สอยและประโยชน์ในแง่ของความหมายเชิงสัญลักษณ์ หรือความหมายทางวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งที่วัฒนธรรมการบริโภคสมัยใหม่กำลังให้ความสนใจ ดังที่ ชาตยา มุกสง (2549) ได้กล่าวถึงสังคมแห่งการบริโภคในบริบทโลกาภิวัตน์ว่า วัฒนธรรมบริโภคเป็นแหล่งความรู้สึกรังสรรค์และความฝันของผู้คน สินค้าได้กลายมาเป็นวัตถุที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับใช้เป็นสื่อในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สินค้าภายใต้วัฒนธรรมการบริโภคกลายเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ซึ่งถูกบริโภคและสามารถนำมาเป็นสื่อสร้างอัตลักษณ์สำหรับผู้คน โลกยุคปัจจุบันจึงเป็นสังคมแห่งการบริโภคที่สินค้าถูกบริโภคมากกว่ามูลค่าที่แท้จริง และประโยชน์ใช้สอยของสินค้าถูกทำให้หมดบทบาทลงอย่างสิ้นเชิง เพราะโดยปกติแล้วผู้คนมักคิดว่าวัตถุที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ไม่สอยหรือไม่ก็เป็นวัตถุเพื่อสนองความต้องการของผู้คนเป็นอันดับแรก แต่ ฌอง โบตริยาร์ด นักทฤษฎีสังคมชาวฝรั่งเศสกลับมองในทางตรงข้ามกับทัศนะข้างต้น เพราะเขาเชื่อว่าเครื่องมือเครื่องใช้และวัตถุที่อยู่รอบตัวเรามีพื้นฐานมาจาก “ค่าแห่งการแลกเปลี่ยนแห่งสัญลักษณ์” เป็นสำคัญ ส่วน “ค่าการใช้” ของวัตถุนั้นไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกเหนือจากเป็นสิ่งที่ทำให้เราระลึกถึงคุณค่าของสิ่งนั้นหรือเป็นแค่เครื่องเตือนใจเท่านั้น

การสร้างนวัตกรรมต้นแบบผ้าทอพื้นบ้าน จึงเป็นความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ผู้คนในชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี เกิดสำนึกรักในภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน ขณะเดียวกันก็เป็นการผลักดันให้ผ้าทอพื้นบ้าน กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ช่วยสร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งและศักยภาพให้กับ ชุมชน งานวิจัยนี้จึงเป็นการสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้กับภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน ผ่านการรวบรวมมรดกภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านที่มีอยู่อย่างหลากหลายให้เป็นระบบ ขณะเดียวกันก็ได้มีการสร้างสรรค์นวัตกรรมผ้าทอของชุมชนที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ดั้งเดิมกับวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่นำไปสู่การสร้างและกระจายรายได้ให้กับชุมชนชายแดน ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ที่วัฒนธรรมได้ถูกทำให้ เป็นสินค้า ทำให้ชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีเข้าสู่การเป็นชุมชนนวัตกรรม ที่สามารถ ดึงเอาทรัพยากรในพื้นที่มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเชิงเศรษฐกิจ เกิดโอกาสในการ เรียนรู้สิ่งใหม่ที่จะช่วยส่งเสริม กระตุ้น พัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สามารถต่อยอดกับ กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยภายใต้ระบอบทุนนิยมได้

7. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนในชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่า ผ้าทอพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน ชายแดนที่มีอัตลักษณ์อันโดดเด่น แต่ยังขาดนโยบายในเชิงของการอนุรักษ์และสืบทอด ที่ชัดเจน เพื่อให้ภูมิปัญญาดังกล่าวสามารถดำรงตนอยู่ได้ ผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อเสนอแนะในเชิง นโยบายเพื่อให้เกิดชุมชนนวัตกรรมที่เข้มแข็งและยั่งยืน ดังนี้

1. รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุน ส่งเสริม การอนุรักษ์และการสืบทอด ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน เพื่อให้ภูมิปัญญาเหล่านี้ได้รับการส่งต่อสู่ลูกหลานต่อไป
2. รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในด้านการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน ให้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน

3. รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดแนวนโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านอย่างเป็นรูปธรรม มีโครงการเข้ามาพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้มีโจทย์หลักในการวิจัยคือเพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอพื้นบ้านและการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนในบริบทพื้นที่ชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่วิจัยมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผ้าทอพื้นบ้านที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนชายแดนอันโดดเด่น ขณะเดียวกันชุมชนเองก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบผ้าทอพื้นบ้านให้มีความหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคภายใต้กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยใช้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่การสร้างชุมชนนวัตกรรมอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยครั้งต่อไปครอบคลุมรอบด้านมากยิ่งขึ้น รวมทั้งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดผ้าทอพื้นบ้านในบริบทชุมชนชายแดนเชิงสร้างสรรค์เพื่อเป็นการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการวิจัยผ้าทอพื้นบ้านที่บริบทชุมชนชายแดนที่ครอบคลุมทั้งการออกแบบ การบรรจุภัณฑ์ การตลาด ตลอดจนการสร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีความชัดเจน อันจะสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง
3. ควรมีการศึกษาผ้าทอประเภทอื่น ๆ หรือในชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อันจะเป็นการอธิบายความเป็นสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชน กรณีศึกษาอำเภอโขงเจียม อำเภอสิรินธร และอำเภอบუნทรบุรี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ทำงานที่ตนรัก สนับสนุนทุนวิจัยให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหาร สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

อุบลราชธานี ที่ช่วยสนับสนุน ส่งเสริม การทำวิจัยให้มีความราบรื่น และสามารถตอบโจทย์ การพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณพ่อแม่พี่น้องในอาณานิคมบริเวณ ชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นแรงบัลดาลใจให้ผู้วิจัยและทีมงานได้เข้ามา มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมผ้าทอพื้นบ้านด้วยมิตรไมตรี

9. เอกสารอ้างอิง

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2559). *วิถีชุมชน เครื่องมือ 7 ชิ้นที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก*. พิมพ์ครั้งที่ 12. นนทบุรี: สุขศาลา.
- จักรกริช สังขมณี. (2561). *Limology* ชายแดนศึกษา กับเขต-ชั้นวิทยาของพื้นที่ใน/ระหว่าง. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2543). *ภูมิปัญญาอีสาน*. มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุฑามาศ ดอนอ่อนบัว และจิรวัฒน์ พิระสันต์. (2563). นวัตกรรมการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมือ อัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดเลย. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(2), 22-42.
- ชาติชาย มุกสง. (2549). ฟาสต์ฟู้ดกลายพันธุ์: การเปลี่ยนแปลงความหมายของอาหารกับการบริโภคเชิงสัญญะข้ามวัฒนธรรม. ใน ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (บรรณาธิการ). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ (เล่มที่ 1) โครงการสังเคราะห์ความรู้และจัดประชุมเรื่อง “วัฒนธรรมบริโภค” เพื่อจัดประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 5*. 214-261. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ธวัช ปุณโณทก. (2531). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: หมู่บ้าน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). *การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. (2548). *ภูมิปัญญาไทย-ภูมิปัญญาเทศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

- ยศ สันสมบัติ. (2559). *The Border คน พรมแดน รัชชาติ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- วัฒน์ จูทะวิภาค. (2555). *ผ้าทอกับวิถีชีวิตคนไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สนิท สันทิพย์. (25 ธันวาคม 2563). *สัมภาษณ์*. ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นบ้านบ้านกุ่ม ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี.
- สุนันทา เจริญปัญญาธิง และธนวัฒน์ เดชปรอท. (2561). *การศึกษาศักยภาพการค้าและการขนส่งชายแดนด้านจังหวัดอุบลราชธานี ต่อการเปิดประตูเข้าสู่ AEC* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันการขนส่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยา สมุทรคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา. (2537). *แม่หญิงต้องตำหูก: พัฒนาการของกระบวนการผ้าทอและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านอีสานปัจจุบัน* (รายงานผลการวิจัย). นครราชสีมา: สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- สำนักงานคณะกรรมการการนวัตกรรมชุมชน. (2563). *นวัตกรรมท้องถิ่นจัดการตนเอง*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชนจัดการความรู้และสื่อสาร.
- อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2553). *กิจกรรมปรับกระบวนการทัศน์ของประเทศสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2545). *วิวิธวิทยาของวิธีคิดในการตั้งโจทย์วิจัยทางสังคมศาสตร์. วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 8(1), 21-37.

“ผู้ไทย, ผู้ไท และ ภูไท” ความหมายของคำเรียกชื่อ การตั้งถิ่นฐานเดิมและการตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศไทย “Phuthai” meaning of the name, Original Settlement and New Settlement in Thailand

ณัฐพล ชาริรักษ์ (Natthaphon Chareerak)¹

วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (Wirat Wongpinunwatana)²

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำเรียกชื่อและความหมายของคำเรียกชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่นักวิชาการในประเทศไทยนิยมใช้ในงานวิจัยและงานวิชาการ รวมทั้งการอพยพย้ายถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีหลายคำ แต่ปัจจุบันนิยมใช้ 3 คำ ได้แก่ คำว่า “ผู้ไทย” นิยมใช้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ผู้ไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไท อาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย และคำว่า “ภูไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนที่มีถิ่นเดิมอาศัยอยู่ตามภูเขา สำหรับถิ่นเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนักวิชาการมีความเห็นอย่างสอดคล้องกันว่าอยู่ที่เมืองแฉ่ง (หรือเมืองแก่น) หรือเมืองน่านน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่านน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม และอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ในเวลาต่อมาก็ถูกกวาดต้อนเข้าสู่ประเทศไทย 3 ระลอก คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุด เพราะกลุ่มชาติพันธุ์

¹ ครุ คศ. 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนธาตุพนม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม
Practitioner Level, Department of Thai Language, Thatphanom School, The Secondary Educational
Service Area Office Nakhon Phanom. Corresponding author, E-mail: jane999niez@gmail.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² Assistance Professor in Thai program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University,

ที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองฝ่งซ้ายแม่น้ำโขงถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝ่งขวาแม่น้ำโขง และกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจึงได้ตั้งบ้านเมืองอยู่บริเวณฝ่งขวาแม่น้ำโขงนับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยต่อมา ทำให้หลายเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทถูกลดฐานะลงเป็นเพียงตำบลขึ้นตรงต่ออำเภอ หลายเมืองก็ถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัด การแบ่งเขตการปกครองลักษณะนี้ทำให้ในปัจจุบันพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และนครพนม

คำสำคัญ: ผู้ไทย, ผู้ไท, ภูไท, การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

Abstract

This article aims to analyze the names and meanings of the names of the Phuthai ethnic group popularly used by Thai scholars when using in research and academic reports and to study the immigration of the Phuthai ethnic group from the past to the present. It found that; There are multiple words that have been used when referring to the Phuthai ethnic group. However only three words are dominant. Furthermore, Thai scholars unanimously agree that the original hometown of the Phuthai ethnic group was in Muang Thaeng. (or Muang Taen) or Muang Nam Noi Oi Nu (or Na Noi Oi Nu) which is now called Dien Bien Phu Province in Vietnam. Later, the group migrated in the Lao Kingdom of Lan Xang, Vientiane. After that, it was forcibly driven to Thailand three times, namely, during the reign of King Taksin the Great. The reign of King Buddha Yot Fa Chulalok the Great (Rama I). And the reign of King Phrabat Somdet Phra Paramathiworaset Maha Jessadabodindra Phra Nangklao Chao Yu Hua (Rama III) which is the largest migration because the ethnic groups lived in cities on the left bank of the Mekong River were forcibly settled on the right bank of the Mekong River.

And the Phuthai ethnic group has settled on the right bank of the Mekong since then. When there was a change in the administrative structure of the state affairs in Thailand. As a result, many cities of the Phuthai ethnic group were downgraded to sub-districts. Many cities were downgraded to districts. With such administrative division, The Phuthai ethnic group has settled in many provinces of the Northeast. It is found mainly in Sakon Nakhon, Kalasin, Mukdahan and Nakhon Phanom provinces.

Keywords: Phuthai, The settlement of Phuthai ethnic group in Thailand

1. บทนำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความหลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะจากจำนวนประชากรมากกว่า 60 ล้านคน มีกลุ่มชาติพันธุ์มากถึง 70 กลุ่ม ตั้งถิ่นฐานอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2549: น. 8) จากแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547: น. 15-18) ระบุชัดเจนถึงการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ด้านการร่วมเชื้อสาย (Genetic Relationship) พบว่า มีตระกูลภาษา 5 ตระกูล ได้แก่ ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน ภาษาตระกูลม้ง-มเยี่ยน และภาษาตระกูลไท ซึ่งมีผู้พูดภาษตระกูลนี้มากที่สุดถึงร้อยละ 94 ของประชากรในประเทศ

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทก็เป็นอีกหนึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษตระกูลไท (Tai Language Family) นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีความเห็นสอดคล้องกันว่าถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอยู่ที่เมืองแกง (หรือเมืองแกน) หรือเมื่อน่าน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่าน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเลยนเปียนฟูในประเทศเวียดนาม และมีประวัติการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ในเวลาต่อมา ก็ถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และณรงค์ อุปัญญา, 2538: น. 25-21, สุรัชย์ ชินบุตร, 2553: น. 23-28, ศรีสุข ผอินทร์, 2557: น. 76-79, สุทธิดา จันทรดวง, 2560:

น. 74-75 และบุญยงค์ เกศเทศ, 2562: น. 93) จากการศึกษาของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547: น. 63) พบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ใช้ภาษาผู้ไทยอยู่จำนวนราว 470,000 คน

จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีนักวิชาการหลายสาขาได้นำแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ มาศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในประเทศไทยเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้แวดวงวิชาการเป็นจำนวนมาก ทั้งนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ที่มุ่งศึกษาระบบเสียงภาษาผู้ไท คำศัพท์ภาษาผู้ไท หรือพฤติกรรมการใช้ภาษาของคนผู้ไท เช่น พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล (2541), สุทธิดา จันทรดวง (2560) ธีรพล ชาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันวัฒนา (2564ก และ 2564ข) นักวิชาการด้านคติชนวิทยาศึกษาเกี่ยวกับคติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เช่น ลักษณะกร สัตถาผล (2550), สุรัชย์ ชินบุตร (2553) และสุนทร ศรีหาค้าง (2560) เป็นต้น นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์ศึกษาบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้าง เช่น นพดล ตั้งสกุล และจันทิพย์ วงศ์คำ (2546) นักวิชาการด้านศิลปกรรมศาสตร์ศึกษาดนตรีและการฟ้อนรำผู้ไท เช่น รัตติยา โกมินทรชาติ (2549) และนิยม พ้อคำช้าง (2559) เป็นต้น จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว ผู้เขียนพบประเด็นที่น่าสนใจคือ นักวิชาการได้ใช้คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทหลายคำซึ่งนักวิชาการแสดงเหตุผลไว้หลายเหตุผลทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกัน

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์พิจารณาคำเรียกชื่อและความหมายของคำเรียกชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่นักวิชาการไทยนิยมใช้ในงานวิจัยและงานวิชาการ ตลอดจนนำเสนอให้เห็นถึงถิ่นฐานเดิมก่อนอพยพย้ายถิ่นฐาน และการอพยพย้ายถิ่นฐานจากผืนแผ่นดินเกิดเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับนักวิชาการสำหรับศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทต่อไป

2. ความหมายของคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์

คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทปรากฏในเอกสารทางวิชาการหลายคำ ได้แก่ “ภูไท”, “ผู้ไทย”, “ผู้ไท”, “ผู้ไทย”, “ผู้ไท”, “ผู้ไท” และ “ผู้ไทย” ซึ่งในจำนวนคำเหล่านี้มีคำว่า “ผู้ไทย”, “ผู้ไท” และ “ผู้ไทย” เป็นคำที่ไม่นิยมใช้แล้วในปัจจุบัน ขณะที่คำว่า “ผู้ไทย”, “ผู้ไท” และ “ผู้ไท” ยังเป็นคำที่นิยมใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและแสดงเหตุผลไว้หลายประการ ซึ่งผู้เขียนได้สรุปเพื่อให้เห็นภาพรวมของคำเรียกชื่อและความหมายของคำเรียกชื่อ ดังนี้

คำว่า “ภูไทย” ปรากฏว่ามีการใช้ในหนังสือลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 18 ตอนที่ 1 ว่าด้วยเรื่องชนชาติภูไทย แลชาติญ่อ เรียบเรียงโดยพระโพธิวงศาจารย์ (ติสโส อ้วน) (2469: น. 15-1) แห่งวัดสุบรรณ์ เจ้าคณะมณฑลอุบลราชธานี พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2469 ในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่นฐาน การแต่งกาย ศาสนาและความเชื่อ การประกอบอาชีพและพาหนะในการเดินทาง และในอนุสาร อ.ส.ท. ก็ยังใช้คำว่า “ภูไทยเรณูนคร” พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2503 ซึ่งสุเทพ ไชยขันธุ์ (2556: น. 155) ไม่เห็นด้วยที่จะใช้คำนี้พร้อมกับอธิบายไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในอำเภอเรณูนครมักจะใช้คำว่า “ภูไทย” เพราะเข้าใจกันว่าบรรพบุรุษได้มาตั้งถิ่นฐานใกล้ภูเขา ซึ่งในความเป็นจริงแล้วอำเภอเรณูนครตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโขง และห่างจากภูพานน้อยในเขตอำเภอนาแกกว่า 20 กิโลเมตร การใช้คำว่า “ภูไทย” น่าจะเกิดจากความเข้าใจผิดและในกรณีที่อนุสาร อ.ส.ท. ใช้คำว่า “ภูไทย” ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของชาติในยุคที่พรรคคอมมิวนิสต์ (พคท.) ทำสงครามแย่งชิงมวลชนกับรัฐบาลไทย ซึ่งคำนี้ก็ไม่ได้เป็นที่นิยมใช้กันมากนักในปัจจุบัน

ขณะที่คำว่า “ภูไทย” และ “พูไทย” ก็ปรากฏว่ามีใช้ในงานเขียนจำนวนหนึ่ง ซึ่งศรีสุตา เอื้อนครินทร์ (2520: น. 37-42) อธิบายไว้ว่า ในอดีตคำว่า “ภูไทย” ปรากฏในงานเขียนของละออง ศรีสุคนธ์ ในหนังสือท่องเที่ยว เรื่อง เที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด ในปี พ.ศ. 2508 และ พ. ชลธาร (นามแฝง) ในหนังสือ เรื่อง ทศนาจรเจ็ดสิบเอ็ดจังหวัด ในปี พ.ศ. 2508 เช่นกัน ส่วนคำว่า “พูไทย” ปรากฏในงานเขียนของน้อม โพธิเบศร์วงษ์ ในอนุสาร อ.ส.ท. พิมพ์เดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2505 และพระมหาเขียน วิฐสีโล ในหนังสือ ประวัติศาสตร์ผู้ไทย ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ รวมถึงในประชุมพงศาวดารภาคที่ 22 เมืองโสย ก็ปรากฏใช้คำนี้ และบางครั้งก็ใช้คำว่า “พูไท” ปนกัน

ถ้านำทั้งคำว่า “ภูไทย” และ “พูไทย” มาแปลความหมายตามพจนานุกรม โดยแยกออกเป็นคำ ๆ ได้แก่ คำว่า ภู, ญ, พู, ผู้, ไท และ ไทย จะพบว่า

- 1) ภู หมายถึง ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ตัวขนาดเล็ก ก้อย ตัวและปีกมีสีดำเจือน้ำเงิน มีคอสีเหลือง มักเจาะปล้องไม้ไผ่เข้าไปทำรังอยู่
- 2) ญ หมายถึง ดิน, แผ่นดิน, โลก, เนินที่สูงขึ้นเป็นจอม, เขา
- 3) พู หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะงูนอนออกมาข้างในเป็นห้อง ๆ เช่น พูทุเรียน, ชื่อถั่วชนิดหนึ่งฝักเป็นเหลี่ยม ๆ

- 4) ผู้ หมายถึง เป็นคำแทนคำว่าคน หรือสิ่งที่เสมือนคน
- 5) ไท หมายถึง เป็นคำโบราณ หมายถึง ไทย, ผู้เป็นใหญ่
- 6) ไทย หมายถึง ชนชาติใหญ่ชาติหนึ่งในตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชียมีมาก
สาขาย่อยกัน สาขแห่งประเทศที่เป็นอิสระ คือไทยแห่งประเทศไทย, ความมีอิสระในตัว,
ความไม่เป็นทาส

เพราะฉะนั้น คำว่า 1) “ผู้ไท” หมายถึง ไทยที่อยู่ภูเขา หรือ ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน, 2) “ผู้ไทย” หมายถึง คนไทยที่อยู่ตามภู, 3) “ผู้ไท” หมายถึง คนไทย หรือ คนผู้เป็นใหญ่ ส่วนคำว่า “ผู้ไทย” และ “ผู้ไท” ถ้าจะแปลความหมายคงหมายถึงสิ่งอื่นที่ไม่ใช่คน ทั้งนี้ ศรีสฐา เอื้อนครินทร์ (2520: น. 42) ยังได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ทั้งละออ ศรีสุคนธ์, พ. ชลธาร, น้อม ไทธิเบศร์วงศ์ และพระมหาเขียน ฐิตสีโล อาจใช้คำศัพท์นี้เพื่อต้องการเขียนให้ตรงกับเสียงพูดเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงความหมายของคำ

ขณะที่คำว่า ภูไท” บุคคลแรกที่ใช้คำนี้ในเอกสาร คือ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ส. ศิวรักษ์ (นามแฝง) (2512: น. 4, อ้างถึงในนิยม พ้อคำช้าง, 2559: น. 15-16) อธิบายไว้ว่า พระยาอนุমানราชชนเคยก่ลาวถึงเหตุที่ใช้คำว่า “ภูไท” นั้นมาจากสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ได้ยินชาวบ้านเรียกตัวเองว่า “พุไท” แปลไม่ได้ความ จึงใช้คำว่า “ภู” แปลว่าใหญ่ พระยาอนุমানราชชนจึงอธิบายต่อสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ว่าคนกรุงเทพฯ ในอดีตก็ออกเสียงว่า “พูชาย” “พูหญิง” กันทั้งนั้น และยังเคยได้ยินพระยาตราภัยพิพัฒพุดว่า “ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย” หลายครั้ง และในที่สุดสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ก็ยอมรับว่าที่ใช้คำว่า “ภูไท” นั้นไม่ถูกต้อง พระยาอนุमानราชชนเคยปรารภให้ ส.ศิวรักษ์ ว่าคนก็ยังลอกหนังสือโดยใช้คำว่า “ภูไท” ของสมเด็จพระเจ้าเรื่อยมา เช่นเดียวกับธันวาคม ใจเที่ยง (2555: น. 8) ที่ไม่เห็นด้วยที่จะใช้คำว่า “ภูไท” ด้วยเหตุผลว่า ภูไท ที่หมายถึง ไทภู อาจรวมถึงพี่น้องลาวเทิงซึ่งเรียกตัวเองว่า “บุรู” ก็แปลว่า ไทภูหรือคนแห่งภูเขาเช่นกัน และถ้ายังคงใช้คำนี้ก็จะทำให้สายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโบราณกลุ่มต่าง ๆ คลุมเครือ

แม้ว่า ส.ศิวรักษ์ และธันวาคม ใจเที่ยง จะอธิบายว่าการใช้คำว่า “ภูไท” นั้นไม่น่าจะถูกต่อนัก แต่ประวัติคำพหุ (2549: น. 30-39) เห็นด้วยที่จะใช้คำนี้ เพราะในอดีตกลุ่มคนไทเชื่อว่าภูเขาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่เดิมคำว่า “ภูไท” น่าจะมาจากคำว่า “ภูของคนไท” เพราะในอดีตคนกลุ่มนี้อาศัยอยู่บริเวณสิบสองจุไทตอนเหนือของประเทศ

ลาวที่มีภูมิประเทศเทือกเขาสลับซับซ้อน และคนกลุ่มนี้ก็อาศัยภูเขาเป็นที่ทำกิน ดังนั้น ภูเขาแต่ละลูกจึงเป็นกรรมสิทธิ์ของคนกลุ่มนี้ ขณะเดียวกันคำว่า “ของคน” อาจเป็นคำที่เกินความจำเป็น จากเดิมที่เคยใช้คำว่า “ภูเขาของคนไท” ก็ถูกลดลงเหลือเพียงคำว่า “ภูเขา” ตามหลักการออกเสียงเพื่อประหยัดการใช้คำ เช่น คำว่า โรงพยาบาล ก็ออกเสียงว่า “โรง’บาน” พิษณุโลก ก็ออกเสียงว่า “พิด’โลก” เจษฎ์ศิริ เกื่อนมูลละ (2553: น. 8) และ ภัณฑิรา คำสีลา (2559: น. 6) อธิบายความหมายของคำนี้ไว้อย่างสอดคล้องกันกับประวัติ คำพรหม สรุปได้ว่า “ภูเขา” หมายถึง คนไทยหรือคนไทที่อยู่ตามเขา หรืออยู่บนภูเขา ขณะเดียวกันก็ยังมีเอกสารอยู่จำนวนหนึ่งที่ใช้นี้ เช่น หนังสือเรื่อง “185 ปี ขนเผ่าภูไท อุบเม่า” (สภากวฒนธรรมตำบลอุ้มเม้า. 2558) ที่เขียนขึ้นโดยกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในตำบล อุ้มเม้า อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม เพื่อบอกเล่าประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ ตนเอง เป็นต้น นอกจากนี้ก็พบว่ามีเอกสารวิชาการและงานวิจัยหลายเรื่องที่ใช้คำนี้ เช่น รัตติยา โกมินทรชาติ (2549), ลักษณะการ สัตถาผล (2550), เจษฎ์ศิริ เกื่อนมูลละ (2553), สิริยาพร สาสิทธิ์ (2554), ภัณฑิรา คำสีลา (2559) และสุนทร ศรีหาลัง (2560) เป็นต้น

ส่วนคำว่า “ผู้ไทย” เป็นคำที่บัญญัติไว้พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556: น. 785) มีความหมายว่า คนชาติไทยสาขาหนึ่งแถบสิบสองจุไทย และพลตรี หลวงวิจิตร วาทการ (2549: น. 93) ก็ใช้คำว่า “ผู้ไทย” ในงานเขียนเรื่อง งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย โดยอธิบายไว้ว่า “ผู้” แปลว่า คน “ผู้ไทย” จึงหมายถึงคนไทย ผู้ลาวหมายถึงคนลาว และคำนี้ก็ปรากฏในประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 2461) 9: น. 29-40, น. 111-78) เรื่องพงษาวดารเมืองลาและพงษาวดารเมืองแฉ่ง มีเนื้อหาระบุถึงกลุ่มผู้ไทดำ ผู้ไทขาว และตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ขณะที่ศรีสุดา เอื้อนครินทร์ (2520: น. 40) กล่าวว่า “ผู้” แปลว่า คน “ผู้ไทย” ก็หมายถึงคนไทยเผ่าหนึ่งนั่นเอง นอกจากนี้สุจิตต์ วงษ์เทศ (อ้างถึงในสุเทพ ไซขันธุ์, 2556: น. 81-86) ยังกล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันในบทความเรื่อง “ผู้ไทยบรรพชนคนไทย” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับประจำวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2555 โดยอธิบายไว้ว่า ผู้ไทยเป็นคนที่พูดภาษาตระกูลไทย-ลาว มีถิ่นฐานอยู่บริเวณ ลุ่มแม่น้ำดำและลุ่มแม่น้ำแดง ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม ติดพรมแดนลาว กลุ่มคนเหล่านี้เป็นบรรพชนคนไทยสาแหรกสำคัญสายหนึ่งที่เคลื่อนย้ายไปมา ระหว่าง บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ ลุ่มแม่น้ำแดง และบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ตั้งแต่ราว 2,500 ปีมาแล้ว

ถวิล เกษรราช อดีตผู้พิพากษาศาลจังหวัดอ่างทอง ก็ได้ใช้คำนี้ในหนังสือประวัติผู้ไทยเช่นกัน หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงและพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2512 ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าถวิล เกษรราชใช้คำนี้ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เพราะในบทนำของหนังสือได้อ้างถึงความหมายของคำว่า “ผู้ไทย” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ขณะเดียวกันก็อธิบายความหมายของคำนี้ไว้อย่างสอดคล้องกับพจนานุกรมว่า (ถวิล เกษรราช, 2512: น. 16-17) ผู้ไทยเป็นคำเรียกชื่อชาติไม่ใช่ชื่อพวก เมื่อบอกว่าเป็นผู้ไทยก็คือไทย ผู้ไทยมีอยู่ในสิบสองจุไทย ชาวหลวงพระบางเรียกว่าลาวเก่า (คืออ้ายลาวเดิม) เพราะพวกผู้ไทยได้ลงมาอยู่ในแคว้นนี้ก่อน และมีในมณฑลยูนนานกับที่เขไปนฝั่งซ้ายลำแม่น้ำโขง และในงานเขียนอีกเรื่อง คือ ประวัติผู้ไทยและชาวผู้ไทยเมืองเรณู พิมพ์ครั้งที่ 3 ปี พ.ศ. 2529 ก็ใช้คำว่า “ผู้ไทย” เช่นกัน (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2529) และยังมีเอกสารวิชาการและงานวิจัยหลายเรื่องที่ใช้คำนี้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เช่น จินตนา ศูนย์จันทร์ (2539), โรชนี คนหาญ (2546), อลงกรณ์ อิทธิพล (2557) และนิยม พ้อคำช้าง (2559) เป็นต้น

นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมยาดำรงราชานุภาพ ก็ใช้คำว่า “ผู้ไทย” ในงานพระนิพนธ์เรื่องหนังสือนิทานโบราณคดี พระองค์เริ่มพระนิพนธ์ในปี พ.ศ. 2483 และเสร็จในปี พ.ศ. 2485 ขณะที่ประทับอยู่เมืองปิ่นัง ประเทศมาเลเซีย ทรงกล่าวถึงการเสด็จตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอีสานในปี พ.ศ. 2449 ซึ่งในบางตอนได้บรรยายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณแม่น้ำโขง ความตอนหนึ่งกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทไว้ว่า (2503: น. 428)

“พวกผู้ไทย ว่าถิ่นเดิมอยู่ทางเมืองพวกข่าฝ่ายเหนือ พูดภาษาไทย ใช้ถ้อยคำผิดกับไทยลานช้างบ้างและเสียงแปร่งไปอย่างหนึ่ง ฉันพบตามเมืองต่าง ๆ ในสองมณฑลนั้นหลายอย่าง แต่ที่เมืองเรณูนคร ขึ้นเมืองสกลนครดูเหมือนจะมีมากกว่าที่อื่น สังเกตดูผิวพรรณผ่องกว่าจำพวกอื่น ผู้หญิงหน้าตาอยู่ข้างหมดจด เคยมีการพ้อนรำให้ฉันดูเป็นคู่ ๆ คล้ายกับจ้ะระบำตามภาษาของเขา”

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2503: น. 428)

จากข้อความดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ใช้คำว่า “ผู้ไทย” ในงานพระนิพนธ์ที่หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)
หรือชนกลุ่มน้อย (Minority) ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในสมัยนั้น เพราะพระองค์
ทรงใช้คำว่า “คนต่างจำพวก” เพื่ออธิบายถึงกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณมณฑลอุดร
และมณฑลอีสาน ซึ่งนอกจากจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง ย้อ แสก
โย้ย กะตาก โซ้ และเขมร บริเวณนี้ก็คือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน

แม้จะมีนักวิชาการหลายท่านใช้คำว่า “ผู้ไทย” ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น
แต่สุเทพ ไชยขันธุ์ (2556: น. 154) ไม่เห็นด้วยกับการใช้คำนี้พร้อมกับให้เหตุผลว่า คำว่า
“ไทย” เป็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ที่ได้เปลี่ยนชื่อจากดินแดนที่เรียกว่า “สยาม” เป็น “ประเทศไทย” ในปี พ.ศ. 2482
และเรียกคนที่อยู่ในประเทศนี้ว่า “คนไทย” ซึ่งรวมทั้งคนจีน มอญ ลาว และเขมรด้วย
ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกลุ่มชาติพันธุ์นี้มีประวัติที่ยาวนานมากกว่านั้น ขณะที่พิณรัตน์
อัครวัฒนกุล (2541: น. 24) ก็ให้เหตุผลไว้อย่างสอดคล้องกันว่า หากใช้คำว่า “ไทย” นั้น
หมายถึง คนไทยหรือไทยสยาม ที่พูดภาษาไทย และอาศัยอยู่ในประเทศไทย ดังนั้นผู้เขียน
มีความเห็นว่า เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ผู้ไทย” จึงน่าจะหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัยอยู่ใน
ประเทศไทยมากกว่าที่จะกล่าวรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนอกประเทศไทย ดังที่โรชินี
คนหาญ (2546: น. 1), สิริกัญญา วรชิน (2552: น. 1), บุญจันทร์ ทิพชัย (2561: น. 21)
และนิยม พอค้าช้าง (2559: น. 4) ล้วนกล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า การใช้คำว่า “ผู้ไทย”
เป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย

คำว่า “ผู้ไท” ยังเป็นอีกหนึ่งคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยและวิชาการ
ัญญลักษณ์ ไชยสุข มอลเลอร์พ และ Asger Mollerup (ทองคำ) (2556: น. 60)
ได้อธิบายถึงการใช้คำนี้ไว้ว่า การใช้คำว่า “ผู้ไท” เป็นการกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัย
อยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำโขง และเป็นการแสดงความหมายทางกลุ่มชาติพันธุ์ตามหลักการแบ่ง
กลุ่มตระกูลภาษาตามแนวคิดทางภาษาศาสตร์ ขณะที่พิณรัตน์ อัครวัฒนกุล (2541: น. 24)
ก็ให้เหตุผลไว้อย่างสอดคล้องกันว่า คำว่า “ไท” หมายถึงกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไท
อาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย เมื่อใช้คำว่า “ผู้ไท” จึงหมายถึงกลุ่มชนที่มีภาษาพูด
คือภาษาผู้ไท อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน)
ของประเทศไทยแล้วยังเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มคนไทที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยด้วย

จิตร ภูมิศักดิ์ ใช้คำว่า “ผู้ไท” ในงานเขียนเรื่อง ความเป็นมาของคำสยามไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชนชาติ จิตร ภูมิศักดิ์ (2524: น. 549-578) ได้อธิบายถึงการใช้คำนี้ไว้ว่า ภาษาตระกูลไทออกเสียงคำว่า “ไท” เป็นสองสำเนียง คือ “ไท” สำเนียงหนึ่ง” และ “ไต” อีกสำเนียงหนึ่ง คำว่า ไต-ไท มีความหมายดั้งเดิมว่า คน และหมายถึงคนทางสังคมที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เป็นหมู่พวก (Person, People) มีใช้คนทางธรรมชาติที่จำแนกประเภทเหมือนกันการจำแนกพืชพันธุ์ (Man, Human Being) คำนี้ในยุคแรกหมายถึงคนสังคม หรือคนเมืองเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่า อิสระ หรือเสรี ดังที่ปรากฏให้เห็นในภาษาไทยสยามปัจจุบัน ขณะเดียวกันคำว่า “ผู้” ก็มีความหมายว่า คน ดังที่ภาษาไทยปัจจุบันใช้ว่าผู้คน, เป็นผู้เป็นคน เป็นต้น เมื่อกลุ่มคนไทกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตสิบสองจุไท และในเขตเวียตนามเหนือ พูดภาษาตระกูลไท ออกเสียงคำว่า “ไท” เป็น “ไท (ใช้เสียง ท)” และเรียกตัวเองว่า “ผู้ไท” ซึ่งเป็นการนำเอาคำว่า “ผู้” เข้าประกอบข้างหน้าจึงเป็นการยืนยันหนักแน่นว่ากลุ่มตนคือคน สอดคล้องกับธันวา ใจเที่ยง (2555: น. 7-10) อธิบายไว้ว่า “ผู้” หมายถึง คน “ไทหรือไต” ก็คือ ไท ซึ่งหมายถึงคน เพราะฉะนั้นคำว่า “ผู้ไท” จึงหมายถึง คนไท/ไทยซึ่งเป็นคนของชนชาติไตโบราณในเขตจีนตอนใต้หรือเวียตนามตอนเหนือ และถ้าใช้คำนี้จะทำให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของคนไทโบราณกลุ่มต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนถึงจีนแผ่นดินใหญ่

บุญยงค์ เกศเทศ เป็นนักวิชาการและนักมานุษยวิทยาภาคสนามอีกหนึ่งท่านที่มีความสนใจศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท และจะใช้คำว่า “ผู้ไท” เมื่อกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์นี้ในงานเขียนเสมอ เช่น ร้อยขุนเขาเผ่าไทในเวียตนาม (2548), ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในเวียตนาม และลาว/ไทย (2553), “ไทดำ” เมืองแดง “ทรงดำ” ถิ่นสยาม จากหนองแสตถึงหนองปรัง (2554) และรากเหง้าเผ่าพันธุ์ในสยาม (2562) เป็นต้น

ในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2555 มีการจัดสัมมนาวิชาการ เรื่อง “ผู้ไทโลก ที่ไหนเมื่อไร อย่างไร?” ณ โรงละครเมืองเว วัดธาตุเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ประเด็นที่ถูกหยิบยกมาอภิปรายคือ ชื่อที่ถูกต้องในการเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ที่ใช้เรียกตัวเองและคนอื่นเรียกคือ ชื่ออะไรกันแน่ จากเวทีสัมมนาวิชาการดังกล่าวเสียงส่วนใหญ่สนับสนุนให้ใช้คำว่า “ผู้ไท” แทน “ผู้ไทย” และ “ภูไท” ที่สับสนกันมานาน (สุเทพ ชัยขันธ์, 2556: น. 154) ด้วยเหตุผลหลายประการดังที่ผู้เขียนได้นำเสนอแล้วเบื้องต้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยหลายเรื่องที่ใช้คำว่า “ผู้ไท” ในความหมายว่า กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองแถง (แคว้นสิบสองจุไทในอดีต หรือจังหวัดเดียนเบียนฟูในปัจจุบัน) ในประเทศเวียดนาม และมีประวัติการอพยพเคลื่อนย้ายมาอยู่ที่ประเทศลาว จากนั้นก็อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และเป็นกลุ่มคนที่มีสายวัฒนธรรมชนชาติไตหรือไท เช่น พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล (2541), วิลาวัณย์ เอื้อวงศ์กุล (2542), นพดล ตั้งสกุล และจันทนีย์ วงศ์คำ (2546), สุรัชย์ ชินบุตร (2553), ราชนันย์ นิลวรรณภา (2553) เป็นต้น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์จะเห็นได้ว่ามีนักวิชาการเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายทั้งสอดคล้องและแตกต่างกัน สรุปได้ว่า 1) คำว่า “ผู้ไท” นิยมใช้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน และตามความหมายที่ศึกษากลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย 2) คำว่า “ผู้ไท” นิยมใช้ในความหมายกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไท อาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย และมีสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนไทโบราณกลุ่มต่าง ๆ ในเอเชีย และ 3) คำว่า “ภูไท” นิยมใช้ในความหมายกลุ่มคนที่มีถิ่นเดิมอาศัยอยู่ตามเขา หรืออยู่บนภูเขา และในบทความวิจัยนี้ ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “ผู้ไท” และหากต้นฉบับในเอกสารโบราณใช้คำใด ผู้เขียนจะยังคงใช้คำนั้นตามต้นฉบับ

3. ถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทไม่เห็นสอดคล้องกันว่าถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอยู่ที่เมืองแถง (หรือเมืองแถน) หรือเมืองน่านน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่านน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม (สุรัชย์ ชินบุตร, 2553: น. 21-22, วัชรพร วงศ์กัณหา, 2559: น. 58, บุญยงค์ เกศเทศ, 2553: น. 44 และ 2562: น. 92)

การอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากถิ่นฐานเดิมที่เคยอาศัยอยู่เมืองแถง หรือเมืองน่านน้อยอ้อยหนู มีสาเหตุอยู่ 2 ประการ ซึ่งพระโพธิ์วงศาจารย์ (ติสโส อ้วน) (2569: น. 1-4) กล่าวถึงสาเหตุนี้ไว้ในลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 18 ตอนที่ 1 ว่าด้วยชนชาติภูไทย และชาติญ้อ สรุปได้ว่า สาเหตุเกิดจากบ้านเมืองประสบกับความอดอยากหิวโหย

และเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำ คือเจ้าเมืองน่านน้อยอ้อยหนูไม่พอใจท้าวเก่าซึ่งเป็นผู้นำ
ของคนผู้ไท และไม่พอใจที่จะให้อยู่ภายใต้การปกครองของตน ท้าวเก่าจึงเกลี้ยกล่อมคน
ผู้ไทประมาณจำนวนหมื่นคนมาขอขึ้นกับเจ้าอนุวงศ์ (เจ้าอนุรุธกุมาร) เจ้าเมืองเวียงจันทน์
(ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2348-2371) เจ้าอนุวงศ์ถามคนผู้ไทว่า เมื่อครั้งที่อยู่เมืองน่านน้อย
อ้อยหนูเคยหาเลี้ยงชีพอย่างไร คนผู้ไทบอกว่าเคยทำไร่ ปลูกข้าว (ข้าวไร่) และไร่นาน
ผลไม้ต่าง ๆ แต่ไม่เคยทำนา เจ้าอนุวงศ์จึงให้คนผู้ไทไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวัง ซึ่งเป็นป่าเขา
ไม่ค่อยมีที่ราบ เป็นที่อยู่ของพวกข่า ซึ่งไม่ได้ขึ้นกับพวกใด และไม่มีใครปกครอง เมื่อคน
ผู้ไทอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวังก็ขัดแย้งกับพวกข่า แต่พวกข่าสู้คนผู้ไทไม่ได้เลยยอม
อยู่ภายใต้ปกครองของคนผู้ไท เจ้าอนุวงศ์จึงแต่งตั้งท้าวเก่าขึ้นเป็นพระยาเก่า เจ้าเมืองวัง
และขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองเวียงจันทน์ นับตั้งแต่นั้นมาคนผู้ไทบางกลุ่มจึงได้อยู่
ภายใต้อำนาจของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ (ปัจจุบันคือประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว)

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้อีก 2 กลุ่ม คือ ผู้ไทขาว และผู้ไทดำ
ดังข้อความที่ปรากฏในพงศาวดารเมืองไล (พงษาวดารเมืองไล) (2561: น. 40) ที่บันทึกไว้ว่า

“เมืองสิบสองผู้ไทยนั้น คือเมืองผู้ไทยขาว ๑ เมืองผู้ไทยดำ ๑ เปน
๒ พวกด้วยกันเมืองที่ผู้ไทยขาวอยู่นั้น คือ เมืองไล ๑ เมืองเจียน ๑ เมือง
มุน ๑ เมืองยาง ๑ รวมเปน ๔ เมืองด้วยกัน เมืองที่พวกผู้ไทยดำอยู่นั้น
คือ เมืองแฉง ๑ เมืองควาย ๑ เมืองตุง ๑ เมืองม่วย ๑ เมืองลา ๑ เมือง
โม่ะ ๑ เมืองหวัด ๑ เมืองซาง ๑ รวมเปน ๘ เมือง ๆ ผู้ไทยขาว ๔ เมือง
ผู้ไทยดำ ๘ เปน ๑๒ เมือง จึงเรียกว่าเมืองสิบสองผู้ไทย แต่บัดนี้เรียกว่า
สิบสองจุไทยบ้าง”

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 9. (2461: น. 40)

จากข้อความในพงศาวดารพอสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในสิบสอง
จุไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ไทขาว และผู้ไทดำ ผู้ไทขาวตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 4 เมือง
คือ เมืองไล เมืองเจียน เมืองมุน และเมืองยาง ขณะที่ผู้ไทดำตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 8 เมือง คือ
เมืองแฉง เมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโม่ะ เมืองหวัด และเมืองซาง
รวมทั้งหมดเป็น 12 เมือง จึงเรียกว่าเมืองสิบสองผู้ไท ปัจจุบันเรียกว่า สิบสองจุไท

ความแตกต่างระหว่างผู้ไทชาวกับผู้ไทค่านันท์บุญยงค์ เกศเทศ (2562: น. 98), วัชรวร วงศ์กัณหา (2559: น. 60-61) และสุวิทย์ ธีรศาสตร์ และณรงค์ อุปัญญ์ (2538: น. 18) อธิบายไว้อย่างสอดคล้องกันว่า คำนิยมเรียกเพื่อจำแนกความแตกต่างของกลุ่ม โดยเฉพาะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ผู้ไทดำจะนิยมแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองย้อมสีครามเข้ม ขณะที่ผู้ไทขาวจะนิยมนุ่งผ้าขาว ห่มผ้าขาว นอกจากนี้วัชรวร วงศ์กัณหา (2559: น. 60-61) ยังมีความคิดเห็นเพิ่มเติมอีกว่า การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์เป็น 2 กลุ่มอาจแบ่งตามผิวพรรณ เพราะผู้ไทดำจะมีผิวพรรณคล้ำกว่าผู้ไทขาว เนื่องจากถิ่นฐานที่อยู่อาศัยมีแสงแดดมากกว่า และสภาพภูมิอากาศไม่หนาวเย็นเท่ากับถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของผู้ไทขาว ขณะที่บุญยงค์ เกศเทศ (2562: น. 98) ก็ได้แสดงความคิดเห็นและอธิบายเพิ่มเติมเช่นกันว่า การเรียกชื่อผู้ไทดำและผู้ไทขาวคงเรียกให้สอดคล้องกับสายน้ำถิ่นที่อยู่อาศัยแต่เดิม

แม้ว่าในพงศาวดารเมืองไล (พงษาวดารเมืองไล) จะบันทึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทไว้เพียง 2 กลุ่มเท่านั้น แต่ก็ยังพบว่าในประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 22 เรื่องพงสาวดารเมืองหัวพันห้าทั้งหก ที่ 3 เรื่องเมืองโสยก็ปรากฏว่ามีข้อความที่กล่าวถึงผู้ไทแดง ดังตัวอย่างข้อความที่บันทึกไว้ว่า

“กองทัพพวกกลล้าค่ายยกไปถึงเมืองเซียง เมืองมิม ๆ เปนพวกผู้ไทแดง... กลล้าค่ายมีหนังสือแต่งให้ผู้ไทแดง ๓ คนถือหนังสือไปถึงเจ้าเมืองโสย เมืองพุน เมืองเซียงแมน... ครั้งนั้นพวกฮ่อและข้าเจืองพวกพุไทแดง คือองยา องเมือง พวกกันเลื่อนไปตั้งค่ายอยู่มีเมืองลายแขวงเมืองพุน นายทัพพวกญวนจึงยกกองทัพไปตีพวกฮ่อและข้าเจืองพวกพุไทค่ายเมื่อลายได้ต่อบกับกัน ครั้งนั้น ๗ วัน พวกฮ่อตายในที่รบ ๓๗ คน ข้าเจืองตายประมาณ ๒๐ คน เศษ พวกผู้ไทตาย ๒๐ คน พวกญวนตายประมาณ ๓๐ คน พวกฮ่อพวกข้าผู้ไทแดงก็แตกกองทัพญวน พวกฮ่อและข้าเจืองผู้ไทไทยก็พากันแตกหนีย้ายไป... งบากับท้าวตื้อคุมพวกผู้ไทแดงประมาณ ๒๐ คน เข้ากับพวกกองยี่ รวมไพร่พลประมาณ ๒๗๐ คน ยกไปเมืองแวน พวกเมืองแวนยกไพร่พลมาต่อสู้ พวกเมืองแวนทานกำลังฮ่อและพวกบาไม่ได้ ฮ่อถอยทัพกลับเมืองแวน พวกกองยี่เลื่องบาก็ยกไพร่พลตามเข้าตั้งค่ายที่บ้านโคกแขวงเมืองแวน...”

ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 22. (2464: น. 20-31)

จากข้อความที่ปรากฏในประชุมพงสาวดาร (พงสาวดาร) ภาคที่ 22 เรื่องพงสาวดารเมืองหัวพันห้าทั้งหก ตอนที่ 3 เรื่องเมืองโสย หน้า 18-32 นั้น ราชันย์ นิลวรรณภา (2553: น. 64) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากเมืองเชียง เมืองมิม ในเขตประเทศเวียดนามได้มีบทบาทสำคัญในการสู้รบกับกลุ่มคนลาวในบริเวณเมืองโสย เมืองพูนในเขตแดนประเทศลาว หลังจากแพ้สงครามได้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองเชียงแมน แขวงเมืองโสย (ราชันย์ นิลวรรณภา, 2553: น. 64)

ขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการไทยหลายคนทีกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดง เช่น สมิตร์ ปิติพัฒน์ (2546), สมิตร์ ปิติพัฒน์, เทียมจิตร พ่วงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์. (2546). สมิตร์ ปิติพัฒน์, พิเชฐ สายพันธ์, ศิริจันทร์ ใจเที่ยง, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ และสุนิสา ฉันทรัตนโยธิน (2546). ราชันย์ นิลวรรณภา (2553), บุญยงค์ เกศเทศ (2553 และ 2562), สมพาววัน แก้วบุตดา (2556), อัจฉรียา ชวงค์เลิศ (2558) และชนัญชิตา ศิริจันท (2550) เป็นต้น และจากการศึกษาของราชันย์ นิลวรรณภา (2553: น. 64, 68) และสมพาววัน แก้วบุตดา (2556: น. 3-5) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มผู้ไทแดงไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกตัวเองว่า “ผู้ไทแดง” อาศัยอยู่ในบริเวณประเทศเวียดนามและลาว โดยพบอยู่หนาแน่นในพื้นที่แถบชายแดนของประเทศลาวและเวียดนาม ได้แก่ เมืองพงสาลี เมืองเชียงค้อ เมืองสบเบา เมืองคำเหนือ เมืองโสย เมืองคำใต้ ประเทศลาว และทางตอนเหนือของของเวียดนาม ได้แก่ เขตเมืองเตียนเบียนฟู ทางห่อว³ และเงอาน และบุญยงค์ เกศเทศ (2562: น. 98-99) ได้อธิบายถึง สาเหตุของการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดงไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในดินแดนสิบสองจุไทต่างช่วงชิงอำนาจความเป็นใหญ่จนเกิดความขัดแย้ง และแตกแยกออกเป็นหลายกลุ่ม โดยเฉพาะการขยายอำนาจของผู้ไทขาวที่มีเมืองไล่เป็นศูนย์กลาง กลุ่มผู้ไทขาวยกกองทัพมาโจมตีเมืองของกลุ่มผู้ไทดำ ทำให้ผู้ไทดำต้องอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณหัวพันห้าทั้งหก และเรียกตนเองว่า “ผู้ไทแดง”

³ ผู้เขียนใช้คำว่า ทางห่อว (Thanh Hoa) เช่นเดียวกับราชันย์ นิลวรรณภา (2553) ซึ่งคำนี้ปรากฏว่านักวิชาการไทยใช้คำอื่นด้วย เช่น สมิตร์ ปิติพัฒน์, เทียมจิตร พ่วงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์ (2546) ใช้คำว่า ทางหัว, สมพาววัน แก้วบุตดา (2556) ใช้คำว่า ทางฮวา และชนัญชิตา ศิริจันท (2550) ใช้ทั้งคำว่า เทฮวา และ ทางหัว เป็นต้น

อย่างไรก็ตามชนัญชิตา ศิริจันโท (2550: น. 32) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นของนักวิชาการเวียดนามที่มีต่อคนผู้ไทแดงไว้ว่า นักวิชาการเวียดนามได้มีความคิดเห็น 2 แนวทาง คือ กลุ่มหนึ่งเชื่อว่า ผู้ไทแดงไม่มี มีแต่ผู้ไทดำและผู้ไทขาว และอีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าผู้ไทแดงมีและอาศัยอยู่ในจังหวัดแทงหั่ว ซึ่งสุมิตร ปิตีพัฒนา, เทียมจิตร พวงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์ (2546) ก็ได้นำเสนอประเด็นนี้ไว้รายงานการวิจัยเรื่อง ไทแดงที่อำเภอบาเทือก จังหวัดแทงหั่ว ประเทศเวียดนาม: สภาพชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่า ในปี พ.ศ. 2516 มีการจัดประชุมเกี่ยวกับระเบียบบริหารชนชาติส่วนน้อยในเวียดนาม ซึ่งมีชนชาติส่วนน้อยเข้าร่วมประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดชื่ออย่างเป็นทางการของกลุ่มชาติพันธุ์ในเวียดนาม ผลการประชุมดังกล่าวไม่ปรากฏชื่อผู้ไทแดงซึ่งอาจเป็นผลสืบเนื่องจากการเมืองทั้งในระดับรัฐและระดับกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในเวียดนามได้เกิดกระแสทางการเมืองขึ้นอย่างรุนแรง ผู้ไทแดงบางกลุ่มจึงต้องพยายามปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนให้คล้ายกับผู้ไทดำและผู้ไทขาวซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองมากกว่า ทำให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมของผู้ไทแดงเกิดความสับสน และเข้าใจว่าเป็นกลุ่มเดียวกันกับผู้ไทดำและผู้ไทขาวมาจนถึงทุกวันนี้

ทั้งนี้ ฮวง เลื่อง (Hoang Liong. 2002. อ้างถึงในชนัญชิตา ศิริจันโท. 2550: น. 32-33) นักวิชาการเวียดนามกล่าวถึงสาเหตุสำคัญของการเรียกชื่อ ไทดำ, ไทขาว และไทแดง สรุปได้ว่า ราวศตวรรษที่ 20 ฝรั่งเศสได้เข้ามาจัดตั้งการปกครองของกลุ่มผู้ไทในนาม “สหพันธรัฐไท” ในดินแดนสิบสองจุไท โดยแต่งตั้ง แว วัน ลอง (Deo Van Long) ซึ่งเป็นคนผู้ไทให้เป็นผู้นำ แว วัน ลอง มีนโยบายแบ่งแยกกลุ่มคนผู้ไท เพราะในยุคนั้นเกิดความขัดแย้งระหว่างคนไทด้วยกัน โดยมีกลุ่มผู้ไทขาวสนับสนุนฝรั่งเศส ขณะที่กลุ่มผู้ไทดำสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนาม และนี่อาจเป็นที่มาของคำเรียกชื่อของกลุ่มผู้ไทในปัจจุบัน ซึ่งการเรียกชื่อกลุ่มผู้ไทเหล่านี้นี้จะช่วยในการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทในเวียดนามให้ง่ายขึ้น ขณะที่อัจฉริยา ชวงค์เลิศ (2558: น. 33-35) กล่าวว่า การแบ่งกลุ่มคนผู้ไทออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อแยกแยะตัวเอง แบ่งเขา แบ่งเรา ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การแบ่งกลุ่มดังกล่าวอาจไม่มีเกณฑ์ที่ชัดเจน บางครั้งอาจจะเรียกว่าอะไรก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนเรียก และผู้ถูกเรียกรับได้หรือไม่

กล่าวโดยสรุป กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทดำมีถิ่นฐานและอาศัยอยู่ใน 8 เมือง และผู้ไทขาวมีถิ่นฐานและอาศัยอยู่ใน 4 เมือง จึงรวมเรียกเมืองเหล่านี้ว่า “สิบสองผู้ไท” หรือปัจจุบันเรียกว่า “สิบสองจุไท” กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้ง 2 กลุ่มต่างแย่งอำนาจจนเกิดความขัดแย้งภายในแคว้น ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทดำกลุ่มหนึ่งอพยพย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่แถบหัวพันห้าทั้งหก และในเวลาต่อมาเรียกตนเองว่า ผู้ไทแดง จึงอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ไทขาว ผู้ไทดำ และผู้ไทแดง และการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในแคว้นสิบสองจุไทอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยได้อย่างไร ผู้เขียนจะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

4. การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทยนั้น มีการอพยพครั้งสำคัญ 3 ระลอก คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปได้ดังนี้ (สุวิทย์ ธีรศาศวัต และณรงค์ อุปัญญา, 2538: น. 21-25, สรุชัย ชินบุตร, 2553: น. 23-28, ศรีสุข ผาอินทร์, 2557: น. 76-79, สุทธิดา จันทรดวง, 2560: น. 74-75 และบุญยงค์ เกศเทศ, 2562: น. 93)

ระลอกที่ 1 สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ราว พ.ศ. 2322-2321 พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเมื่อครั้งรับราชการสมัยธนบุรี) พร้อมด้วยเจ้าพระยาสุรสีห์ (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีห์นาเมื่อครั้งรับราชการสมัยธนบุรี) เป็นแม่ทัพนำกองกำลังทหารจำนวนสองหมื่นนายเข้าไปตีเมืองลาวตั้งแต่ลาวจำปาศักดิ์จนถึงลาวเวียงจันทน์ กองทัพสยามล้อมลาวเวียงจันทน์อยู่ 4 เดือนเศษก็ตีเมืองได้ ขณะเดียวกันกองทัพของลาวหลวงพระบางซึ่งไม่ถูกกับลาวเวียงจันทน์ก็ได้ส่งกองทัพมาช่วยไทยทำสงคราม ฝ่ายสยามจึงถือโอกาสผนวกลาวทั้ง 3 ดินแดนเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองประเทศราชตั้งแต่นั้นมา จากนั้นฝ่ายสยามได้ให้กองทัพหลวงพระบางไปตีหัวเมืองทางทิศตะวันออกของหลวงพระบาง คือ เมืองพันด (ปัจจุบันอยู่ในเขตเวียตนามเหนือ) และเมืองม่วย (ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศลาว)

ทั้งสองเมืองนี้เป็นเมืองของคนผู้ไทดำ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีรับสั่งให้คนกลุ่มนี้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เพชรบุรี แถบบริเวณอำเภอเขาชัย้อย ปัจจุบันเรียกว่า “ไททรงดำ”, “ไทซ่งดำ” หรือ “ลาวซ่ง” (บุญยงค์ เกศเทศ, 2562: น. 93 และชนัญชิตา ศิริจันโท. 2550: น. 25-26)

แต่ถึงอย่างไร สิริยาพร สาสีพันธ์กลับไม่เห็นด้วยว่าทั้งผู้ไทและไททรงดำคือกลุ่มเดียวกัน เพราะข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในจังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ และการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไททรงดำ (ไทซ่งดำ หรือ ลาวซ่ง) ในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งสิริยาพร สาสีพันธ์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 2 กลุ่มระบุชัดเจนว่าไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันตามที่นักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอไว้ เพราะทั้งภาษา วัฒนธรรม และประเพณีของทั้ง 2 กลุ่มแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ทั้งสองกลุ่มอาจมีถิ่นกำเนิดอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยเช่นเดียวกัน (สิริยาพร สาสีพันธ์, 2554, น. 38) ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจให้นักมานุษยวิทยา สังคมวิทยา นักภาษาศาสตร์ และนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างลุ่มลึกเพื่อให้ได้ข้อสรุปต่อไป

ระลอกที่ 2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ราว พ.ศ. 2335 เมืองแกลงและเมืองพวนซึ่งต่อเวียงจันทน์ กองทัพเวียงจันทน์ตีเมืองทั้งสองได้จึงกวาดต้อนผู้ไทดำ (ลาวทรงดำ) และลาวพวนเป็นเชลยส่งมาที่กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้คนทั้งสองกลุ่มไปอยู่ที่เพชรบุรีเหมือนผู้ไทดำระลอกแรก

ระลอกที่ 3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การอพยพครั้งนี้เป็นการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ในฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ปัจจุบันคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย) และมีบางส่วนที่ส่งมาอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเหตุการณ์เกิดขึ้นหลายเหตุการณ์ เริ่มจากการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ในปี พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์ผู้ปกครองเมืองเวียงจันทน์ก่อกบฏต่อกรุงเทพฯ โดยการยกกองทัพเข้ามาตีเมืองนครราชสีมา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพยกไปปราบเจ้าอนุวงศ์ กองทัพทั้งสองฝ่ายได้รบพุ่งกันหลายครั้ง จนถึงปี พ.ศ. 2371 เจ้าอนุวงศ์ก็ถูกนายด่านเจ้าเมืองพวนจับได้ แล้วนำส่งมากรุงเทพฯ และสิ้นพระชนม์ในเวลาต่อมา เมื่อปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์จนราบคาบแล้ว กองทัพสยามก็อพยพ

ชาวเมืองเวียงจันทน์และเมืองขึ้นต่าง ๆ ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้คนผู้ไทจากเมืองวัง เมืองพิน เมืองตะโปน และอีกหลายเมืองก็ได้อพยพเข้ามาด้วย

จากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2376-2390 สยามเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับญวน เพราะญวนขยายอำนาจเข้ามาในเขมรและลาวซึ่งเป็นประเทศราชของสยามในสมัยนั้น สงครามครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เนื่องจากทั้งฝ่ายญวนและสยามต่างกวาดต้อนกลุ่มชาติพันธุ์ในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้าเป็นกำลังของตน ฝ่ายญวนค่อนข้างจะได้เปรียบสยามเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในลาวเกลียดชังคนสยาม เพราะช่วงปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ฝ่ายสยามได้เผาเมืองเวียงจันทน์จระบาศบทั้งวัดวาอาราม ต้นไม้ก็ถูกตัดทิ้งหมด ทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ รวมทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์ของเวียงจันทน์ก็ถูกฝ่ายสยามกวาดต้อนไปหมด ตลอดจนชาวเมืองเวียงจันทน์ก็ถูกต้อนเป็นเชลยเช่นกัน ขณะที่ฝ่ายญวนเข้ามาช่วยเหลือเจ้าอนุวงศ์เมื่อครั้งที่เจ้าอนุวงศ์ต้องหนีการจับกุมของฝ่ายสยามเมื่อครั้งเสียเวียงจันทน์ สาเหตุนี้ทำให้หัวเมืองลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงจึงอยู่กับฝ่ายญวนในตอนแรก แต่เมื่อเวลาผ่านไปญวนก็ได้กดขี่ข่มเหงคนลาว ซึ่งรัชชปูลโณทก (2523: น. 61-62) ได้อธิบายถึงเหตุการณ์นี้ไว้ว่า เจ้าเมืองญวนได้เกณฑ์คนลาวให้สร้างค่ายคูเมือง ปลุกตำหนักน้อยใหญ่ เมื่อสร้างเสร็จก็จัดให้คนลาวเข้าเวรเฝ้าด่านและเสียส่วยให้กับพวกของตน ทั้งเงิน ควาย ข้าว ผัก ฝ้าย เครื่องหวาย เมื่อคนญวนได้ส่วยแล้วก็บรรทุกส่งกลับเมืองญวน ทำให้คนลาวต้องอดอยาก ไร้ที่นาทำกิน บางกลุ่มก็พากันหนีออกจากเมือง

กล่าวโดยสรุป ช่วงหลังสงครามกบฏเจ้าอนุวงศ์ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง หรือบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน ผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งกะเลิง ไช่ ย้อ และข่า โดยเฉพาะผู้ไทอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การอพยพตั้งถิ่นฐานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทระลอกที่ 3 เป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุด เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทได้ถูกกวาดต้อนและเกลี้ยกล่อมให้อพยพครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง โดยมีกลุ่มผู้ไท

จากเมืองวังอพยพเข้ามามากที่สุด นอกจากนั้นก็ยังมียกกลุ่มผู้ไทจากเมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) เมืองกะปอง (หรือเมืองกะบอง) และเมืองคำม่วน ดังนี้

1) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองวัง มี 5 กลุ่ม เมืองที่สำคัญของคนผู้ไทเมืองวังกลุ่มนี้มี 5 เมือง ดังนี้ (บุญยงค์ เกศเทศ. 2553: น. 45-47, สุรชัย ชินบุตร. 2553: น. 29 และวัชราร วงศ์กัณหา. 2559: น. 66-68)

1.1) เมืองเรณูนคร ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2373 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวสายเป็นพระแก้วโคมแล และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ภายหลังทางราชการลดฐานะลงเป็นอำเภอเรณูนคร ขึ้นกับจังหวัดนครพนม จนถึง พ.ศ. 2450 ก่ลดฐานะอำเภอเรณูนครเป็นตำบลเรณูนคร ขึ้นกับอำเภอธาตุพนม ต่อมาภายหลังก็ยกฐานะเป็นอำเภอเรณูนครจนถึงปัจจุบัน

1.2) เมืองพรรณานิคม ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวโสมกลางเป็นพระเสนารณรงค์ และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคืออำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

1.3) เมืองกุดฉิมนารายณ์ ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ราชวงศ์โก (บางฉบับเรียกว่า วอ) เป็นพระอิศวงศา และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

1.4) เมืองภูแล่นช้าง ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้หมื่นเดชอุดมเป็นพระพิชัยอุดมเดช และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2442 ทางราชการลดฐานะเป็นอำเภอ ต่อมาปี พ.ศ. 2452 ทางราชการลดฐานะเป็นตำบล และปัจจุบันเป็นตำบลภูแล่นช้าง ขึ้นกับอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

1.5) เมืองหนองสูง ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวสิงห์หรือท้าวสีหนามเป็นพระไกรสรราช และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่ในเขตอำเภอหนองสูง อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร และพื้นที่ในเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

2) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) มี 2 กลุ่ม เมืองที่สำคัญของชนผู้ไทกลุ่มนี้มี 2 เมือง ดังนี้ (บุญยงค์ เกศเทศ. 2553: น. 47-48, สุรชัย ชินบุตร. 2553: น. 29-30, วิชวร วงศ์กัณหา. น. 68 :2559)

2.1) เมืองเสนางคนิคม ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2382 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระศรีสุราช (ท้าวจันทร์) เป็นพระศรีสินธุสงคราม และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2455 ทางราชการลดฐานะลงเป็นอำเภอเสนางคนิคม และปัจจุบันเป็นอำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

2.2) เมืองคำเขื่อนแก้ว ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2387 เดิมเมืองนี้เรียกว่าบ้านคำเมืองแก้ว สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวสีหามาทเป็นพระรามณรงค์ และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่ในตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ

3) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองกะบอง (หรือเมืองกะบอง) มี 2 กลุ่ม เมืองที่สำคัญของชนผู้ไทกลุ่มนี้มี 2 เมือง ดังนี้ (บุญยงค์ เกศเทศ. 2553: น. 48, สุรชัย ชินบุตร. 2553: น. 30 และวิชวร วงศ์กัณหา. 2559: น. 69)

3.1) เมืองวาริชภูมิ ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2420 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวพระยาสุวรรณเป็นพระสุรินทรบริรักษ์ เจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

3.2) เมืองจำปาสกยก ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองราวปี พ.ศ. 2421 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวแก้วเป็นพระบำรุงนิคมเขต และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปัจจุบันคือพื้นที่อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

4) กลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองคำม่วน ยกฐานะจากบ้านบึงกระดานเป็นเมืองแขวงบาดาล เมืองราวปี พ.ศ. 2388 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระคำแดงเป็นพระศรีสุวรรณ และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ทำราชการกับเมืองกาฬสินธุ์ ปัจจุบันคือพื้นที่ในเขตอำเภอคำม่วน อำเภอท่าคันโท อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กล่าวโดยสรุป กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อพยพครอบครัวย้ายตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงในสมัยนั้น ได้แก่ กลุ่มผู้ไทจากเมืองวัง กลุ่มผู้ไทจากเมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) กลุ่มผู้ไทจากเมืองกะบอง (หรือเมืองกะบอง) และกลุ่มผู้ไทจากเมืองคำม่วน

5. การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในปัจจุบัน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดิน โดยแบ่งการปกครองออกเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้หลายเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทถูกลดฐานะลงดังที่สุเทพ ไชยขันธุ์ (2556: น. 260-299) อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากอดีตจนถึงปัจจุบันไว้ว่า เมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ในปัจจุบันบางเมืองก็ลดฐานะเป็นอำเภอ บางเมืองก็ลดฐานะเป็นตำบลตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

1) ผู้ไทในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ กลุ่มผู้ไทเมืองกุดฉิมนารายณ์ กลุ่มผู้ไทเมืองภูแล่น (แล่นช้าง) และกลุ่มผู้ไทคำม่วง ดังนี้

1.1) กลุ่มผู้ไทเมืองกุดฉิมนารายณ์ ผู้ไทกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอกุดฉิมนารายณ์ 5 ตำบล คือ เหล่าใหญ่ หนองห้าง นาโก กุดหว้า และบัวขาว อำเภอเขาวง 6 ตำบล คือ คุ่มเก่า สงเปลือย หนองผือ กุดฉิมคุ่มใหม่ สระพังทอง และปลาเค้า และอำเภอห้วยผึ้ง 3 ตำบล คือ คำบัง หนองอีบุตร และนิคมห้วยผึ้ง

1.2) กลุ่มผู้ไทเมืองภูแล่น (แล่นช้าง) ผู้ไทกลุ่มนี้ คือ กลุ่มผู้ไทในอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน มีผู้ไทอาศัยอยู่ 5 ตำบล คือ สายนาหว้า โนนนาจาน บ่อแก้ว นาคู และภูแล่นช้าง

1.3) กลุ่มผู้ไทคำม่วง เป็นผู้ไทจากเมืองวัง ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอคำม่วง 4 ตำบล คือ โพน เนินยาง นาบอน และทุ่งคลอง อำเภอสามชัย 1 ตำบล คือ สำราญ อำเภอสหพันธ์ 1 ตำบล คือ โนนศิลา และอำเภอห้วยเม็ก ไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีกี่ตำบล

1.4) กลุ่มผู้ไทเมืองแซงบาดาล เป็นผู้ไทพบน้อย ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอสมเด็จ มี 3 ตำบล คือ แซงบาดาล มหาชัย และหม่ม่น

2) ผู้ไทในจังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดที่มีผู้ไทมากที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มผู้ไทเมืองพรรณานิคม กลุ่มผู้ไทเมืองวาริชภูมิ กลุ่มผู้ไทเมืองสกลนคร และกลุ่มผู้ไทเมืองจำปาชนบท ดังนี้

2.1) กลุ่มผู้ไทเมืองพรรณานิคม ผู้ไทกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอพรรณานิคม เป็นอำเภอที่มีผู้ไทเกือบทั้งหมด มี 10 ตำบล คือ พรรณนา วังยาง พอกน้อย นาหัวบ่อ ไร่ ช่างมิ่ง นาโน สว่าง บะฮี และเชิงชุม

2.2) กลุ่มผู้ไทเมืองวาริชภูมิ ผู้ไทกลุ่มนี้จะเรียกตัวเองว่าผู้ไทกะปอง (หรือผู้ไทกะป่อง) ซึ่งอพยพมาจากเมืองกะปอง ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองวังและเมืองเซโปน ผู้ไทกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภовาริชภูมิ เป็นอีกอำเภอที่มีผู้ไทเกือบทั้งหมด มี 5 ตำบล คือ วาริชภูมิ ปลาไหล หนองลาด คำบ่อ และค้อเขียว

2.3) กลุ่มผู้ไทเมืองสกลนคร กลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองมหาไชและเมืองกะตาก แขวงคำม่วน ผู้ไทกลุ่มนี้ได้กระจายตัวอยู่ในอำเภอเมืองสกลนคร มี 8 ตำบล คือ ธาตุเชิงชุม โนนหอม และบางหมู่บ้านในตำบลห้วยยาง ธาตุนาเวง เชียงเครือ ขมิ้น ม่วงลาย และดงชน อำเภอโคกศรีสุพรรณ มี 4 ตำบล คือ ดองโขบ เหล่าโพนค้อ ด่านม่วงคำ และบางส่วนของตำบลนาทม อำเภอเต่างอย มี 4 ตำบล คือ เต่างอย บึงทวาย นาตาล และบางส่วนของตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอโพนนาแก้ว มี 3 ตำบล คือ นาแก้ว บ้านโพน และเชียงสือ และมีบางหมู่บ้านในอำเภอกุดบาก

2.4) กลุ่มผู้ไทเมืองจำปาสก ผู้ไทกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอพังโคน (เมืองจำปาสก) มี 3 ตำบล คือ ม่วงไข่ แร่ และไฮหย่อง อำเภอกุสุมาลย์ มี 3 ตำบล คือ นาโพธิ์ อุ่มจาน และนาเพียง อำเภอานานิเวส มี 5 ตำบล คือ วานรนิเวส คูสะคาม ขวักาย กุดเรือคำ และนาซอ อำเภอบ้านม่วง มี 3 ตำบล คือ บ้านม่วง บ้านมาย และดงหม้อทอง และบางหมู่บ้านในอำเภอสว่างแดนดิน

3) ผู้ไทในจังหวัดนครพนม กลุ่มผู้ไทกลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองวัง ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเรณูนคร อำเภอธาตุพนม อำเภอนาแก อำเภอเมืองนครพนม อำเภอปลาปาก และอำเภอนาหว้า

4) ผู้ไทในจังหวัดมุกดาหาร ผู้ไทกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานหนาแน่นในอำเภอหนองสูงและอำเภอดงหลวง เพราะทั้ง 2 อำเภอเคยเป็นเมืองสำคัญของผู้ไทมาก่อน คือเมืองหนองสูงและปัจจุบันก็ตั้งถิ่นฐานตามอำเภอต่าง ๆ ทั่วจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ อำเภอหนองสูง มีผู้ไทเกือบทั้งหมด ทั้ง 6 ตำบล คือ หนองสูง โนนยาง ภูวง บ้านเป้า หนองสูงใต้ และหนองสูงเหนือ อำเภอดงหลวง มี 3 ตำบล คือ ดงหลวง คำบก และบ้านเหล่า (บ้านแมต) อำเภอดอนตาล มี 6 ตำบล คือ นาสะเม้ง บ้านแก้ง โพธิ์ไทร บ้านบาก ป่าไร่ และเหล่าหมี อำเภอนิคมน้ำอภัย มี 3 ตำบล คือ บ้านแก้ง ไทร อุดม อำเภอดงหลวง มี 4 ตำบล คือ หนองบัว แคน กุดชุม และพังแดง และอำเภอเมืองมุกดาหาร มี 2 ตำบล คือ นาโสก และมอน รวมทั้งตำบลเมยวดีและหนองพอก อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

5) ผู้ไทในจังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี กลุ่มผู้ไททั้ง 3 จังหวัดนี้เป็นผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองเซโปน เมืองพิน เมืองพะลาน และเมืองนอง ได้แก่ กลุ่มผู้ไทบ้านห้องแซง กลุ่มผู้ไทเมืองเสนางคนิคม และกลุ่มผู้ไทเมืองคำเมืองแก้ว ดังนี้

5.1) กลุ่มผู้ไทบ้านห้องแซง และกลุ่มผู้ไทเมืองเสนางคนิคม ทั้งสองกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดยโสธร มี 4 ตำบล คือ ห้องแซง (ห้องแซง) บุ่งคำ (เมืองเสนางคนิคมเดิม) สวาท และกุดเชียงหมี และบางหมู่บ้านในอำเภอสว่างคณิศ จังหวัดอำนาจเจริญ

5.2) กลุ่มผู้ไทเมืองคำเมืองแก้ว ปัจจุบันคือพื้นที่ในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอำนาจเจริญ มีผู้ไท 4 ตำบล คือ ชานุมาน คำเขื่อนแก้ว โคกก่ง และโคกสาร

นอกจากนี้ยังพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ในอีกหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น บางพื้นที่ในอำเภอสว่างคณิศ เขวาสานะบุรี บึงโขงหลง และโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ บางพื้นที่ในอำเภอสว่างคณิศ สว่างคณิศ บ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทจากเมืองวัง เมืองเซโปน (หรือเมืองตะโปน) เมืองกะปอง (หรือเมืองกะบอง) เมืองคำม่วน และอีกหลายเมืองที่อพยพย้ายถิ่นฐานจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงได้ยกฐานะหมู่บ้านของตนขึ้นเป็นเมืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยต่อมาซึ่งแบ่งการปกครองเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้หลายเมืองถูกลดฐานะลงเป็นเพียงตำบลขึ้นตรงต่ออำเภอ และหลายเมืองก็ถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัด การแบ่งเขตการปกครองลักษณะนี้ทำให้ในปัจจุบันพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในหลาย ๆ จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และนครพนม

6. บทสรุป

คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่ปรากฏในเอกสารทางวิชาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีหลายคำ ได้แก่ คำว่า “ภูไท”, “ภูไทย”, “ภูไท”, “ผู้ไทย”, “ผู้ไท”, “พูไท” และ “พูไทย” ซึ่งในจำนวนคำเหล่านี้มีคำว่า “ผู้ไทย”, “ผู้ไท” และ “ภูไท” ยังคงเป็นคำที่นิยม

ใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคำว่า “ผู้ไทย” นิยมใช้ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “ผู้ไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนไทที่พูดภาษาตระกูลไทอาศัยอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย และ “ภูไท” ใช้ในความหมายเมื่อกล่าวถึงกลุ่มคนที่มิถิ่นเดิมอาศัยอยู่ตามภูเขา

ขณะที่ถิ่นเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนักวิชาการต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า เดิมนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองแฉ่ง (หรือเมืองแฉน) หรือเมืองน่าน้อยอ้อยหนู (ปัจจุบันเรียกว่า เมืองน่าน้อยอ้อยหนู) ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟูในประเทศเวียดนาม และอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ (ปัจจุบันคือประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ในเวลาต่อมา กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทก็ถูกกวาดต้อนเข้าสู่ประเทศไทย 3 ระลอก คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดสงครามกบฏเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งเป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุด เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองฝ่งซ้ายแม่น้ำโขง เช่น กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง ไช่ ญ้อ และข่า เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ต่างถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และสร้างบ้านเมืองอยู่บริเวณฝ่งขวาแม่น้ำโขง กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทเองจึงได้ตั้งบ้านเมืองอยู่บริเวณฝ่งขวาม้าแม่น้ำโขงนับแต่นั้น เป็นต้นมาเช่นกัน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยต่อมา โดยการแบ่งการปกครองเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้หลายเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทถูกลดฐานะลงเป็นเพียงตำบลขึ้นตรงต่ออำเภอ หลายเมืองก็ถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัด การแบ่งเขตการปกครองลักษณะนี้ทำให้ในปัจจุบันพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร และนครพนม และพื้นที่บางส่วนในจังหวัดบึงกาฬ อุดรธานี อำนาจเจริญ โยธธร อุบลราชธานี และร้อยเอ็ด

7. เอกสารอ้างอิง

- จิตร ภูมิศักดิ์. (2524). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- จินตนา ศูนย์จันทร์. (2539). *การวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไทย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, บัณฑิตวิทยาลัย.
- เจริญศิริ เกื่อนมูลละ. (2553). *การศึกษาของประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา: ชุมชนภูไทบ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ชนัญชิตา ศิริจันทร์. (2550). *บทบาทของชนเผ่าไทในเวียดนามในศึกษาเตียนเบียนฟู (ค.ศ. 1946-1954)*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ณัฐพล ขาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (2564ก). การเลือกใช้ภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอรอดุพนม จังหวัดนครพนม. *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(1), 1-24.
- ณัฐพล ขาริรักษ์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา. (2564ข). ภาษาหลายภาษาของวัยรุ่นผู้ไทในอำเภอรอดุพนม จังหวัดนครพนม. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 10(1), 54-80.
- ถวิล เกสรราช. (2512). *ประวัติผู้ไท*. พระนครศรีอยุธยา: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. (2530). *ประวัติผู้ไทและชาวผู้ไทเมืองเรณูนคร*. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2523). *อีสาน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีอีสาน*. เอกสารสัมมนาทางวิชาการ. (หน้า 234-255). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ธัญญลักษณ์ ไชยสุข มอลเลอร์พ และ Asger Mollerup (ทองคำ). (2556). *ภาษาผู้ไทเพื่อสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: บางกอกอิมเมจแอดเวอร์ไทซิง.

- ฉันว่า ใจเที่ยง. (2555). สายสัมพันธ์วัฒนธรรมผู้ไทสองฝั่งโขง. วารสารรัฐศาสตร์และ
นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 1(2), 1-20.
- นพดล ตั้งสกุล และจันทิพย์ วงศ์คำ. (2546). คติความเชื่อและระบบสังคมกับการปลูกสร้าง
เรือนพื้นบ้านและชุมชนผู้ไท. (รายงานฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการชุมชนและเรือนไท
: รูปแบบและนิเวศวิทยาวัฒนธรรมการอยู่อาศัย). ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิยม พ้อคำช้าง. (2559). การวิเคราะห์ดนตรีพิธีกรรมผู้ไท อำเภอรณนคร จังหวัด
นครพนม. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย.
- บุญจันทร์ ทิพย์ชัย. (2561). การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์
ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สืบบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนในภาคอีสาน. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, บัณฑิตวิทยาลัย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2553). ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในเวียดนาม และลาว/ไทย.
เอกสารประกอบสัมมนาทางวิชาการ ประจำปี 2553. (หน้า 1-56). นครพนม: มูลนิธิ
โตโยต้าประเทศไทย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2554). “ไทดำ” เมืองแกง “ทรงดำ” ถิ่นสยาม จากหนองแอ่ดถึงหนอง
ปรัง. กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2562). รากเหง้าเผ่าพันธุ์ในสยาม. มหาสารคาม: อินทนิล.
- ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 9 เรื่องพงษาวดารเมืองไล. (2461). พระนครศรีอยุธยา: โสภณ
พิพรรฒนาการ.
- ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 22 เรื่องพงษาวดารเมืองหัวพันห้าทั้งหก. (2464). พระนครศรีอยุธยา:
โสภณพิพรรฒนาการ.
- ประวิทย์ คำพรหม. (2549). เรณู-ภูไท. นครพนม: มนต์อักษร.
- พระโพธิ์ธรรมาจารย์ (ติสโส อ้วน). (2469). ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 18 ตอนที่ 1
ว่าด้วยชนชาติภูไทย และชาติญ้อ. พระนครศรีอยุธยา: โสภณพิพรรฒนาการ.
- พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ. (2549). งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์
บุ๊คส์.

- พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล. (2541). การศึกษาเปรียบเทียบระบบวรรณยุกต์ในภาษาของคน “ลาว” คน “ญ้อ” และคน “ผู้ไท” ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, ภาควิชาภาษาไทย. (2559). ประชาธิปไตยท้องถิ่นกับวัฒนธรรมไทของชุมชนบ้านโนนอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, บัณฑิตวิทยาลัย.
- รัตติยา โกมินทรชาติ. (2549). การฟ้อนของชาวภูไท: กรณีศึกษาหมู่บ้านวาริชภูมิ อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน
- ราชันย์ นิลวรรณภา. (2553). อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทแดง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยนเรศวร, บัณฑิตวิทยาลัย
- โรชนี คนหาญ. (2546). คำพื้นฐานภาษาผู้ไท: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์เชิงประวัติ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ลักษณะการ สัตถาผล. (2550). การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนชาวภูไทในอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, บัณฑิตวิทยาลัย.
- วัชรพร วงศ์กัณหา. (2559). คนไทไกลบ้าน: จากเมืองหล้าฟ้าแดนถึงเมืองลุ่มลัดเลียง. ใน สุชนาถ บุญเที่ยง (บรรณาธิการ). วิจิตรแพรวา มรดกภูมิปัญญาสู่ราชินีแห่งใหม่. (หน้า 43-72). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- วิลาวุฒิย์ เอื้อวงศ์กุล. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เมืองเรณูนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.

- ศรีสุข ผาอินทร์. (2557). *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย: กรณีศึกษา บ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ศรีสุตา เอื้อนครินทร์. (2520). *วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณูนคร จังหวัดนครพนม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2503). *นิทานโบราณคดี, พิมพ์ครั้งที่ 10*. กรุงเทพฯ: เกษมบรรณกิจ.
- สภาวัฒนธรรมตำบลอุ่มเหมา. (2558). 185 ปี คนเผ่าภูไทอู่มเหมา. นครพนม: สภาวัฒนธรรมตำบลอุ่มเหมา.
- สมพาวัน แก้วบุตตา. (2556). “จาว”: สายสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติของไทแดง. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 22-1,(1)5.
- สิริกัญญา วรชิน. (2552). *การศึกษาสถาปัตยกรรมทางภาษาของภาษาผู้ไทยอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สิริยาพร สาสีพันธ์. (2554). *บทบาทศูนย์วัฒนธรรมบ้านภูไทในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมภูไทเรณูนครท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุทธิดา จันทรดวง. (2560). *การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาผู้ไทกะบ้องประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุเทพ ไชยจันทร์. (2556). *ผู้ไท ลูกแกน*. กรุงเทพฯ: ตาตา.
- สุนทร ศรีหาคลัง. (2560). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: ภาษาและการแต่งกายของชาวภูไทเรณูนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สมิตร ปิติพัฒน์, เทียมจิตร พ่วงสมจิตร และพิเชฐ สายพันธ์. (2546). *ไทแดงที่อำเภอบาเทือก จังหวัดแทงหัว ประเทศเวียดนาม: สภาพชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุมิตร ปิติพัฒน์, พิเชฐ สายพันธ์, ศิริรินทร์ ใจเที่ยง, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ และสุนิสา ฉันทรัตนโยธิน (2546). *กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในแขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. (2546). *คนไทแดงในแขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรชัย ชินบุตร. (2553). *การสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและอัตลักษณ์ของผู้ไทในพิธีเหยาเลี้ยงผี กรณีศึกษา ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุวิทย์ อิศาศศวัต และณรงค์ อุบุญญ์. (2538). *การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนกรณีผู้ไท*. (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2549). *สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์*. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 17-5 ,(2)25.
- อลงกรณ์ อธิพัฒน์. (2557). *วัจนกรรมจากคำเรียกขานในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย.
- อัจฉริยา ชวงค์เลิศ. (2558). *การประกอบสร้างความเป็นไทในอดีต: กรณีศึกษาคนไทในภาคกลางตอนเหนือของเวียดนามในศตวรรษที่ 15 - ก่อนยุคลังคมนิยมเวียดนาม*. (รายงานการวิจัย). พิษณุโลก: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

การศึกษาผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ Study Effects of Information Technology Using to Agriculture Faculty Working

เอกชัย คนคิด (Agachai Konkid)¹

จุฬาลักษณ์ จันทรเพชร (Joolahluk Janpet)²

พิสมัย คุ่มสุวรรณ (Pisamai Khumsuwan)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของคณะเกษตรศาสตร์จากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีใช้ในการปฏิบัติงาน ศึกษาผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ และศึกษาการปรับตัวในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการองค์กรนั้น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการศึกษา โดยทำการศึกษาระหว่างเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน 2563 เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม และทำการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติงานร่วมกับงานแผนยุทธศาสตร์และประกันคุณภาพ คณะเกษตรศาสตร์ จำนวนทั้งสิ้น 70 คน ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 36-50 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี สังกัดกองบริหารงานคณะ มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 15 ปี และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศตั้งแต่

¹ นักวิชาการแผนและสารสนเทศ ระดับปฏิบัติการ กองบริหารงานคณะ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Plan and Information Operational level, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University.
E-mail: agacko@kku.ac.th ,

² นักเทคโนโลยีสารสนเทศ ระดับปฏิบัติการ กองบริหารงานคณะ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Information Officer Operational level, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University.
E-mail: jjoola@kku.ac.th

³ พนักงานธุรการ กองบริหารงานคณะ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Clerical Officer, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University. E-mail: cpisam@kku.ac.th

5-8 ชั่วโมงต่อวัน 2) ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงานด้านนโยบายคณะเกษตรศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือบุคลากรส่วนใหญ่มีการตั้งกลุ่มบนสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงานสั่งการและรายงาน อยู่ในระดับมาก 3) ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ด้านการปฏิบัติงานบุคลากรมีการปฏิบัติงานโดยลดปริมาณการใช้กระดาษในการดำเนินงานในระดับมาก ส่วนผลกระทบด้านร่างกายและจิตใจ บุคลากรมีอาการปวดเมื่อยหรือมีปัญหาด้านสายตา จากการนั่งใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นเวลานานในระดับน้อย 4) ระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรส่วนใหญ่มีการปรับตัวที่จะเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานหลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ ในระดับมาก

คำสำคัญ: เทคโนโลยีสารสนเทศ, ผลกระทบ, การปรับตัว

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the general status of applications of information technology in Faculty of Agriculture, Khon Kaen University 2) to study performance impact, physical and mental impacts on staff 3) to study staff's adaptability of information technology for management organization by quantitative research between June-November 2020. The sample size was 70 respondents. Questionnaires were used as a tool for collecting data. The data was examined using statistical techniques such as descriptive statistics. The results showed that most respondents were female, aging between 36-50, with graduate degree, level position of operation officer, more than 15 years job experience, and 5-8 hours in using computer. The research's result of application status of information technology found that the staff who worked in policy, applied for job, and group social network

for communicated working. The physical, mental and other impacts to staff in Faculty of Agriculture, Khon Kaen University affected physical and mental the most. The adaptability of information technology for management organization was resolution for job problem and threats by the most.

Keywords: Information Technology, Effects, Adaptability

1. บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมีความสำคัญกับชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก (เย็น ภู่วรรณ และคณะ, 2555) การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้งานแทนข้าราชการในหน่วยงานรัฐ เพื่อนำไปสู่การเป็นรัฐบาลที่มีการจัดการที่ดี ซึ่งรัฐบาลของหลายประเทศต่างยอมรับในอำนาจของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเชื่อว่าเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารจะช่วยพัฒนาประเทศของตนให้เป็นสังคมแห่งความรู้ (knowledge based society) ส่งผลให้เกิดการผลิตที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการแข่งขันทางการค้ารัฐบาลสามารถบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (อุษคม เจริญจินดา, 2563) รวมถึงยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ที่เน้นการใช้ชีวิตแบบใหม่ในรูปแบบการทำงานที่บ้าน การศึกษาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย

คณะเกษตรศาสตร์ เป็นคณะวิชาที่สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพทางด้านการเกษตร ทั้งในระดับปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษาอย่างต่อเนื่อง สร้างงานวิจัยเพื่อชุมชน และงานวิจัยพื้นฐาน ทั้งระดับชาติ และนานาชาติ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ SWOT ของคณะเกษตรศาสตร์ เพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์การบริหารคณะฯ 4 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2563-2566 พบว่าบุคลากรของคณะฯ มีความเชี่ยวชาญในการงานที่ปฏิบัติและตรงกับสายงาน มีความมุ่งมั่นและรับผิดชอบสูง สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีผลงานวิชาการ และองค์ความรู้เป็นที่ยอมรับจากบริษัทชั้นนำและมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ จากการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทันสมัย แต่ปัจจุบันบุคลากรมีแนวโน้มลดลง

จากการเกษียณและมีภาระงานเพิ่มขึ้น รวมถึงยังขาดทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและขาดการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อใช้ในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ (คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2562) ซึ่งสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดในการบริหารองค์กรคือการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มทักษะ ความชำนาญ และการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการทำงาน สามารถลดขั้นตอนและทดแทนบุคลากรที่ลดลงได้ ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ

งานแผนยุทธศาสตร์และประกันคุณภาพ (คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2562) มีกระบวนการประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานฯ ที่ผ่านมานั้น พบว่าการดำเนินงานติดตามโดยเอกสารนั้น สามารถติดตามผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเอกสารอ้างอิงในการปฏิบัติงานส่วนต่าง ๆ ได้ แต่ในปัจจุบันนโยบายการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยขอนแก่น (KKU Transformation) ที่มีการมุ่งเน้นในเรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยทำงาน เพื่อลดขั้นตอน ลดเอกสารและลดเวลา โดยเปลี่ยนให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลดิจิทัลผ่านช่องทางต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2563) เช่น กูเกิลไดรฟ์ (google drive) และการประยุกต์ใช้กูเกิลแอปพลิเคชัน (google application) รวมถึงการใช้งานระบบสารสนเทศของคณะเกษตรศาสตร์ จากรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2561 (คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2561) พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่เกิดจากการสื่อสารและสร้างความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จึงมีการใช้เอกสารเพื่อใช้สำหรับอ้างอิงข้อมูลอยู่เสมอ ซึ่งลักษณะการดำเนินงานดังกล่าวนี้ต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์เป็นอุปสรรคในการสนับสนุนข้อมูลที่ถูกต้องให้กับผู้บริหารและบุคลากรอยู่เสมอ

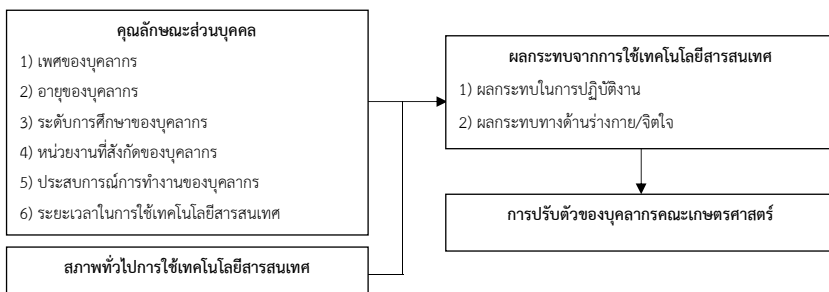
ผู้วิจัยจึงมีความสนใจการในการศึกษาการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการปรับตัวในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานและบริหารองค์กร เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบสารสนเทศของหน่วยงานต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

- 1) เพื่อศึกษาระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์
- 2) เพื่อศึกษาระดับผลกระทบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์
- 3) เพื่อศึกษาระดับการปรับตัวการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการปฏิบัติงาน ซึ่งมีข้อคำถามครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าจะสามารถสะท้อนถึงบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อผลกระทบและการปรับตัวในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาปฏิบัติงาน

4. วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

4.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เนื่องจากผู้วิจัยได้ทราบถึงตัวชี้วัดเชิงปริมาณ ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการทำเครื่องมือวิจัย นั่นคือแบบสอบถามที่ได้ทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ในการเก็บข้อมูลจะได้ข้อมูลในภาพกว้าง สามารถเห็นสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน ผลกระทบและการปรับตัวของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ได้ในภาพรวม โดยดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน 2563

4.2 หน่วยในการวิเคราะห์

หน่วยในการวิจัยครั้งนี้ คือ หน่วยระดับปัจเจกบุคคล ศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับงานแผนยุทธศาสตร์และประกันคุณภาพรวมจำนวน 70 ตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

4.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.3.1 ประชากรที่ศึกษาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ บุคลากรคณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 จำนวน 261 คน

4.3.2 กลุ่มตัวอย่าง การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับงานแผนยุทธศาสตร์และประกันคุณภาพ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 70 คน ประกอบด้วย หัวหน้าสาขาวิชา 9 คน ผู้ประสานงานสาขาวิชา 24 คน ผู้ปฏิบัติงานกองบริหารคณะฯ 37 คน

4.4 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

4.4.1.1 การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีความสอดคล้องเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ จากนั้นคณะผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผ่านการปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ และนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

(1) ทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการนำแบบสอบถามส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) และอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการฯ ตรวจสอบ และนำไปวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC) โดยคัดเลือกข้อไว้เฉพาะคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามเพื่อความถูกต้องและความครอบคลุมเนื้อหา

(2) ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับงานแผนยุทธศาสตร์ และประกันคุณภาพ จำนวน 15 คน และวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.93

4.4.1.2 แบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้การตอบแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ซึ่งแบบสอบถามมีความครอบคลุมในประเด็นที่ต้องการศึกษา ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยคุณลักษณะส่วนบุคคลของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ประกอบไปด้วย (1) เพศของบุคลากร ใช้ข้อคำถามแบบเลือกตอบ (2) อายุของบุคลากร ใช้ข้อคำถามแบบเลือกตอบ (3) ระดับการศึกษาของบุคลากร ใช้ข้อคำถามแบบเลือกตอบ (4) หน่วยงานที่สังกัดของบุคลากร ใช้ข้อคำถามแบบเลือกตอบ (5) ประสบการณ์ทำงานของบุคลากร ใช้ข้อคำถามแบบเลือกตอบ (6) ระยะเวลาที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศปฏิบัติงานต่อวันของบุคลากร ใช้ข้อคำถามแบบเลือกตอบ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาปฏิบัติงาน มีข้อคำถาม 11 ข้อ

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปฏิบัติงาน มีข้อคำถาม 12 ข้อ

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับตัวจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปฏิบัติงาน มีข้อคำถาม 4 ข้อ

โดยส่วนที่ 2-4 แต่ละข้อกำหนดคำตอบ จำแนกเป็น 5 ตัวเลือก ดังนี้
มากที่สุด หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวในระดับมากที่สุด
มาก หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวในระดับมาก
ปานกลาง หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวในระดับปานกลาง
น้อย หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวในระดับน้อย
น้อยที่สุด หมายถึง ท่านมีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวในระดับน้อยที่สุด

4.5 ตัวแปรและระดับการวัดตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

4.5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา หน่วยงานที่สังกัด
ประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ระยะเวลาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการ
ปฏิบัติงานต่อวันของบุคลากร และสภาพทั่วไปของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับ
ส่วนงานต่าง ๆ

4.5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลกระทบและการปรับตัวจากการนำเทคโนโลยี
สารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ เป็นการรวมข้อคำถาม
ทั้งหมด 5 ข้อ (แต่ละข้อคะแนนเต็ม 5 คะแนน) ทำการรวมข้อคำถามจากทั้ง 5 ข้อ
ข้างต้น ให้เป็นตัวแปรตามที่ชื่อว่า ผลกระทบและการปรับตัวจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ
มาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์โดยทำการพิจารณาจากคะแนนรวม
ของข้อคำถามที่วัดและจัดช่วงตัวแปรตามจากการวัดอันตรภาค (Interval Scale) จาก
นั้นทำการจัดกลุ่มให้เป็นการวัดระดับอันดับ (Ordinal Scale) จำแนกเป็น 5 ระดับ ได้แก่
ระดับน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวแปรและระดับการวัดตัวแปร

ตัวแปร	หลักเกณฑ์การพิจารณา	ระดับการวัดตัวแปร
1. เพศ	พิจารณาจากเพศตามกำเนิด ของบุคลากร	Nominal Scale
2. อายุ	พิจารณาอายุของบุคลากร	Ratio Scale จะทำการจัดกลุ่ม ให้มีการวัดระดับเป็น Ordinal Scale
3. ระดับการศึกษา	พิจารณาระดับการศึกษา ของบุคลากร	Nominal Scale
4. หน่วยงานที่สังกัด	พิจารณาหน่วยงานที่สังกัด ของบุคลากร	Nominal Scale
5. ประสบการณ์การทำงาน	พิจารณาประสบการณ์ทำงาน ของบุคลากร	Ratio Scale จะทำการจัดกลุ่ม ให้มีการวัดระดับเป็น Ordinal Scale
6. ระยะเวลาในการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศต่อวัน	พิจารณาตามระยะเวลาในการ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่อวัน ของบุคลากร	Ratio Scale จะทำการจัดกลุ่ม ให้มีการวัดระดับเป็น Ordinal Scale
7. สภาพทั่วไปของการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ กับส่วนงานต่าง ๆ	พิจารณาจากคะแนนรวมของข้อ คำถามที่วัดเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ	Interval Scale จะทำการ จัดกลุ่มให้มีการวัดระดับเป็น Ordinal Scale
8. ผลกระทบจากการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศ มาปฏิบัติงาน	พิจารณาจากคะแนนรวมของข้อ คำถามที่วัดเกี่ยวกับผลกระทบ จากการทำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาปฏิบัติงาน	Interval Scale จะทำการ จัดกลุ่มให้มีการวัดระดับเป็น Ordinal Scale
7. การปรับตัวจากการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศ มาปฏิบัติงาน	พิจารณาจากคะแนนรวมของข้อ คำถามที่วัดเกี่ยวกับการปรับตัว จากการทำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาปฏิบัติงาน	Interval Scale จะทำการ จัดกลุ่มให้มีการวัดระดับเป็น Ordinal Scale

4.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ มีขั้นตอนดังนี้

4.7.1.1 คณะผู้วิจัยทำการจัดทำแบบสอบถามให้ตรงกับการศึกษาผลกระทบจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ผลกระทบและการปรับตัวของบุคลากร นำไปสู่การพัฒนากระบวนการสนเทศในอนาคตของคณะฯ ต่อไป

4.7.1.2 จากนั้นได้ทำการขออนุญาตเก็บข้อมูล และได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และประสานงานให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามในระยะเวลาที่กำหนดให้

4.7.1.3 ในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย และคำชี้แจงในการตอบแบบสอบถามไว้อย่างละเอียดในส่วนหน้าของแบบสอบถาม เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา คณะผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานตลอดการวิจัยระหว่างเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน 2563

4.7.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลภายในเดือนพฤศจิกายน 2563 ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ 70 คน

4.7.1.5 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ทั้งหมดมาประมวลผล โดยวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.8.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลมาลงรหัสข้อมูลตามคู่มือลงรหัส และประมวลผลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

4.8.1.1 ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายคุณลักษณะสำคัญของบุคลากรฯ

4.8.1.2 ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธี ลิเคิร์ท (Likert) ซึ่งมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

คะแนน 4 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมาก

คะแนน 3 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

และกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

4.9 การนำเสนอผลการวิเคราะห์

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในรายละเอียด คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนา ได้แก่ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง เช่น ตารางแสดงข้อมูลทั่วไป ตารางแสดงจำนวน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย (Research Results)

5.1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของบุคลากรที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 82.86 และบุคลากรส่วนใหญ่อายุระหว่าง 36-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 68.57 เมื่อพิจารณาจากการสำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ พบว่า สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 61.43 และส่วนใหญ่สังกัดกองบริหารงานคณะ คิดเป็นร้อยละ 52.86 เมื่อพิจารณาตามประสบการณ์การทำงาน พบว่าส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 54.29 และเมื่อพิจารณาระยะเวลาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่อวัน พบว่าส่วนใหญ่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตั้งแต่ 5-8 ชั่วโมงต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 37.14 รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ร้อยละของบุคลากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามคุณลักษณะสำคัญของบุคลากร

ความถี่ n=70

คุณลักษณะของบุคลากร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	70	100.00
ชาย	12	17.14
หญิง	58	82.86
อายุ	70	100.00
21-35 ปี	12	17.14
36-50 ปี	48	68.57
51-60 ปี	10	14.29
ระดับการศึกษา	70	100.00
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3	4.29
ปริญญาตรี	43	61.43
ปริญญาโท	13	18.57
สูงกว่าปริญญาโท	11	15.71
ส่วนงานที่สังกัด	70	100.00
กองบริหารงานคณะ	37	52.86
สาขาวิชากีฏวิทยาและโรคพืชวิทยา	2	2.86
สาขาวิชาปฐพีศาสตร์และสิ่งแวดล้อม	1	1.43
สาขาวิชาประมง	9	12.86
สาขาวิชาพืชไร่	1	1.43
สาขาวิชาพืชสวน	9	12.86
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและเกษตรเชิงระบบ	1	1.43
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการเกษตร	4	5.71
สาขาวิชาสัตวศาสตร์	6	8.57

ตารางที่ 2 ร้อยละของบุคลากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามคุณลักษณะสำคัญของบุคลากร (ต่อ)

ความถี่ n=70

คุณลักษณะของบุคลากร	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์การทำงาน	70	100.00
น้อยกว่า 5 ปี	2	2.86
5-10 ปี	20	28.57
11-15 ปี	10	14.29
มากกว่า 15 ปี	38	54.29
ระยะเวลาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่อวัน	70	100.00
น้อยกว่า 1 ชั่วโมงต่อวัน	3	4.29
ตั้งแต่ 1-4 ชั่วโมงต่อวัน	23	32.86
ตั้งแต่ 5-8 ชั่วโมงต่อวัน	26	37.14
มากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน	18	25.71

5.2 ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน

ผลการวิเคราะห์ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน ด้านนโยบายคณะเกษตรศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.91$ และ $S.D.=0.60$) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่านโยบายคณะเกษตรศาสตร์ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของคณะให้ดียิ่งขึ้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.13$ และ $S.D.=0.82$) ให้ความสำคัญต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.99$ และ $S.D.=0.67$) ให้ความสำคัญในการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการในระดับมาก ($\bar{x}=3.87$ และ $S.D.=0.72$) มินโยบายในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก ($\bar{x}=3.81$ และ $S.D.=0.89$) และมีนโยบายที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการปฏิบัติงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.73$ และ $S.D.=0.66$) รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน ด้านนโยบายคณะกรรมการศาสตร์

ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	แปลความ
นโยบายคณะกรรมการศาสตร์	3.91	0.60	มาก
1. มีนโยบายที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการปฏิบัติงาน	3.73	0.66	มาก
2. ให้ความสำคัญต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน	3.99	0.67	มาก
3. ให้ความสำคัญในการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารการจัดการ	3.87	0.72	มาก
4. ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของคณะฯให้ดียิ่งขึ้น	4.13	0.82	มาก
5. มีนโยบายในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	3.81	0.89	มาก

ผลการวิเคราะห์ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน ด้านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.89$ และ $S.D.=0.48$) โดยเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นพบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีการตั้งกลุ่มบนสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงาน สั่งการและรายงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.11$ และ $S.D.=0.65$) รองลงมา บุคลากรมีความคิดเห็นว่ามีระบบอินเทอร์เน็ต ที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมพื้นที่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.04$ และ $S.D.=0.65$) และเป็นที่น่าสังเกตว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในยุคนี้ใช้ในงานการประมวลผลข้อมูล และสรุปผล ข้อมูลของงานแต่ละด้านมาใช้ในระดับมาก แต่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x}=3.69$ และ $S.D.=0.81$) รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีใช้ในการปฏิบัติงาน ด้านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ

ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	แปลความ
การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ	3.89	0.48	มาก
1. มีคอมพิวเตอร์ ที่มีความทันสมัย มีประสิทธิภาพและเพียงพอ	3.77	0.68	มาก
2. มีระบบอินเทอร์เน็ต ที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมพื้นที่	4.04	0.65	มาก
3. มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในประยุกต์ใช้ในงานการประมวลผลข้อมูล และสรุปผล ข้อมูลของงานแต่ละด้านมาใช้	3.69	0.81	มาก
4. มีการใช้ประโยชน์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดต่อ ส่งงานเอกสารระหว่างหน่วยงาน	3.90	0.90	มาก
5. มีการตั้งกลุ่มบนสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงาน สั่งการและรายงาน	4.11	0.65	มาก
6. มีบริการดาวน์โหลด เอกสาร/แบบฟอร์มออนไลน์	3.83	0.70	มาก

5.3 ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากร

คณะเกษตรศาสตร์

ผลการวิเคราะห์ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากร คณะเกษตรศาสตร์ ด้านการปฏิบัติงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.88$ และ $S.D.=0.44$) แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า บุคลากรมีการปฏิบัติงานโดยลดปริมาณการใช้กระดาษในการดำเนินงานในระดับมาก ($\bar{x}=4.04$ และ $S.D.=0.71$) บุคลากรต้องเข้ารับการอบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาความรู้ของตนเองด้านเทคโนโลยีอยู่เสมอในระดับมาก ($\bar{x}=3.96$ และ $S.D.=0.71$) บุคลากรมีความมั่นใจถึงความปลอดภัยในการใช้ประโยชน์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดต่อ ส่งงานเอกสารระหว่างหน่วยงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.94$ และ $S.D.=0.72$)

การปฏิบัติงานของบุคลากรมีความสะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้นในระดับมาก ($\bar{x}=3.90$ และ $S.D.=0.62$) บุคลากรมีภาระงานในด้านการดูแลและบำรุงรักษาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{x}=3.87$ และ $S.D.=0.54$) สามารถลดขั้นตอนในการดำเนินงานและจำนวนผู้ปฏิบัติงานได้ในระดับมาก ($\bar{x}=3.86$ และ $S.D.=0.73$) และบุคลากรมีความมั่นใจ ถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงาน สั่งการและรายงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.61$ และ $S.D.=0.77$) รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ด้านการปฏิบัติงาน

ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	แปลความ
ผลกระทบในการปฏิบัติงาน	3.88	0.44	มาก
1. การปฏิบัติงานมีความสะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น	3.90	0.62	มาก
2. สามารถลดขั้นตอนในการดำเนินงานและจำนวนผู้ปฏิบัติงานได้	3.86	0.73	มาก
3. ลดปริมาณการใช้กระดาษในการดำเนินงาน	4.04	0.71	มาก
4. ผู้ปฏิบัติงานมีภาระงานในด้านการดูแลและบำรุงรักษาเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มขึ้น	3.87	0.54	มาก
5. ผู้ปฏิบัติงานต้องเข้ารับการอบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาความรู้ของตนเองด้านเทคโนโลยี อยู่เสมอ	3.96	0.71	มาก
6. ท่านมีความมั่นใจถึงความปลอดภัยในการใช้ประโยชน์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดต่อส่งงานเอกสารระหว่างหน่วยงาน	3.94	0.72	มาก
7. ท่านมีความมั่นใจถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงาน สั่งการและรายงาน	3.61	0.77	มาก

ผลการวิเคราะห์ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากร คณะเกษตรศาสตร์ ด้านร่างกายและจิตใจ ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}=2.30$ และ $S.D.=0.58$) แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน น้อยลงในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x}=1.80$ และ $S.D.=0.86$) บุคลากรบุคลากรมีอาการหงุดหงิด เครียดกับสิ่งรอบตัวได้ง่ายขึ้นมีความวิตกกังวลจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการ ปฏิบัติงานในระดับน้อย ($\bar{x}=2.29$ และ $S.D.=0.99$) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ กับเพื่อนร่วมงานลดน้อยลงในระดับน้อย ($\bar{x}=2.40$ และ $S.D.=0.98$) บุคลากรมีการทำงาน เป็นทีม หรือการระดมสมองน้อยลงในระดับน้อย ($\bar{x}=2.50$ และ $S.D.=0.99$) และบุคลากร มีอาการปวดเมื่อยหรือมีปัญหาด้านสายตา จากการนั่งใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน ในระดับน้อย ($\bar{x}=2.53$ และ $S.D.=0.99$) รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับผลกระทบของ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ด้านร่างกายและจิตใจ

ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	แปลความ
ผลกระทบด้านร่างกายและจิตใจ	2.30	0.58	น้อย
1. มีอาการปวดเมื่อยหรือมีปัญหาด้านสายตา จากการนั่งใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน	2.53	0.99	น้อย
2. มีอาการหงุดหงิด เครียดกับสิ่งรอบตัวได้ง่าย ขึ้นมีความวิตกกังวลจากการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศในการปฏิบัติงาน	2.29	0.99	น้อย
3. มีความมั่นใจในการปฏิบัติงานน้อยลง	1.80	0.86	น้อยที่สุด
4. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติกับเพื่อน ร่วมงานลดน้อยลง	2.40	0.98	น้อย
5. การทำงานเป็นทีม หรือการระดมสมองน้อยลง	2.50	0.99	น้อย

5.4 ระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์

ผลการวิเคราะห์ระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.03$ และ $S.D.=0.45$) แต่เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีการปรับตัวที่จะเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานหลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ ในระดับมาก ($\bar{x}=4.14$ และ $S.D.=0.60$) หลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ บุคลากรมีการปรับตัวในการทำงานมากขึ้นระดับมาก ($\bar{x}=4.25$ และ $S.D.=0.71$) บุคลากรปรับตัวในการทำงาน โดยการเพิ่มความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก ($\bar{x}=4.06$ และ $S.D.=0.59$) และบุคลากรได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก ($\bar{x}=3.79$ และ $S.D.=0.83$) รายละเอียดดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์

ระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	แปลความ
การปรับตัว	4.03	0.45	มาก
1. หลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ ท่านมีการปรับตัวในการทำงานมากขึ้น	4.11	0.44	มาก
2. ท่านปรับตัวในการทำงาน โดยการเพิ่มความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.06	0.59	มาก
3. ท่านปรับตัวที่จะเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานหลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ	4.14	0.60	มาก
4. ท่านได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ	3.79	0.83	มาก

6. สรุปและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)

6.1 สรุปผล

6.1.1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล

สรุปผลข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 82.86 มีอายุระหว่าง 36-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 68.57 สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 61.43 สังกัดกองบริหารงานคณะ คิดเป็นร้อยละ 52.86 มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 54.29 และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศตั้งแต่ 5-8 ชั่วโมงต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 37.14

6.1.2 ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีใช้ในการปฏิบัติงาน

สรุปผลระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีในการปฏิบัติงาน ดังนี้

ด้านนโยบายคณะเกษตรศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.91$ และ $S.D.=0.60$) โดยค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า นโยบายคณะเกษตรศาสตร์ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของคณะฯ ให้ดียิ่งขึ้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.13$ และ $S.D.=0.82$) ให้ความสำคัญต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.99$ และ $S.D.=0.67$) ให้ความสำคัญในการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการในระดับมาก ($\bar{x}=3.87$ และ $S.D.=0.72$) มีนโยบายในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก ($\bar{x}=3.81$ และ $S.D.=0.89$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีนโยบายที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการปฏิบัติงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.73$ และ $S.D.=0.66$)

ด้านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.89$ และ $S.D.=0.48$) โดยค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นพบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีการตั้งกลุ่มบนสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงาน สั่งการและรายงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.11$ และ $S.D.=0.65$) รองลงมา บุคลากรมีความคิดเห็นว่ามีระบบอินเทอร์เน็ต ที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมพื้นที่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.04$ และ $S.D.=0.65$) และ บุคลากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลในงานการประมวลผลข้อมูล และค่าเฉลี่ย

ต่ำสุด คือ สรุปลผล ข้อมูลของงานแต่ละด้านมาใช้ในระดับมาก แต่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x}=3.69$ และ $S.D.=0.81$)

6.1.3 ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากร คณะเกษตรศาสตร์

สรุประดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ดังนี้

ด้านการปฏิบัติงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.88$ และ $S.D.=0.44$) โดยค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า บุคลากรมีการปฏิบัติงานโดยลดปริมาณการใช้กระดาษในการดำเนินงานในระดับมาก ($\bar{x}=4.04$ และ $S.D.=0.71$) บุคลากรต้องเข้ารับการอบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาความรู้ของตนเองด้านเทคโนโลยีอยู่เสมอในระดับมาก ($\bar{x}=3.96$ และ $S.D.=0.71$) บุคลากรมีความมั่นใจถึงความปลอดภัยในการใช้ประโยชน์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดต่อส่งงานเอกสารระหว่างหน่วยงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.94$ และ $S.D.=0.72$) การปฏิบัติงานของบุคลากรมีความสะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้นในระดับมาก ($\bar{x}=3.90$ และ $S.D.=0.62$) บุคลากรมีภาระงานในด้านการดูแลและบำรุงรักษาเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{x}=3.87$ และ $S.D.=0.54$) สามารถลดขั้นตอนในการดำเนินงานและจำนวนผู้ปฏิบัติงานได้ในระดับมาก ($\bar{x}=3.86$ และ $S.D.=0.73$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ บุคลากรมีความมั่นใจถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงาน ส่งการและรายงานในระดับมาก ($\bar{x}=3.61$ และ $S.D.=0.77$)

ด้านร่างกายและจิตใจ ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}=2.30$ และ $S.D.=0.58$) โดยค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความมั่นใจในการปฏิบัติงานน้อยลงในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x}=1.80$ และ $S.D.=0.86$) บุคลากรบุคลากรมีอาการหงุดหงิด เครียดกับสิ่งรอบตัวได้ง่ายขึ้นมีความวิตกกังวลจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานในระดับน้อย ($\bar{x}=2.29$ และ $S.D.=0.99$) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติกับเพื่อนร่วมงานลดน้อยลงในระดับน้อย ($\bar{x}=2.50$ และ $S.D.=0.99$) บุคลากรมีการทำงานเป็นทีม หรือการระดมสมองน้อยลงในระดับน้อย ($\bar{x}=2.40$ และ $S.D.=0.98$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ บุคลากรมีอาการปวดเมื่อยหรือมีปัญหาด้านสายตา จากการนั่งใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นเวลานานในระดับน้อย ($\bar{x}=2.53$ และ $S.D.=0.99$)

6.1.4 ระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์

สรุปผลระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.03$ และ $S.D.=0.45$) โดยค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีการปรับตัวที่จะเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานหลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ ในระดับมาก ($\bar{x}=4.14$ และ $S.D.=0.60$) หลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ บุคลากรมีการปรับตัวในการทำงานมากขึ้นในระดับมาก ($\bar{x}=4.25$ และ $S.D.=0.71$) บุคลากรปรับตัวในการทำงาน โดยการเพิ่มความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก ($\bar{x}=4.06$ และ $S.D.=0.59$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ บุคลากรได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก ($\bar{x}=3.79$ และ $S.D.=0.83$)

6.2 อภิปรายผล

6.2.1 สภาพระดับนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีในการปฏิบัติงาน

ผลการวิเคราะห์ระดับนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีในการปฏิบัติงานด้านนโยบายคณะเกษตรศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ บุคลากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่านโยบายคณะเกษตรศาสตร์ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของคณะฯ ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการให้ความสำคัญต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน เนื่องด้วยผู้บริหารได้มีการกำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ ในคณะเกษตรศาสตร์พัฒนากระบวนการทำงานแบบดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Digital Platform) ตามนโยบายการปฏิบัติงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยขอนแก่น (KKU Transformation) ที่มีการมุ่งเน้นในเรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยทำงาน เพื่อลดขั้นตอน ลดเอกสาร และลดเวลา โดยเปลี่ยนให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลดิจิทัลผ่านช่องทางต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2563) โดยผลการวิจัยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ พบว่าบุคลากรของคณะฯ ได้มีการประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงาน ส่งการและรายงานได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น มีระบบอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมพื้นที่การทำงาน ซึ่งช่วยให้ส่วนงานต่าง ๆ สามารถติดต่อสื่อสาร เชื่อมงานได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ รุ่งทิwa เงินปัน (2560) พบว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของกรมที่ดินนั้น เนื่องจาก

มีการกำหนดให้ใช้คอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงานต้องมีการเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานเพื่อลดความผิดพลาดจากการคำนวณต่าง ๆ การปฏิบัติงานให้เป็นระบบเพิ่มแสดงถึงความโปร่งใสของหน่วยงานอีกด้วย

6.2.2 ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์

ผลการวิเคราะห์ระดับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า บุคลากรมีการปฏิบัติงานโดยลดปริมาณการใช้กระดาษในการดำเนินงาน และบุคลากรต้องเข้ารับการอบรม สัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีของตนเองเพิ่มมากขึ้น การปฏิบัติงานมีความสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และบุคลากรสามารถลดขั้นตอนและจำนวนผู้ปฏิบัติงานได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลสรุปข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลที่บุคลากรโดยส่วนใหญ่ของคณะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีและมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 15 ปี อาจมีความเคยชินกับการปฏิบัติงานในระบบเก่า จึงทำให้บุคลากรต้องเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงานมากขึ้นส่งผลต่อความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ อุษคม เจริญจินดา (2563) ที่พบว่า เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทให้หน่วยงาน ทำให้การปฏิบัติงานตำแหน่งต่าง ๆ เกิดความแม่นยำ เทียบตรง สะดวกและรวดเร็วในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานนั้นสูงขึ้นด้วย ส่วนผลกระทบด้านร่างกายและจิตใจ พบว่า บุคลากรมีอาการปวดเมื่อยหรือมีปัญหาด้านสายตา จากการนั่งใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน ซึ่งแสดงว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานทำให้บุคลากรมีอาการปวดเมื่อยหรือมีปัญหาด้านสายตา การทำงานเป็นทีมหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานน้อยลง ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลสรุปข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลที่บุคลากรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36-50 ปี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานเป็นเวลานานอาจส่งผลต่อสุขภาพของบุคลากร

6.2.3 ระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์

ผลการวิเคราะห์ระดับการปรับตัวในนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณา

รายประเด็น พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีการปรับตัวที่จะเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานหลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ หลังจากนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้กับส่วนงานต่าง ๆ บุคลากรมีการปรับตัวในการทำงานมากขึ้น บุคลากรปรับตัวในการทำงานโดยการเพิ่มความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และบุคลากรได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลสรุปข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี สามารถปรับตัวได้ดีและรับรู้ว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานนั้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉรา เต็มเจริญโสภณ (2560) พบว่าหากบุคลากรรับรู้ถึงประโยชน์ของการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ จะสนับสนุนให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้เพื่อนำมาใช้งาน และส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และ สุรียานนท์ พลสม (2556) ที่พบว่า หากบุคลากรในองค์กร มีความรู้ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในองค์กรไม่ดีพอ ก็จะทำให้เกิดความล้มเหลวในการบริหารองค์กรได้ รวมถึง ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง (2558) ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของบุคลากร คือ ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะไม่มีใครสอนหรืออบรมให้ ดังนั้นควรมีการทบทวนองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรในคณะฯ เพื่อวางแผนในการพัฒนาบุคลากรให้สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.3.1.1 ควรส่งเสริมให้บุคลากรมีการพัฒนาความรู้ ทักษะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความมั่นใจถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อประสานงานสั่งการและรายงาน เนื่องจากผลการวิจัยด้านการปรับตัวที่พบว่าบุคลากรได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

6.3.1.2 ควรจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความผ่อนคลายหรือการบริหารร่างกายระหว่างการทำงาน เพื่อเป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ สายตา และเกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย เนื่องจากผลการวิจัยด้านผลกระทบด้านร่างกายจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่พบว่าบุคลากรมีอาการปวดเมื่อยหรือมีปัญหาด้านสายตาจากการนั่งใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยแต่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

6.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและทราบถึงผลกระทบและการปรับตัวของบุคลากรอย่างจริงจังต่อไป

7. กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ดร.ณิ โชติชูฐานุกร คณบดีคณะเกษตรศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี วงศ์ตั้งถิ่นฐาน รองคณบดีฝ่ายแผนยุทธศาสตร์และพัฒนาคุณภาพ และรองศาสตราจารย์ปรเมศ บรรเทึง รองคณบดีฝ่ายวิจัย นวัตกรรมและการต่างประเทศ เป็นอย่างยิ่ง ที่ให้การสนับสนุนและให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี ตลอดจนผู้บริหารทุกท่าน หัวหน้างานทุกฝ่าย และบุคลากรคณะเกษตรศาสตร์ทุกท่าน ที่สละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สามารถนำมาปรับปรุงหรือปรับแก้ไขให้ งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่สนับสนุนทุนวิจัยตามโครงการวิจัยสถาบัน ประจำปีงบประมาณ 2563

8. เอกสารอ้างอิง (References)

- คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2561). รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2562). แผนยุทธศาสตร์การบริหาร คณะเกษตรศาสตร์ 4 ปี (พ.ศ. 2563-2566) มหาวิทยาลัยขอนแก่น. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ธนาพร ทองจันทร์. (2558). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับการพัฒนา
ระบบงานข้อมูลบุคลากร ในการให้บริการสารสนเทศ และการปรับขึ้นเงินเดือน
โรงเรียนวรนาธิเฉลิมสงขลา. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2563). แผนยุทธศาสตร์การบริหารมหาวิทยาลัยขอนแก่น 4 ปี
(พ.ศ. 2563-2566). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ยีน ภู่วรรณ และสมชาย นำประเสริฐชัย อ้างถึงใน หรรษา ศรีสมบูรณ์. (2551). การศึกษา
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของบุคลากร
สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ.
ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปกร. สืบค้นจาก <http://library.sru.ac.th/thailis/>.
- รุ่งทิวา เงินปัน. (2560). การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาการให้
บริการประชาชนกรณีศึกษาระบบสารสนเทศที่ดินของกรมที่ดิน. วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชล รัชยา. (2556). อิทธิพลของการใช้ระบบเวชระเบียนอิเล็กทรอนิกส์ต่อประสิทธิภาพ
การปฏิบัติงานรายบุคคล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- สุรียานนท์ พลลิม. (2556). สถานภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงาน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง. (2558). ประสิทธิภาพของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการ
ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสาร Veridian E-Journal
Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8(3), 1051-1062.
- อัจฉรา เต่นเจริญโสภณ. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยี
สารสนเทศเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานของสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหาร
รัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

อุษคม เจียรจินดา. (2563). เทคโนโลยีสารสนเทศกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563). สถาบันพัฒนาพระวิทยากร กรุงเทพฯ.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รองศาสตราจารย์สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์
2. รองศาสตราจารย์สุภีร์ สมอนา
3. รองศาสตราจารย์ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ
4. รองศาสตราจารย์วิภาวี กฤษณะภูติ
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิศปัติย์ ชัยช่วย
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ โยธี
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศญาพัฒน์ สุขใส
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์รักชนก ชำนาญมาก
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิริติพร จูตะวิริยะ
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภักดิ์ มหาวรากร
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณี ยะหะกร
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุทุมพร หลอดโค
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พนิดา ฉัตรานนท์
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์
15. อาจารย์ ดร.นพรัตน์ รัตนประทุม
16. อาจารย์ ดร.ณัฐพล มีแก้ว
17. อาจารย์ ดร.พรสวรรค์ ปิยนันท์ศักดิ์
18. อาจารย์ ดร.สุริรัตน์ บำรุงสุข

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. การเตรียมต้นฉบับ

วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รับบทความทั้งภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ บทความต้องเป็นบทความต้นฉบับ ไม่เคยตีพิมพ์ที่ได้มาก่อน โดยรับบทความในรูปแบบบทความวิจัย บทความทั่วไปและบทความทวิสารณณ์หนังสือในด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ แบ่งออกเป็นด้าน **กฎหมาย ปรัชญาและศาสนา การเมืองการปกครอง การศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม และสังคมศาสตร์** พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ ขนาด A4 ไม่รวมเอกสารอ้างอิง พิมพ์หน้าเดียว 1 คอลัมน์ รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาดตัวอักษร 14 เว้นระยะขอบบน 2.6 cm ขอบล่าง 2.4 cm ขอบซ้าย 2.8 cm และขอบขวา 2.6 cm

รายละเอียดตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	หนา	กลางหน้ากระดาษ	16
ชื่อผู้แต่ง	หนาและเอียง	ชิดขวา	12
ข้อความเชิงอรรถ	ปกติ	ชิดซ้าย	12
หัวข้อใหญ่	หนา	ชิดซ้ายและใส่หมายเลขกำกับ	16
หัวข้อย่อย	หนา	ใส่หมายเลขกำกับ	14
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	14
การเน้นข้อความในบทความ	หนา	-	14
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	12
ข้อความอ้างอิงในเนื้อหา	เอียง	-	14

2. วิธีการส่ง

ส่งต้นฉบับเป็นไฟล์ข้อมูล *.doc ไปยัง <https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index> หรือติดต่อวารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002 เบอร์โทรศัพท์: 043-203177

3. การเรียงลำดับเนื้อหา

- **ชื่อเรื่อง** ควรกระชับและตรงกับเนื้อเรื่อง ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

- **ชื่อผู้เขียน**

1. ระบุชื่อ – นามสกุลจริง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ระบุเชิงอรรถของผู้เขียน ซึ่งประกอบด้วย ตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา ภาควิชา คณะ สถาบัน ตามลำดับ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- **บทคัดย่อ**

1. บทความภาษาไทยต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้บทคัดย่อภาษาไทยก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และจำนวนคำไม่เกิน 350 คำ
2. บทความภาษาอังกฤษต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้บทคัดย่อภาษาอังกฤษก่อนบทคัดย่อภาษาไทย และจำนวนคำไม่เกิน 350 คำ
3. ท้ายบทคัดย่อให้ผู้เขียนกำหนดคำสำคัญ (Keywords) ไม่เกิน 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- **เนื้อเรื่อง**

1. เนื้อเรื่องบทความวิจัยประกอบด้วยหัวข้อตามลำดับคือ: บทนำ วิธีการวิจัย ผลการวิจัยและอภิปราย สรุป กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) เอกสารอ้างอิง
2. เนื้อเรื่องบทความทั่วไปประกอบด้วยหัวข้อตามลำดับคือ: บทนำ เนื้อหา สรุป เอกสารอ้างอิง
3. เนื้อเรื่องบทวิจารณ์หนังสือประกอบด้วย: ข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์

- **เอกสารอ้างอิง** การอ้างอิงในบทความในการอ้างอิงแบบนาม-ปี และการเขียนบรรณานุกรมตามแบบ APA Style ในตัวอย่างที่ระบุใน Website ของวารสารอย่างเคร่งครัด จัดเรียงตามลำดับตัวอักษรโดยเริ่มจากเอกสารภาษาไทย เอกสารภาษาอังกฤษ เอกสารอื่น ๆ และเอกสารที่ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

Instruction to Authors

Authors are advised to follow the following guidance:

1. Manuscripts Preparation

Manuscripts must be typewritten in Thai or English on MS Word format. Manuscripts should not exceed 15 single-space A4 pages (TH SarabunPSK, size 14, with 2.6 cm top margins, 2.4 cm bottom margins, 2.8 cm left margins, and 2.6 cm right margins). Manuscripts should be submitted in the form of research articles, review articles, or book reviews covering the following areas: *Law, Religions and Philosophy, Political Sciences, Public Administration, Education, Geography, History, Language and Literature, and Sociology.*

Table Shown Font Style, Font Structure and Font Size

Items	Font Style	Font Structure	Font Size
Title	Bold	Center	16
Author(s)'s name	Bold, Italic	Right	12
Footnote	Regular	Left	12
Heading	Bold	Left w/numeric order	16
Sub-heading	Bold	Numeric order	14
Body of paper	Regular	-	14
In-text word highlight	Bold	-	14
Word in table, figure	Regular	-	12
In-text word citation	Bold	-	14

2. Manuscripts Submission

Please submit your manuscript at <https://www.tci-thaijo.org/index.php/KKUJ/index>

For more inquiries, contact:

KKU International Journal of Humanities and Social Sciences
Research Administration Division, Khon Kaen University
Office of the President Building 2, 2nd Floor
Muang, Khon Kaen, 40002
Tel. +66 43 203 177

3. Manuscripts Format

Manuscripts must be organized as follows:

- **Title** should be concise and informative with all capital letters.
- **Author (s)** should be given the full name. Academic rank and complete postal address (es) of affiliation should be listed at the footnote.
- **Abstract and Keywords** should not exceed 350 words containing hard facts such as objectives, methods, and major results. Maximum 5 keywords for indexing should be listed at the end of the abstract.

- **Content Structures**

1. **Research articles** should be structured as follows: *Introduction, Materials and methods, Results and discussion, Conclusion, Acknowledgement (Optional), and References.*

2. **Review articles or articles** should be structured as follows: *Introduction, Body of the paper broken into points as appropriate to the paper, and Conclusion.*

3. **Book reviews** should be structured as follows: *Cataloging of Publication, Author(s)'s name and title*

- **References Citation** In-text citations should follow the name-year system, and references should follow the guidelines of the Publication Manual of the American Psychological Association (APA). Citations and References should be listed by alphabetical order.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 123 ถ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002
โทรศัพท์ 0-4320-2100 มือถือ 09-9465-5115 ภายใน 44770
E-mail: kkuprinting@hotmail.com Website: <http://home.kku.ac.th/printingkku/>